

Dienst Uitvoering Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

rapport

DEFINITIEF

Trends in passend onderwijs 2011- 2018

DUO Informatieproducten

dr Susan Borggreve, dr Bo de Lange

13 juni 2019

Inhoud

1	SAMENVATTING	4
2	LEESWIJZER	7
3	ONTWIKKELINGEN IN LEERLINGAANTALLEN	8
3.1	TRENDS IN SPECIAAL BASISONDERWIJS, SPECIAAL ONDERWIJS EN VOORTGEZET SPECIAAL ONDERWIJS	8
3.1.1	Leerlingaantallen sbo, so en vso 2011-2018	8
3.1.2	Relatieve aantallen leerlingen in sbo, so en vso 2011-2018	8
3.1.3	Leerlingaantallen sbo, so en vso op 1 februari 2016-2019	9
3.2	TRENDS IN SPECIAAL BASISONDERWIJS 2011-2018	10
3.2.1	Trends sbo naar leeftijd	10
3.3	TRENDS IN SPECIAAL ONDERWIJS 2011-2018	13
3.3.1	Trends so naar cluster	13
3.3.2	Trends so cluster 2 naar onderwijssoort	14
3.3.3	Trends so naar hoofdonderwijssoort	14
3.3.4	Trends so cluster 3 en 4-scholen naar bekostigingscategorieën	15
3.3.5	Trends so naar leeftijd	19
3.4	TRENDS IN VOORTGEZET SPECIAAL ONDERWIJS 2011-2017	22
3.4.1	Trends vso naar cluster	22
3.4.2	Trends vso cluster 2 naar onderwijssoort	22
3.4.3	Trends vso naar hoofdonderwijssoort	23
3.4.4	Trends vso cluster 3 en 4-scholen naar bekostigingscategorieën	24
3.4.5	Trends vso naar leeftijd	26
3.4.6	Trends in volwassen leerlingen in vso	27
3.5	TRENDS PASSEND ONDERWIJS IN REGULIER ONDERWIJS 2014-2018	30
3.5.1	Trends onderwijsarrangementen in bo en sbo	30
3.5.2	Trends onderwijsarrangementen in vo	30
3.5.3	Trends onderwijsarrangementen in mbo	31
3.5.4	Trends aandeel zorgfuncties	32
4	ONTWIKKELINGEN IN- EN UITSTROOM (VOORTGEZET) SPECIAAL (BASIS)ONDERWIJS	34
4.1	IN- EN UITSTROOM SPECIAAL BASISONDERWIJS	34
4.1.1	In- en uitstroom voor het gehele sbo	34
4.2	IN- EN UITSTROOM SPECIAAL ONDERWIJS	38
4.2.1	In- en uitstroom voor het gehele so	38
4.2.2	Leeftijd van leerlingen die doorstromen van so naar vso	41
4.2.3	Verblijfsduur in so van leerlingen die doorstromen van so naar vso	42
4.2.4	Overgangen van leerlingen die doorstromen van so naar vo en vso	43
4.3	IN- EN UITSTROOM VOORTGEZET SPECIAAL ONDERWIJS	45
4.3.1	In- en uitstroom voor het gehele vso	45
4.3.2	In- en uitstroom vso cluster 4	47
5	REGIONAAL BEELD VAN PASSEND ONDERWIJS	49
5.1	VEREVENING EN LEERLINGAANTALLEN IN SAMENWERKINGSVERBANDEN PO	49
5.1.1	Verevening in samenwerkingsverbanden PO	49
5.1.2	Zwak verband tussen verevening en verandering van so-deelname	50
5.1.3	Verspreiding van deelname in sbo, cluster 3 en totaal so	53

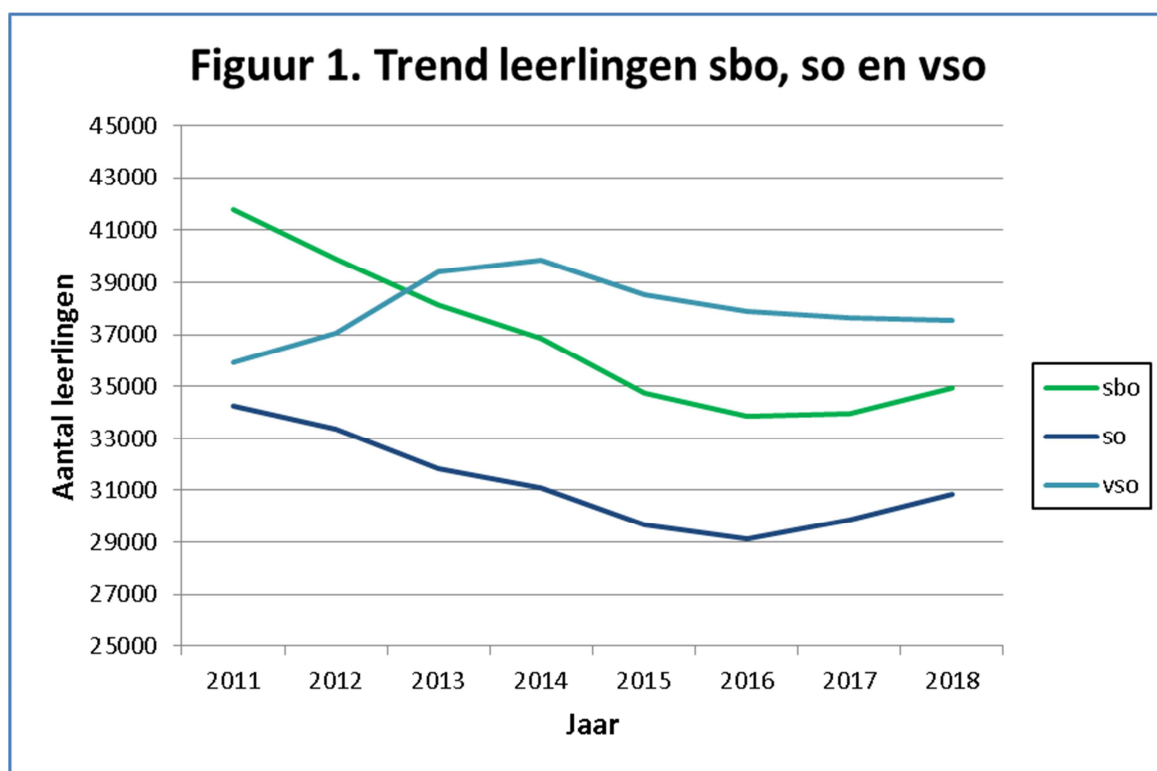
5.2	VEREVENING EN LEERLINGAANTALLEN IN SAMENWERKINGSVERBANDEN VO	55
5.2.1	<i>Verevening en in samenwerkingsverbanden VO</i>	55
5.2.2	<i>Vso-deelname staat in verband met verevening</i>	55
6	BIJLAGE 1: TABELLEN	58
6.1	TABELLEN BIJ HOOFDSTUK 3: ONTWIKKELINGEN IN LEERLINGAANTALLEN	58
6.2	TABELLEN BIJ HOOFDSTUK 4: IN- EN UITSTROOM (VOORTGEZET) SPECIAAL (BASIS)ONDERWIJS	73
6.3	FIGUREN BIJ HOOFDSTUK 5: REGIONAAL BEELD VAN PASSEND ONDERWIJS	83

1 Samenvatting

Dit rapport gaat in op trends in passend onderwijs 2011 tot en met 2018. Er wordt gekeken welke trends zichtbaar zijn van 2011 tot en met 2018 in speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs, voortgezet speciaal onderwijs en in ondersteuning in regulier funderend onderwijs (hoofdstuk 3). Het zoekt een verklaring hoe deze ontwikkelingen zijn ontstaan door dieper in te gaan op leerlingstromen van 2012 tot en met 2018 (hoofdstuk 4). Tot slot schept het een regionaal beeld van het passend onderwijs en wordt gekeken wat de effectie zijn van de vereveningsregeling op de deelnamepercentages in speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs, voortgezet speciaal onderwijs (hoofdstuk 5).

Leerlingen in sbo

Het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs (sbo) nam af van 2011 tot 2016 en nam toe na 2017, zie onderstaande figuur 1 en §3.3.1. De groei van sbo is ongelijkmatig over het land verdeeld. Er zijn ook regio's met juist krimpende deelnamepercentages. Gebieden met stijgende en dalende sbo-deelnames zijn door elkaar verspreid over Nederland (figuur 49, §5.1.1). De uitstroom uit sbo neemt al sinds 2011 af. De instroom deed dat ook, maar neemt sinds 2015 juist toe, en is sinds 2016 groter dan de uitstroom (§4.1.1). De meeste sbo-leerlingen zijn afkomstig uit het basisonderwijs (bo). Hoewel een kleine minderheid van sbo naar vso gaat (9%), groeit dat aantal leerlingen vanaf 2015, en gaan zij steeds vaker naar cluster 4.

Leerlingen in so

Het aantal leerlingen in het speciaal onderwijs (so) nam ook af van 2011 tot 2016 en nam daarna toe (zie figuur 1 en §3.1.1). Sinds 2015 neemt de instroom in so toe, vooral van leerlingen die uit het bo kwamen of voor het eerst onderwijs kregen (zie §4.1.1). De uitstroom uit so daalt sinds 2013. De meeste so-leerlingen gaan hierna naar het voortgezet speciaal onderwijs (vso).

De landelijke stijging van deelname in het so zien we niet terug in alle samenwerkingsverbanden, er zijn er ook met afnemende deelname. In veel gebieden waar so groeit, stijgt ook het aantal leerlingen in vso.

Leerlingen in vso

In het vso nam het aantal leerlingen toe tot 2014, waarna hun aantal afnam (zie figuur 1 en §3.1.1). De leerlingendaling in vso is gestabiliseerd. Landelijk is er over het algemeen vso-toename in samenwerkingsverbanden die meer geld krijgen dan in 2014 en afname in vso in samenwerkingsverbanden met krimpende budgetten (§5.1.2). Ruim een derde van de nieuwe vso-leerlingen komt in 2018 vanuit het so en ruim een derde komt vanuit het reguliere vo (§4.3.1). Na het vso gaat meer dan een derde van deze leerlingen naar het mbo, ruim de helft stroomt het onderwijs uit. De instroom vanuit sbo stijgt sinds 2015.

So en vso cluster 2

In so cluster 2 (leerlingen met auditieve- en/of communicatieve beperkingen) stijgt het aantal leerlingen sinds 2016 (§3.3.1). De stijging komt vooral voor bij de grootste groep in so cluster 2: leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis (§3.3.2). In het (s)bo is ook een stijging van het aantal leerlingen met een ondersteuningsarrangement vanuit cluster 2. Na het so cluster 2 gaan ruim twee van elke vijf leerlingen naar vso cluster 2 (§4.2.4).

Cluster 2 is in vso relatief veel kleiner dan in so (§3.4.1). Sinds 2014 daalt het aantal leerlingen in vso cluster 2 geleidelijk (§3.4.1), dit geldt ook voor het aantal onderwijsarrangementen cluster 2 in voortgezet onderwijs (§3.5.2). De meeste vso-leerlingen zijn slechthorend of hebben een taalontwikkelingsstoornis (§3.4.2).

So en vso cluster 3

Sinds 2015 neemt het aantal leerlingen toe dat naar een so cluster 3-school gaat (§3.3.1). Dit zijn scholen voor leerlingen met een verstandelijke of lichamelijke beperking en voor langdurig somatisch zieke leerlingen. Deze toename is te zien in een groot deel van Nederland (§5.1.1). De stijging is sterk zichtbaar op scholen die hoofdzakelijk zijn gericht op zeer moeilijk lerende kinderen; dit is waar de meeste so cluster 3-leerlingen zitten (§3.3.3). De groei van so cluster 3-scholen zit vooral in een toenemend aantal leerlingen met een lage bekostigingscategorie (§3.3.4). Dit is vooral nieuwe instroom van buiten het so. Van elke vijf leerlingen op so cluster 3-scholen stromen er bijna vier door naar vso cluster 3 (§4.2.4).

In tegenstelling tot het so is deelname in het vso voor cluster 3 gestabiliseerd sinds 2015 (§3.4.1). Scholen die in de hoofdzaak gericht zijn op zeer moeilijk lerenden krijgen steeds meer leerlingen met bekostigingscategorie midden (§3.4.4). Op scholen voor met name lichamelijk gehandicapten groeit het aandeel leerlingen met lage bekostigingscategorie (§3.4.4). Steeds minder cluster 3-leerlingen zijn ouder dan 18, de meesten van hen zitten op scholen voor zeer moeilijk lerenden (§3.4.6).

So en vso cluster 4

Het aantal leerlingen in so cluster 4 is gestabiliseerd, na een jarenlange daling (§3.3.1). Cluster 4-scholen zijn scholen voor leerlingen met gedrags- en psychische stoornissen. Het beeld van daling met daarna stabilisatie is duidelijk zichtbaar op scholen hoofdzakelijk gericht op langdurig psychisch zieke leerlingen en op scholen vooral gericht op zeer moeilijk opvoedbare kinderen (§3.3.3). Ongeveer drie vijfde van de leerlingen op cluster 4-scholen gaat na so naar vso cluster 4 (§4.2.4).

Na een afname van het aantal leerlingen op vso cluster 4-scholen vanaf 2013, stabiliseerde hun aantal: in 2018 waren er ongeveer evenveel als in 2016 (§3.4.1). Daarentegen hadden scholen

hoofdzakelijk gericht op zeer moeilijk opvoedbaren in 2018 iets meer leerlingen dan in 2016 (§3.4.3). Ook in cluster 4 daalde het aantal volwassen leerlingen, deze zaten vooral op eerder genoemde scholen (§3.4.6). Bijna de helft van de instroom in cluster 4 komt uit het reguliere vo (§4.3.2). Hoewel een minderheid instroomt vanuit (s)bo, stijgt dit aandeel. Een derde van de leerlingen gaat na het vso cluster 4 naar mbo.

Regionaal beeld van passend onderwijs

Landelijk is een zwak verband zichtbaar tussen verandering in ondersteuningsbudget van samenwerkingsverbanden en verandering in deelname in so. Deelname aan so neemt in lichte mate af bij vermindering van financiële middelen daarvoor en neemt so-deelname licht toe bij verruiming van middelen (§5.1.2).

De groei van so en sbo is regionaal erg divers (§5.1.3). Gebieden met verschillende groei en afname zijn verspreid over het land en laten geen een duidelijk patroon op de kaart van Nederland zien. Daarentegen is de landelijke groei van so cluster 3 grotendeels wel terug te vinden in het regionale beeld, met een groei van 5-10% in een groot deel van het land.

Over samenwerkingsverbanden heen is geen duidelijk beeld dat het aandeel leerlingen in het sbo en so meestal gelijk op gaat of dat er vaker sprake van uitruil tussen sbo en so (§5.1.3). In veel samenwerkingsverbanden groeit zowel de deelname in so als in sbo. Maar ook is vaak uitruil te zien tussen so en sbo. Een daling van zowel so als sbo is eveneens regelmatig te zien.

In het algemeen vermindert deelname van vso in gebieden met dalend ondersteuningsbudget en stijgt vso-deelname bij vergroting van ondersteuningsbudget (§5.2.2).

2 Leeswijzer

Dit onderzoeksrapport is geschreven door de afdeling Informatieproducten van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) op verzoek van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Aanleiding voor dit rapport is de voortgangsrapportage passend onderwijs die jaarlijks door de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media wordt aangeboden aan de Tweede Kamer.

De ontwikkelingen die in dit rapport gepresenteerd worden zijn gebaseerd op de leerlingenaantallen zoals geregistreerd in het Basisregister Onderwijs (BRON). Jaarlijks worden deze gegevens vastgesteld met 1 oktober als peildatum. Tenzij anders vermeld wordt in deze rapportage steeds uitgegaan van de stand op 1 oktober. Met jaar 2011 wordt zodoende het schooljaar 2011/2012 bedoeld. Voor de jaren 2011 tot en met 2017 wordt gewerkt met de definitieve gegevens. De gegevens voor 1 oktober 2018 zijn een voorlopige stand.

In dit rapport wordt gesproken over verschillende soorten onderwijs die omwille van de leesbaarheid afgekort worden. Het gaat om de volgende typen onderwijs:

- bo: basisonderwijs
- sbo: speciaal basisonderwijs
- so: speciaal onderwijs
- vo: voortgezet onderwijs (exclusief praktijkonderwijs)
- pro: praktijkonderwijs¹
- vso: voortgezet speciaal onderwijs

Binnen het so en het vso wordt een onderscheid gemaakt in clusters. Er zijn vier clusters die onderwijs verzorgen aan verschillende typen leerlingen:

- cluster 1: instellingen voor leerlingen met een visuele beperking
- cluster 2: instellingen voor leerlingen met een auditieve- en/of communicatieve beperking
- cluster 3: scholen voor leerlingen met een verstandelijk- of lichamelijke beperking en voor langdurig somatisch zieke leerlingen
- cluster 4: scholen voor leerlingen met gedrags- en psychische stoornissen

Dit rapport begint met een overzicht van algemene trends in het sbo, so en vso. Vervolgens wordt verder ingezoomd op de trends in het so en vso (bijvoorbeeld per cluster). Hierbij wordt vooral gekeken naar de stijging van leerlingen in het so en de stabilisatie in het vso. Om de trends te verklaren wordt in het laatste deel van dit rapport meer inzicht gegeven in de in- en uitstroom in het so en vso, de nadruk ligt hierbij weer op de stijging van het aantal leerlingen in het so en de stabilisatie in het vso. Er is gekozen voor een visuele rapportage aan de hand van grafieken. De bijbehorende tabellen met exacte aantallen zijn terug te vinden in de bijlage bij dit rapport (nummering loopt gelijk aan de nummering van de figuren).

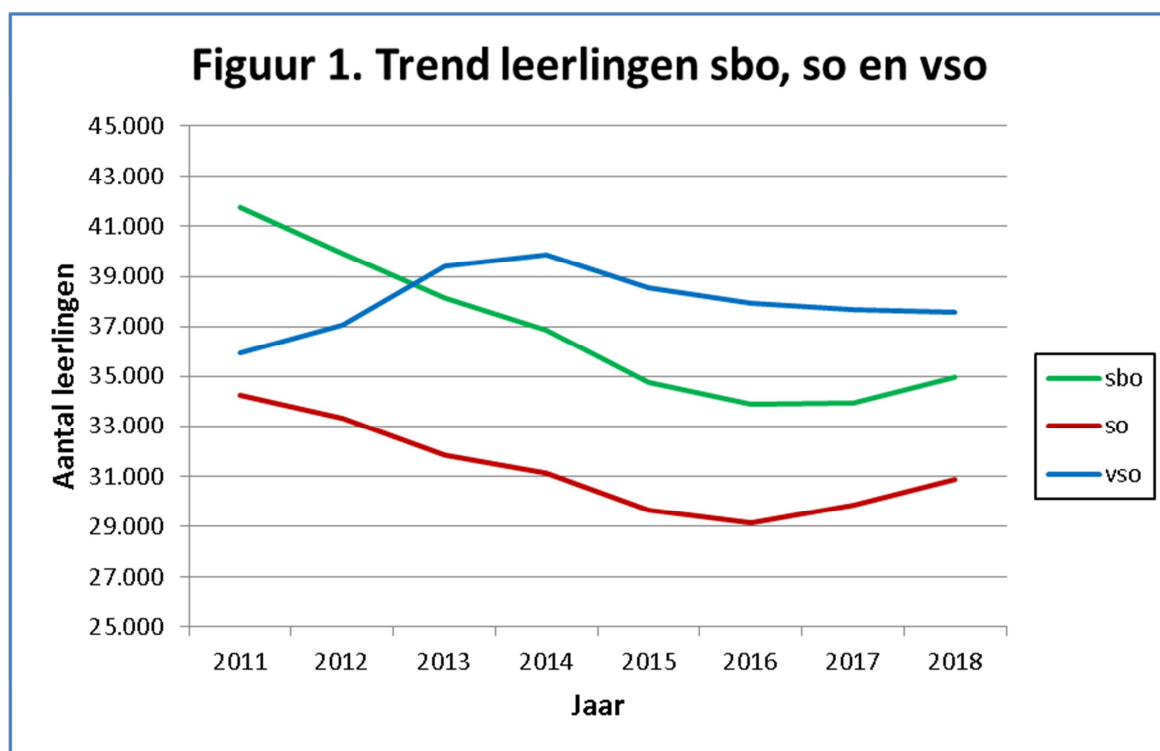
¹ Het pro is onderdeel van het reguliere voortgezet onderwijs. Omdat er naar verhouding veel leerlingen uit het (v)so van en naar het pro stromen is dit type voortgezet onderwijs apart weergegeven in deze rapportage.

3 Ontwikkelingen in leerlingaantallen

3.1 Trends in speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs

3.1.1 Leerlingaantallen sbo, so en vso 2011-2018

Het aantal leerlingen sbo (speciaal basisonderwijs) en so (speciaal onderwijs) nam af van 2011 tot en met 2016 (7.908 leerlingen minder in sbo en 5.104 leerlingen in so), gevolgd door een stijging in 2017 en 2018. In 2018 is de stijging in het sbo even groot als in het so (993 leerlingen meer in het sbo, 996 leerlingen meer in so). Vorig jaar was voor het eerst sprake van stijging van leerlingenaantal in het so, dit jaar stijgt voor het eerst ook in het sbo het aantal leerlingen.² In het vso (voortgezet speciaal onderwijs) steeg het aantal leerlingen van 2011 tot en met 2014 met 3.965 leerlingen, gevolgd door een afname tot en met 2018 van 2.317 leerlingen. De afname van vso is in 2018 bijna gestabiliseerd. In 2018 was het aantal leerlingen gedaald met 93 leerlingen ten opzicht van het jaar daarvoor, in 2017 was dat nog 257 leerlingen. Zie figuur 1 hieronder.

3.1.2 Relatieve aantallen leerlingen in sbo, so en vso 2011-2018

Het beeld dat de absolute aantallen schetsen blijft grotendeels staan als wordt gekeken naar het percentage leerlingen dat deelneemt aan een bepaald type onderwijs. De trend in het bo (basisonderwijs) vanaf 2011 toont dezelfde beweging als die van het sbo en so; het vo (voortgezet onderwijs) waaronder het pro (praktijkonderwijs) beweegt vanaf 2011 min of meer gelijkvormig aan het vso. Ten opzichte van het bo daalt het percentage deelnemers in het sbo en het so van 2011 tot 2016 en stijgt het aandeel leerlingen in sbo en so vervolgens tot 2018, maar minder

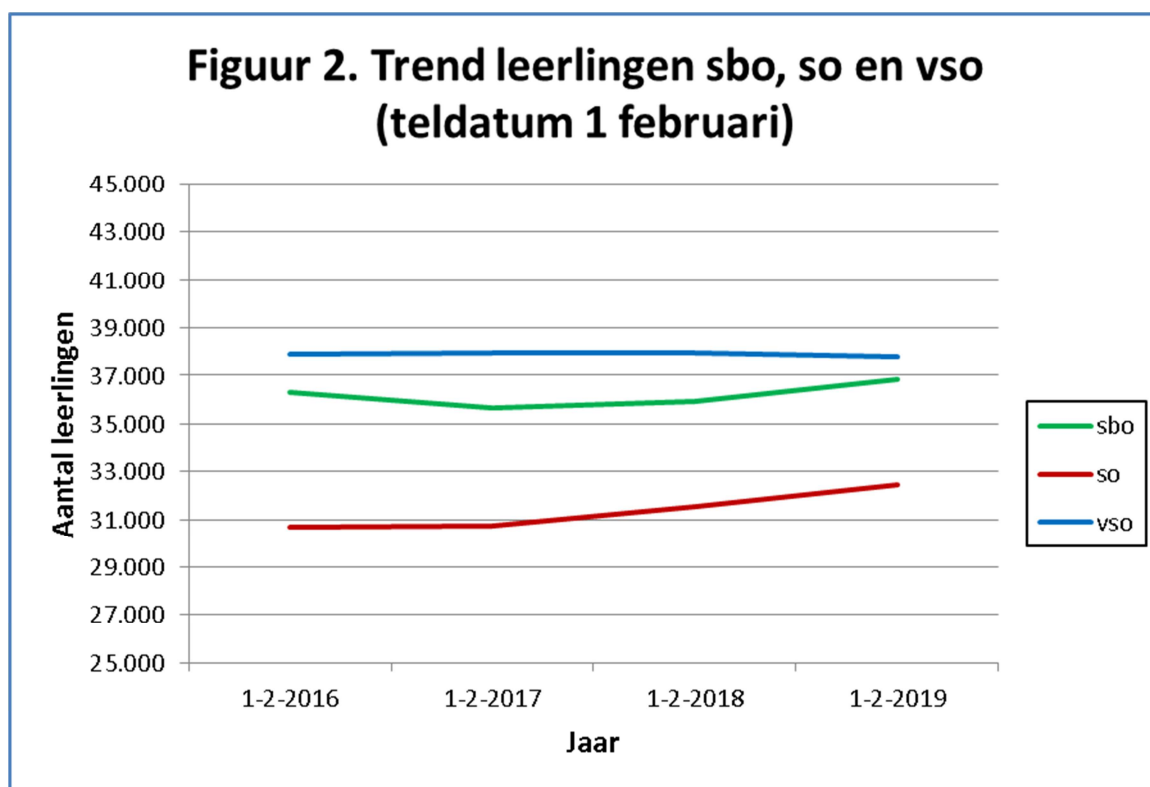
² Borggreve, S., Van Eck, D., Nielen, T (2018). *Trends in passend onderwijs 2014-2017*. DUO Informatieproducten.

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018Z12312&did=2018D35855

uitgesproken dan bij de aantallen. In 2018 is er ook wat betreft het deelnamepercentage een toename van sbo (van 2,30% in 2017 naar 2,38% in 2018) en een toename van so (van 2,02% in 2017 naar 2,10% in 2018). Het vso neemt ook ten opzichte van het vo toe tot 2014 (van 3,62% in 2011 naar 3,87% in 2014), daarna af (naar 3,65% in 2016). In 2018 is het percentage vso-leerlingen 3,71%. Voor het totaalbeeld is in Tabel 1 in de bijlage ook het aantal leerlingen in het bo, vo en pro opgenomen³.

3.1.3 Leerlingaantallen sbo, so en vso op 1 februari 2016-2019

Zoals beschreven in de leeswijzer wordt uitgegaan van het aantal leerlingen op 1 oktober. Om een meer recent beeld te krijgen van de trends in de leerlingenaantallen is daarnaast gekeken naar de stand op 1 februari. Op 1 februari zijn in het sbo, so en vso meer leerlingen dan op 1 oktober. Dat komt vooral doordat gedurende het schooljaar (jongere) leerlingen instromen terwijl de grote uitstroom van (oudere) leerlingen aan het eind van het schooljaar is. Daarom is de stand op 1 februari niet vergeleken met de stand van 1 oktober, maar met de stand van de afgelopen jaren op 1 februari.

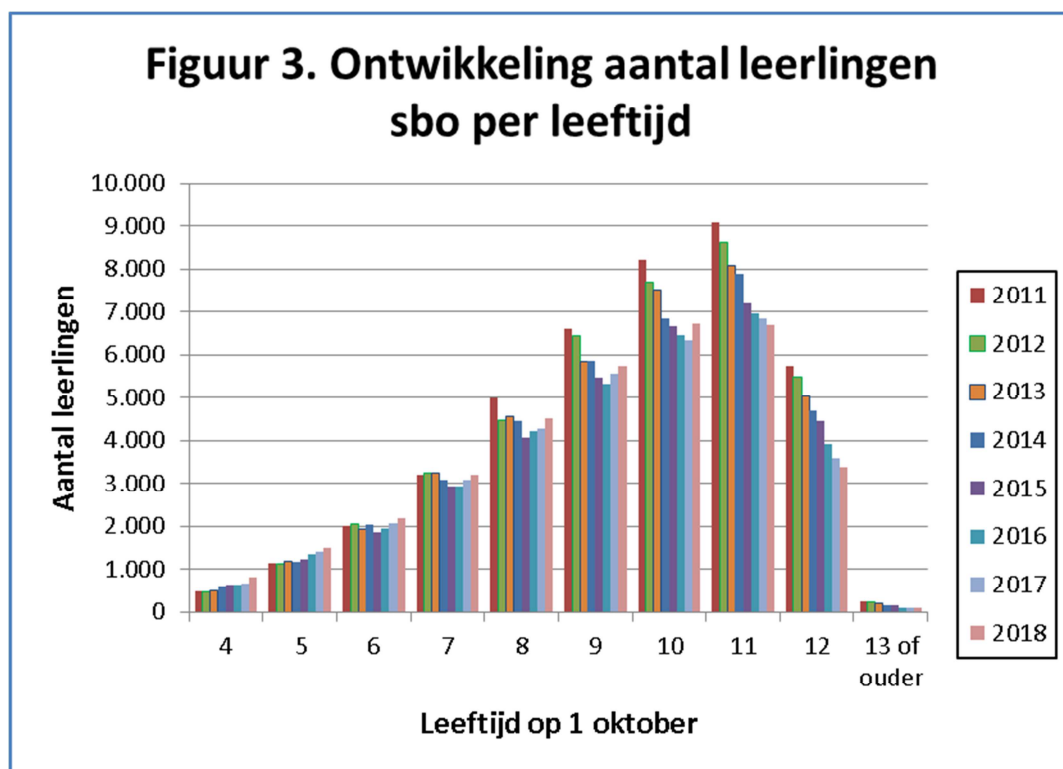

³ De beschreven trend in deelnamepercentages is gebaseerd op het aantal leerlingen in een bepaald type onderwijs (zoals so) afgezet tegen het totaal aantal leerlingen in het primair onderwijs (bo, sbo en so samen) of totale voortgezet onderwijs (vo, pro en vso samen).

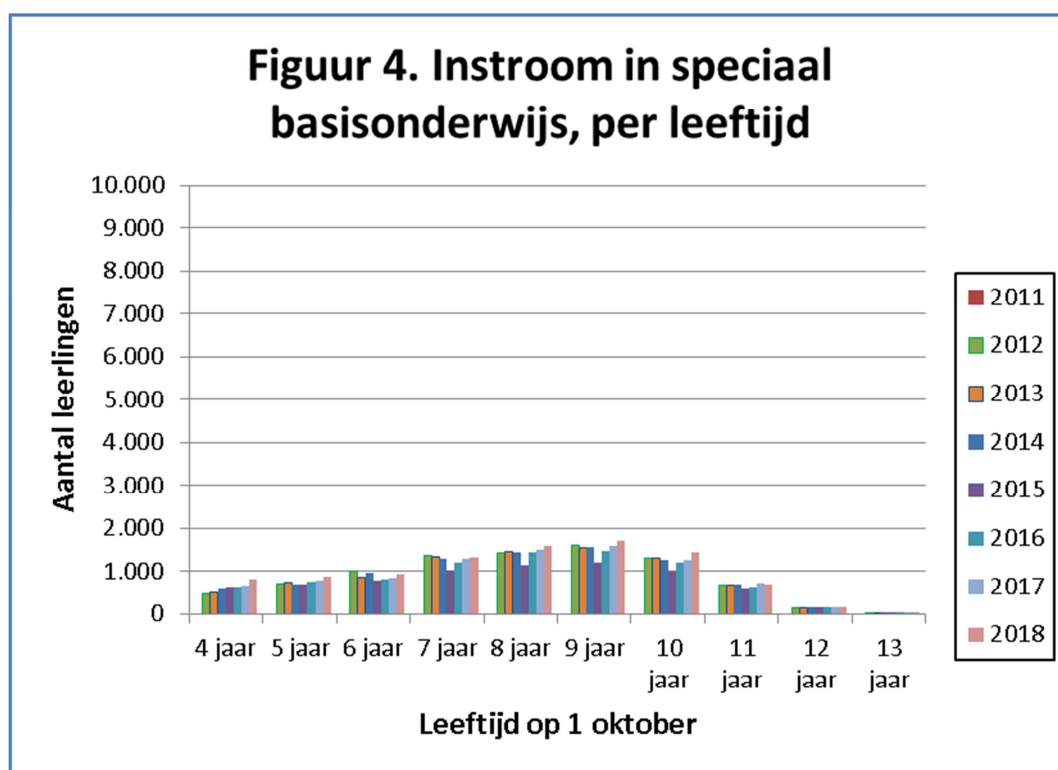
3.2 Trends in speciaal basisonderwijs 2011-2018

3.2.1 Trends sbo naar leeftijd

Van 2011 tot 2016 nam het aantal sbo-leerlingen sterk af, gevolgd door een langzame toename vanaf 2017 (zie figuur 1, paragraaf 3.1.1). Per leeftijdsgroep is het beeld verschillend, zie figuur 3 hieronder. Sinds 2011 neemt het aantal vier- en vijfjarigen toe. Het aantal zes-, zeven- en achtjarigen is in 2015 op het laagst, waarna het aantal leerlingen in deze leeftijden toenemen. Het aantal bso-leerlingen van 9 jaar en ouder is gedaald sinds 2011. Het aantal negenjarigen neemt toe na 2016, het aantal tienjarigen neemt toe na 2017. Het aantal 11-jarigen en ouder is vanaf 2011 alleen sterk afgenomen. Deze trend zet zich ook in 2018 door, ondanks de toename in sbo over de gehele linie.

Het verschillende beeld per leeftijdsgroep heeft deels te maken met een verhoogde instroom van leerlingen in het sbo vanaf 2015 en vooral met het effect van opschuivende instroomcohorten. Om een volledig beeld te vormen is daarom hieronder het aantal leerlingen getoond dat elk jaar nieuw is ingestroomd in het sbo (onderstaande figuur 4).

Alle jaren samen geven een algemeen beeld van de instroom per leeftijd. In alle jaren is het zo dat de meeste leerlingen instromen op negenjarige leeftijd. Relatief weinig leerlingen stromen in op vierjarige leeftijd. Van vier tot negen jaar geldt: hoe ouder de leerlingen worden, hoe meer leerlingen het sbo instromen. Vanaf negen jaar neemt het aantal leerlingen af dat het sbo instroom. Verreweg de meeste leerlingen stromen het sbo uit op elf- of twaalfjarige leeftijd. De uitstroom per leeftijd wordt niet verder besproken omdat deze geen verdere verklaring geeft voor verschillen in aantallen leerlingen per leeftijd.

Er zijn ook verschillen in de instroom per jaar. Bij vierjarigen groeit de instroom al sinds 2011. Zes- tot en met tienjarigen stromen sinds 2015 steeds meer het sbo in. Toch is het totale aantal sbo-leerlingen pas gestegen sinds 2016 en 2017. Dat heeft ermee te maken dat in de meeste leeftijdsgroepen een minderheid het sbo instroomt en het grootste deel het vorige jaar in het sbo zat in een lagere leeftijdsgroep. Elk kalenderjaar bestaat dus uit een instroomcohort en een doorstroomgroep (die weer is opgebouwd uit eerdere instroomcohorten). Een instroomcohort bestaat uit 4- tot 13 jarigen en schuift in het jaar erna in zijn geheel mee, waarbij de 4-jarigen uit het instroomcohort van 2016 de 5-jarigen worden van de doorstroomgroep van 2017, enzovoorts.

Alleen de groep vierjarigen in het sbo bestaat geheel uit nieuwe instroom. De gestegen instroom instroom in de groep vierjarigen vanaf 2011 vertaalt zich daarom rechtstreeks in een toename van het aantal vierjarigen vanaf 2011. Van zes- tot en met achtjarigen is de toename van de instroom vanaf 2015 nog terug te zien in een groei van het totale aantal sbo-leerlingen in die leeftijden vanaf datzelfde jaar. Dit beeld is nog zichtbaar doordat tot achtjarige leeftijd het vorige jaar minder leerlingen zijn dat een jaar jonger is: met andere woorden, de doorstroom vanaf de jongere leeftijd geeft nog geen andere effecten.

Het aantal negenjarigen in sbo neemt pas toe vanaf 2016, hoewel al sinds 2015 meer negenjarigen het sbo instromen. Waarom zijn er in 2016 dan minder negenjarigen in het sbo dan in 2015? Dat komt doordat het jaar ervoor minder achtjarigen in het sbo waren die doorstroomden. Van 2015 konden 4.083 8-jarigen doorstromen naar 9-jarigen in 2016. Met een instroom van 1.476 en een uitstroom van 220 komt het aantal 9-jarigen in 2016 daarmee op 5.339. De groep doorstromers

van 8 jaar uit 2014, die 9-jarigen werden in 2015 was groter: 4.474 leerlingen. Met een instroom van 11.98 leerlingen en een uitstroom van 189 maakt dat een netto groep van 9-jarigen van 5.483, net iets groter dus dan in 2016.

Ten opzichte van 2015 was in 2016 de doorstroom van negenjarigen dus meer gedaald dan dat de instroom was gegroeid. Dit heeft tot gevolg dat in 2016 minder negenjarigen in het sbo zaten dan in 2015. In 2017 is een stijging zichtbaar van het aantal negenjarigen in sbo: het jaar ervoor was het aantal achtjarigen was gestegen, zich vertalend in een toegenomen doorstroom, en in 2017 was de instroom van tienjarigen in het sbo verder gestegen.

Bij tienjarigen wordt dit effect doorgetrokken naar het jaar erna: in 2017 is het aantal tienjarige sbo-leerlingen het laagst, ondanks een toenemende instroom vanaf 2015. Het aantal negenjarigen in sbo, en dus de doorstroom naar tienjarigen in sbo, daalt het jaar ervoor sterker dan dat de instroom toenam. In 2018 steeg het aantal tienjarigen in sbo doordat het vorige jaar het aantal negenjarigen was gestegen en daarbij de instroom steeg.

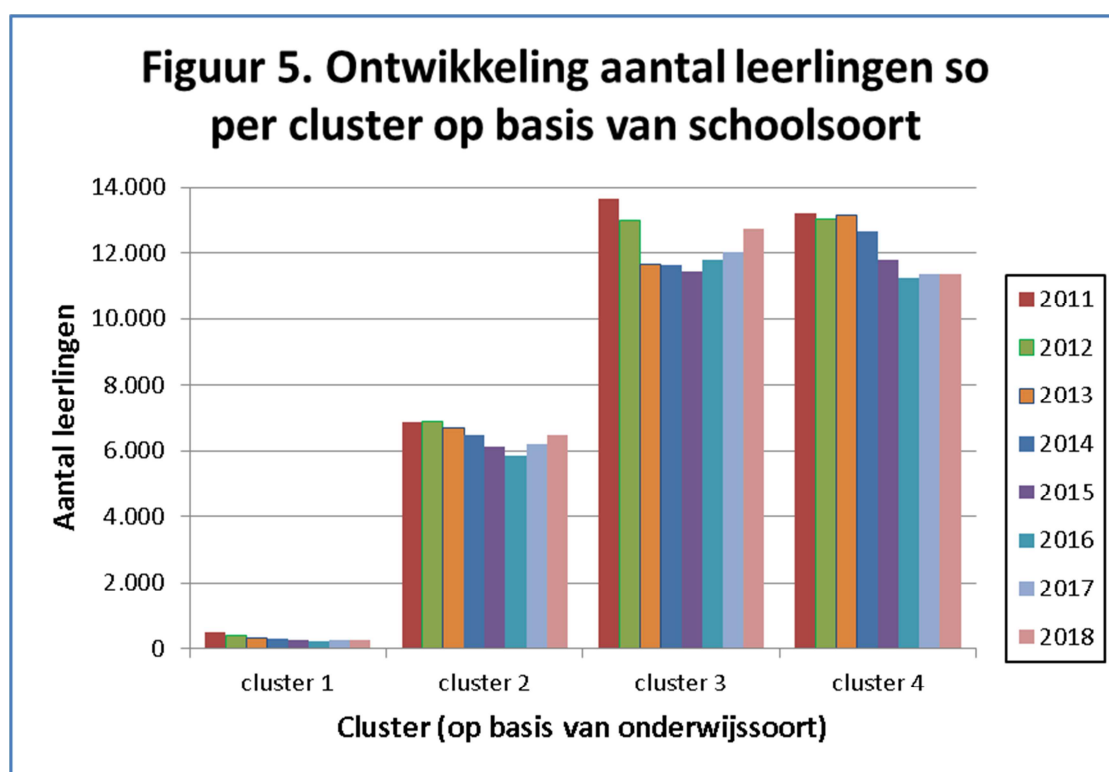
Het aantal elf- en twaalfjarigen is gedaald van 2011 tot en met 2018. Nieuwe instroom in sbo is bij deze leerlingen veel lager dan in andere leeftijdsgroepen, vergeleken met de doorstroom. In veel lichtere mate speelt mee dat bij deze leeftijden de instroom minder is gestegen. Het dalende aantal elfjarigen in sbo tot 2018 hangt samen met het dalende aantal tienjarigen van 2011 tot 2017. Dit geldt ook voor het dalende aantal twaalfjarigen.

3.3 Trends in speciaal onderwijs 2011-2018

3.3.1 Trends so naar cluster

In de registratie op leerling niveau kan onderscheid gemaakt worden tussen cluster 1, cluster 2 en cluster 3/4. Bij cluster 1 gaat het om leerlingen met een visuele beperking, bij cluster 2 om leerlingen met een auditieve- en/of communicatieve beperking, bij cluster 3 om leerlingen met een verstandelijk- of lichamelijke beperking en voor langdurig somatisch zieke leerlingen en bij cluster 4 om leerlingen met gedrags- en psychische stoornissen. Ook na de invoering van passend onderwijs vallen so en vso-scholen nog steeds wettelijk onder cluster 1, 2, 3 of 4. In cluster 3 en 4 wordt per leerling wordt niet meer geregistreerd naar welk type so of vso hij/zij gaat. Cluster 1 en 2-leerlingen wordt wel geregistreerd naar welk type so (of vso) zij gaan. In onderstaande analyses wordt bij cluster 3/4 bepaald op welke school de leerling zit en onder welk cluster deze school valt⁴.

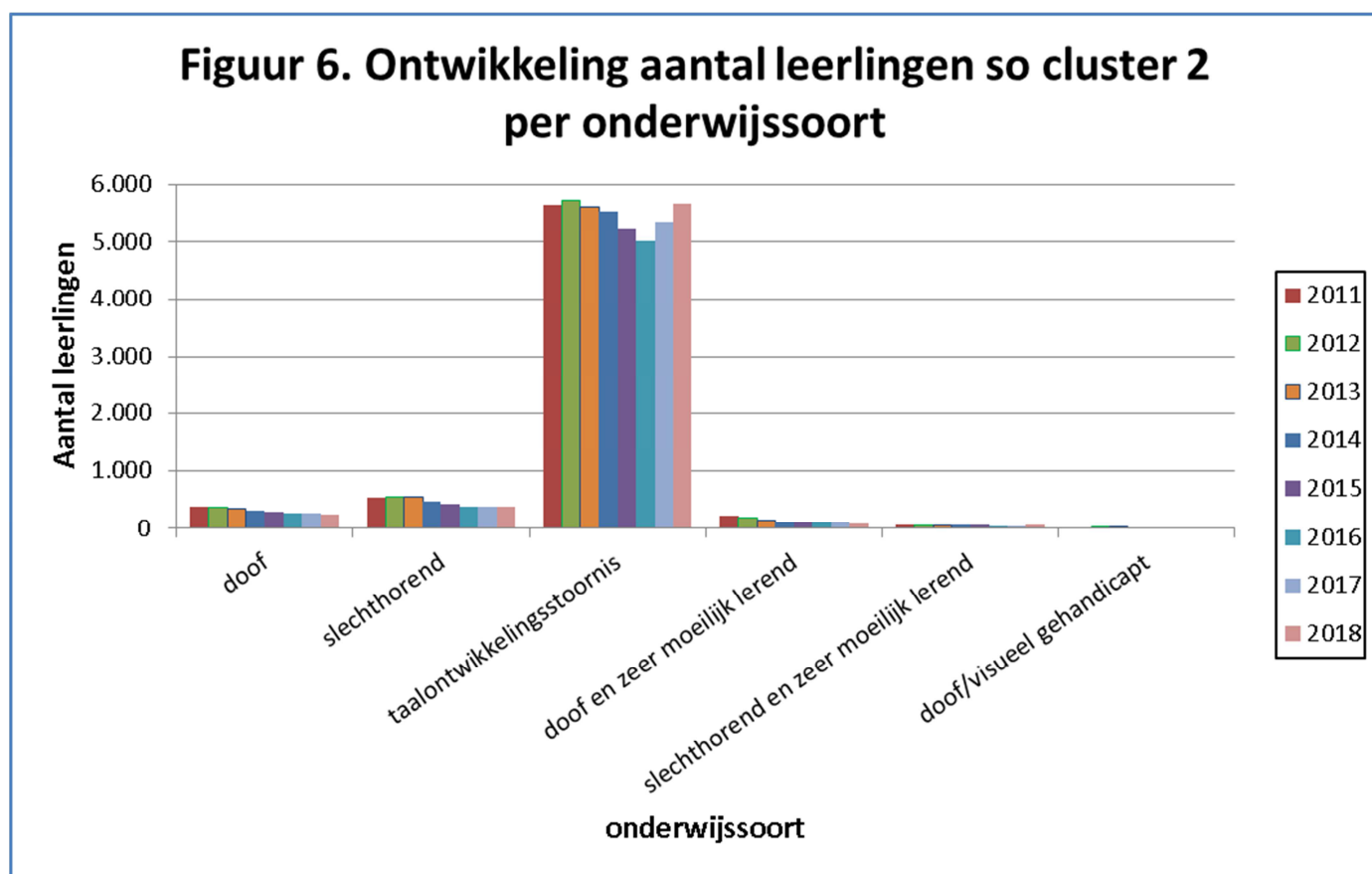
In 2018 zit 1% van de so-leerlingen in cluster 1 (270 leerlingen), 21% in cluster 2 (6.465 leerlingen), 41% in cluster 3 (12.741 leerlingen) en 37% in cluster 4 (11.392 leerlingen). Het aantal so-leerlingen in cluster 1 is nagenoeg gelijk gebleven. Het aantal leerlingen in cluster 2 is gedaald vanaf 2012 en is gestegen na 2016. De stijging die in 2017 te zien is in cluster 2 zet dus door in 2018: een stijging van 4% ten opzichte van 2017 (267 leerlingen). So cluster 3 is fors gedaald van 2011 tot 2015, vanaf 2016 stijgt het aantal leerlingen aan cluster 3 weer. In 2018 is de toename in cluster 3 groter geworden. So cluster 4 daalde sterk van 2011 tot 2016. In 2017 en 2018 is het aantal leerlingen aan cluster 4-scholen gestabiliseerd. Zie Figuur 5 hieronder.

⁴ Het gaat hier om de scholen die door DUO zijn geregistreerd als "hoofdonderwijssoort" cluster 3 of cluster 4. Dit betekent niet dat er geen ander type leerlingen op deze scholen kunnen zitten, maar dat verwacht mag worden dat het merendeel van de leerlingen met cluster 3-, respectievelijk cluster 4-, gerelateerde ondersteuningsbehoeften heeft.

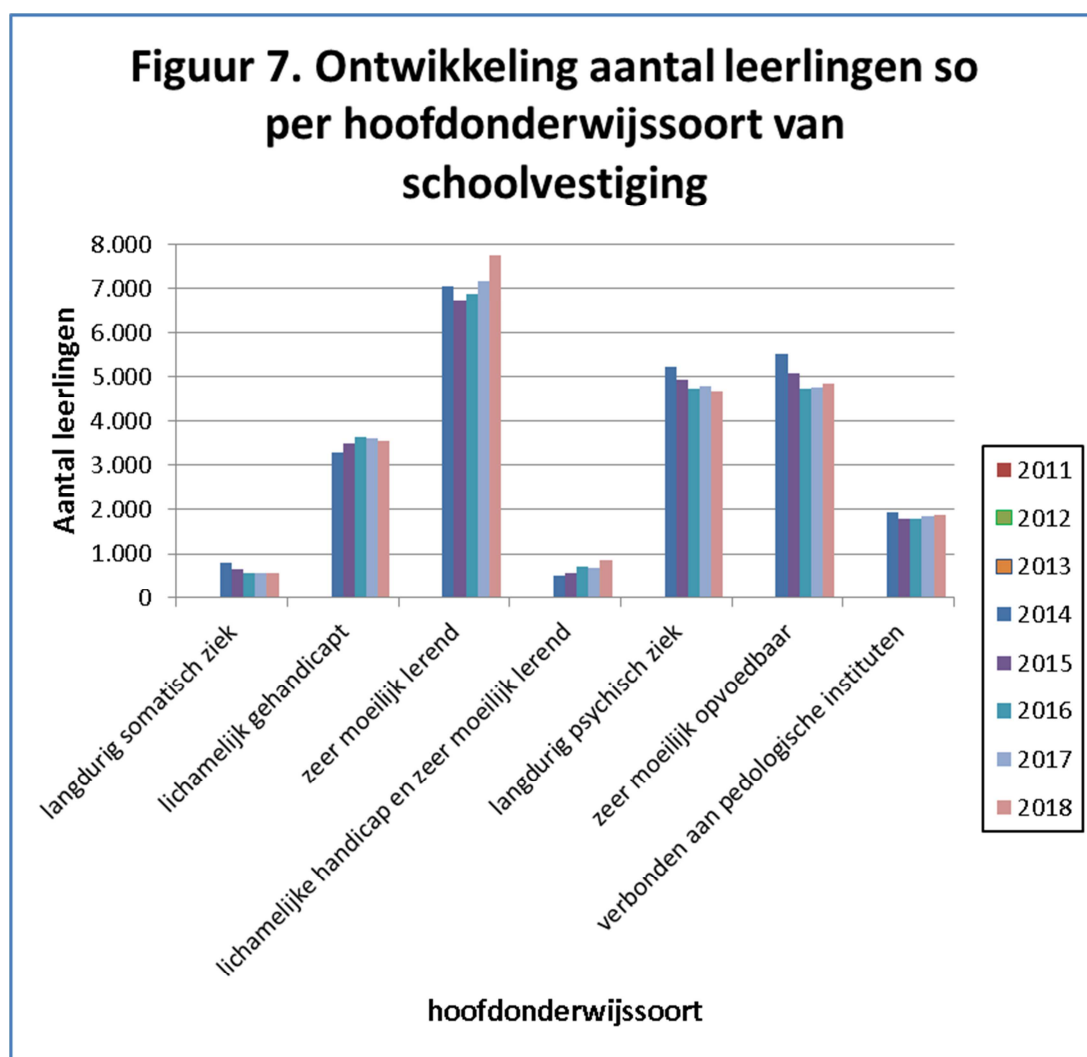
3.3.2 Trends so cluster 2 naar onderwijssoort

De verdere stijging van het aantal cluster 2-kinderen in 2018 is toe te schrijven aan een stijging van het aantal leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis. Dit is veruit de grootste groep leerlingen in cluster 2 (namelijk 88% in 2018; zie figuur 6). Vanaf 2012 neemt het aantal so-leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis af, vanaf 2017 is er een stijging. In 2018 zijn er 5.684 leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis, bijna evenveel als in de piek in 2012 (5.719 leerlingen).

3.3.3 Trends so naar hoofdonderwijssoort

Bij DUO zijn schoolvestigingen in so en vso geregistreerd als "hoofdonderwijssoort". Schoolvestigingen kunnen meerdere onderwijssoorten ondersteunen, als daar toestemming voor is gevraagd. Van elke school is de hoofdonderwijssoort geregistreerd. Overigens hoeft dit niet persé te betekenen dat het onderwijssoort van het grootste gedeelte van de leerlingen op een school de hoofdonderwijssoort van de school is. Figuur 7 toont de trend van de hoofdonderwijssoorten van de schoolvestigingen van cluster 3 en 4-scholen. De grootste stijging in so-leerlingen is te zien op schoolvestigingen met hoofdonderwijssoort onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen.

In 2015 hadden scholen met hoofdonderwijssoort onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen in totaal 6.738 leerlingen. In 2018 hadden deze scholen ruim 1.000 meer leerlingen dan in 2015: 7.751. Dat is een groei van 15% ten opzichte van 2015. In 2018 zaten er 865 leerlingen op scholen gericht op zeer moeilijk lerende kinderen met een lichamelijke handicap. Dat waren 301 leerlingen meer dan in 2015, ofwel een groei van 53%.

Over het algemeen toont cluster 4 in het so (de laatste drie sets van balken in figuur 7) een stabilisatie in 2018. Een kleine uitzondering tonen scholen met hoofdonderwijs aan zeer moeilijk opvoedbare kinderen met 4.855 leerlingen in 2018. In 2018 zijn er 83 leerlingen meer aan deze schoolvestigingen dan in 2017.

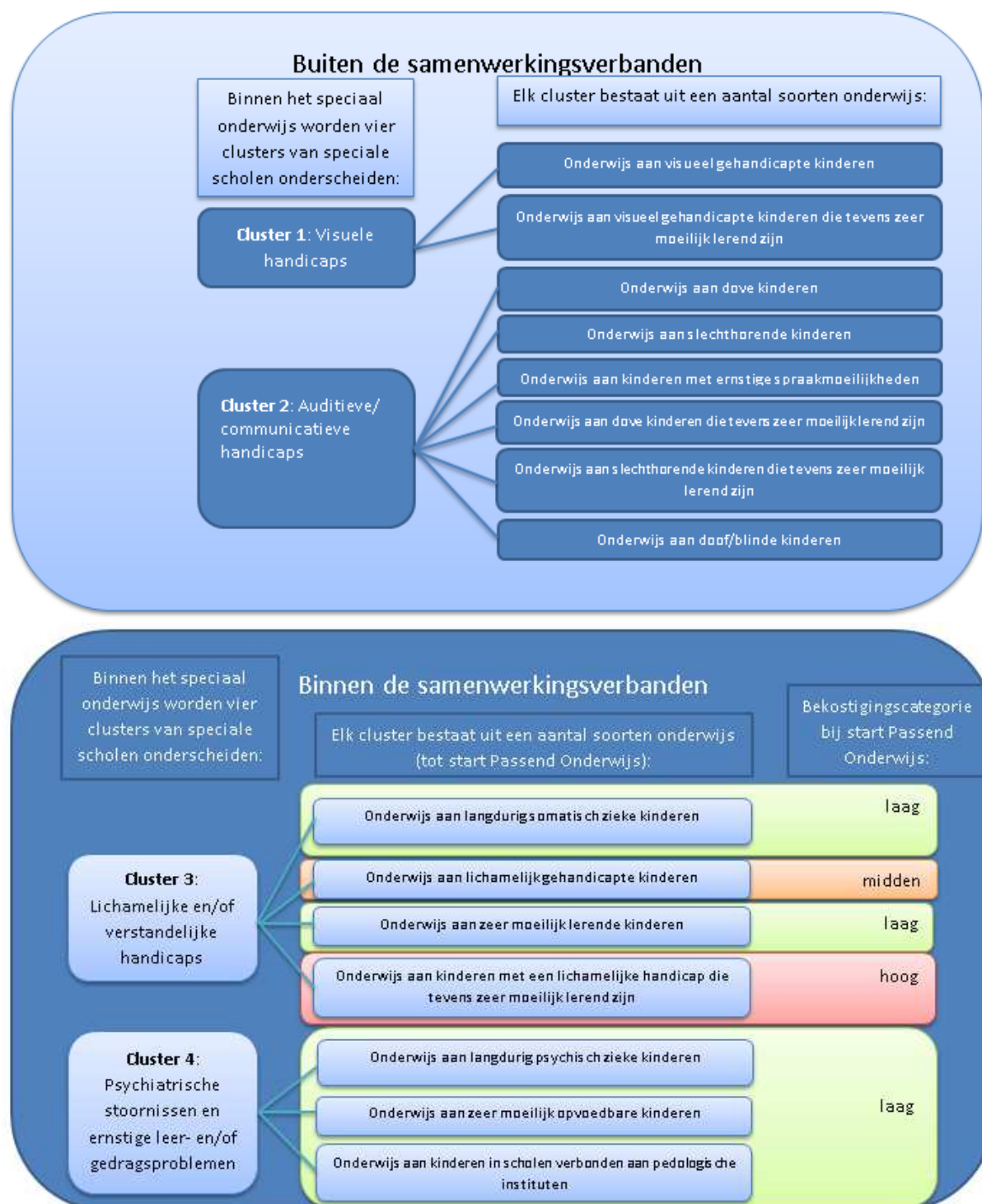
3.3.4 Trends so cluster 3 en 4-scholen naar bekostigingscategorieën

De hoogte van bekostiging door samenwerkingsverbanden van een cluster 3/4-leerling in het (voortgezet) speciaal onderwijs wordt vastgesteld aan de hand van een bekostigingscategorie. Er zijn drie bekostigingscategorieën: laag, midden of hoog. Bij de invoering van passend onderwijs is door DUO van elke leerling in cluster 3/4 de bekostigingscategorie vastgesteld.

Bekostigingscategorie midden kregen leerlingen met een lichamelijke handicap. Hoog was voor lichamenlijk gehandicapten die tevens zeer moeilijk lerend zijn. De andere leerlingen aan cluster 3-scholen kregen bekostigingscategorie laag, net als alle leerlingen aan cluster 4-scholen. Daarna is deze indeling losgelaten en kunnen samenwerkingsverbanden per individuele leerling apart de hoogte van de bekostiging bepalen. Samenwerkingsverbanden mochten pas na 2 jaar (vanaf 1

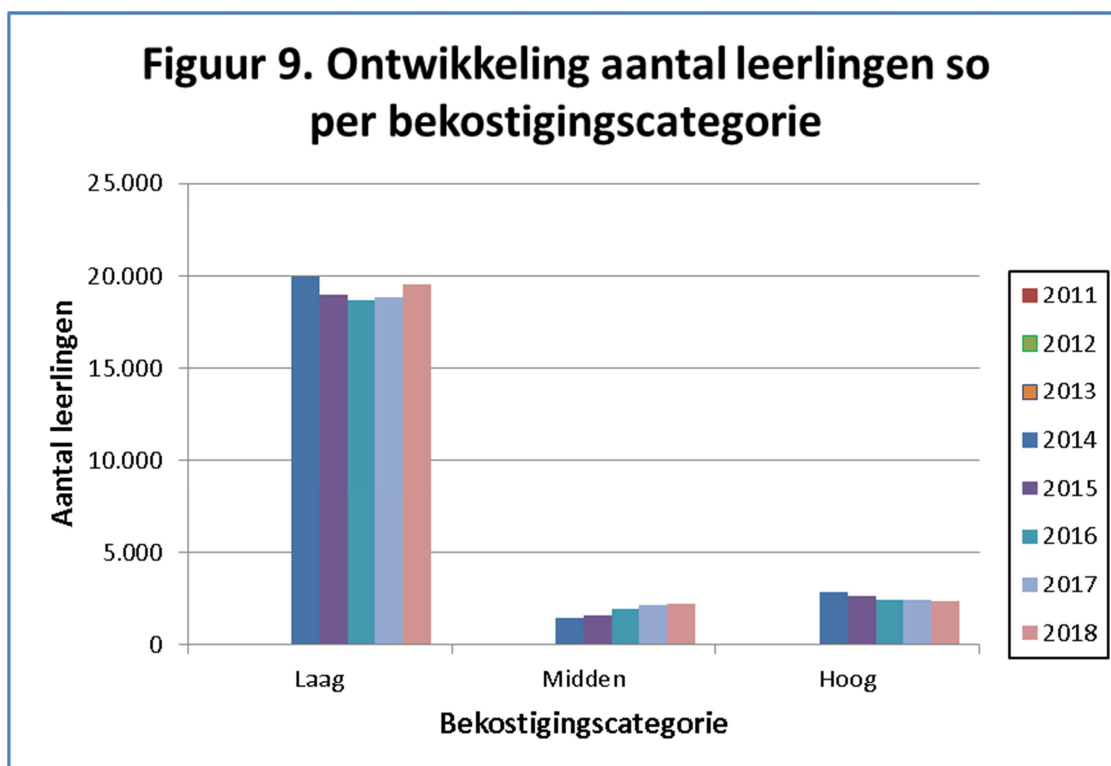
augustus 2016) de bekostigingscategorie veranderen van leerlingen die bij de invoering van passend onderwijs een bekostigingscategorie kregen toegekend door DUO. Figuur 8 toont hoe clusters in (voortgezet) speciaal onderwijs samenhangen met onderwijssoorten en bekostigingscategorieën ten tijde van de invoering van passend onderwijs.⁵

Figuur 8. Samenhang van clusters (voortgezet) speciaal onderwijs, onderwijssoorten en bekostigingscategorieën

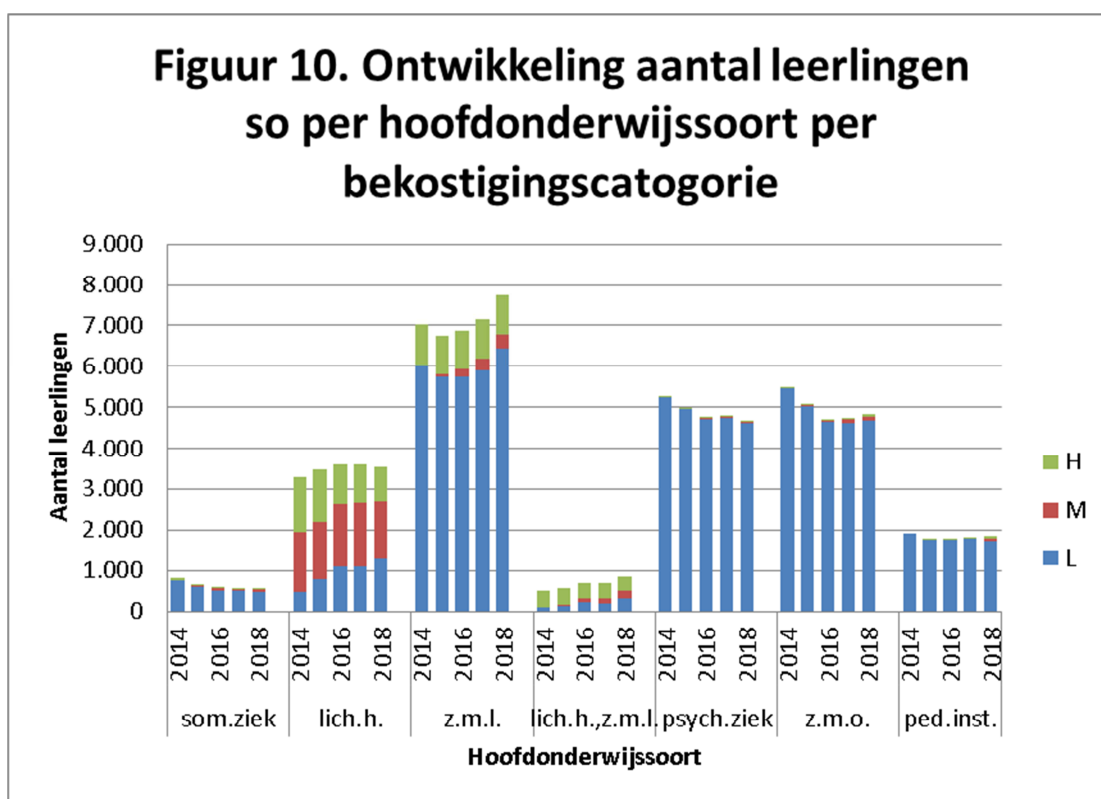
⁵ Bron: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0022542/2017-08-01#Bijlage2>

In 2018 kreeg 81% van de so-leerlingen in cluster 3 en 4 een bekostigingscategorie laag (19.561 leerlingen), 9% bekostigingscategorie midden (2.199 leerlingen) en 10% een bekostigingscategorie hoog (2.342 leerlingen). Sinds 2016 is er een toename in bekostigingscategorie laag, vooral in 2018. Bekostigingscategorie midden is gestabiliseerd in 2018 na een toename van 2015 tot 2017 (Figuur 9 hieronder). De categorieën hoog en laag zijn van 2014 tot 2016 afgenomen. Bekostigingscategorie hoog is sinds 2016 ongeveer gelijk gebleven. Leerlingen in cluster 1- en 2-scholen hebben geen bekostigingscategorie.

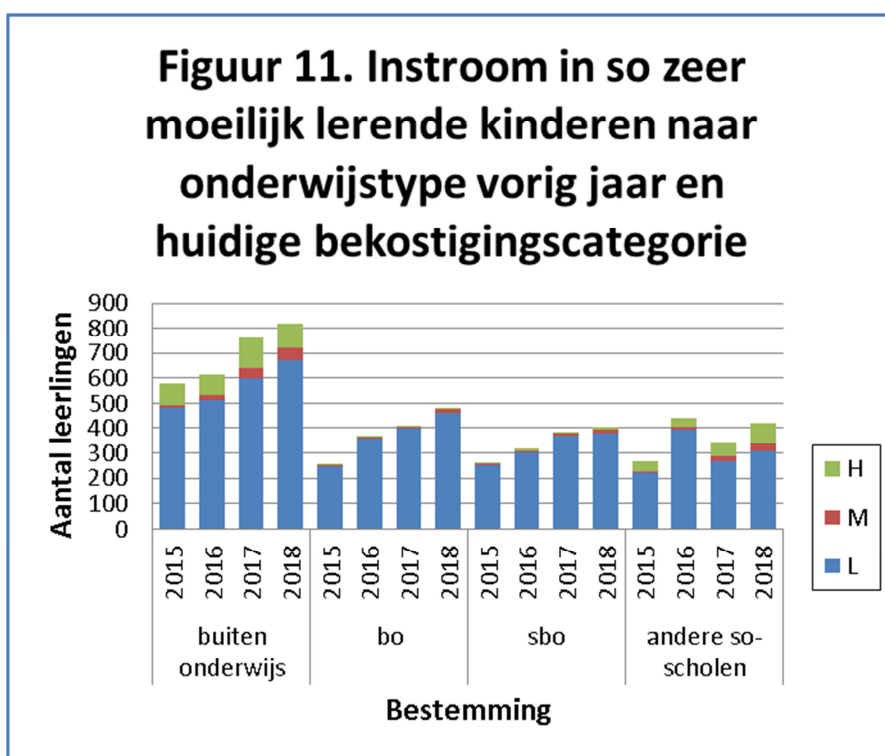
Er is dus een stijging in bekostigingscategorie laag en een stabilisatie van de categorieën midden en hoog. Waar komt deze stijging tot uiting? Bijna alle leerlingen uit cluster 4 hebben bekostigingscategorie laag. Hiervoor is beschreven dat leerlingen in cluster 4 niet toenemen. Cluster 3 heeft leerlingen met bekostigingscategorie hoog, midden en laag. De veranderingen in bekostigingscategorie is het best zichtbaar in cluster 3-scholen. In cluster 3 stijgt het aantal leerlingen met bekostigingscategorie laag.

Hieronder geeft figuur 10 de ontwikkeling in bekostigingscategorie per hoofdonderwijssoort van de schoolvestigingen. De meeste leerlingen in cluster 3 zitten op scholen met hoofdonderwijssoort onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen. Deze scholen zijn van 2015 tot 2018 gegroeid van 6.738 leerlingen tot 7.751 leerlingen. Deze scholen hebben een toename in bekostigingscategorie laag van 5.755 in 2015 tot 6.432 in 2018. Ook categorie midden neemt toe op deze scholen van 48 naar 363 leerlingen in 2018. In 2015 hebben 935 leerlingen aan deze scholen bekostigingscategorie hoog, in 2018 waren dat 956 leerlingen.

Scholen met hoofdonderwijssoort onderwijs aan lichamelijk gehandicapte kinderen krimpen zeer licht van 3.610 leerlingen in 2017 naar 3.557 leerlingen in 2018. Leerlingen aan deze scholen krijgen vaker bekostigingscategorie laag ten koste van categorie midden: laag van 1.105 in 2017 naar 1.293 in 2018, midden van 1.565 in 2017 naar 1.407 in 2018. In 2014 hadden de meeste kinderen bekostigingscategorie hoog als zij op scholen zaten met hoofdonderwijssoort onderwijs aan lichamelijk gehandicapten en tevens zeer moeilijk lerenden. Van 2014 tot 2018 hebben deze scholen 351 meer leerlingen gekregen (514 leerlingen in 2014, 865 in 2018). De groei zit vooral in leerlingen met categorie laag en in mindere mate in leerlingen met categorie midden. Van 2014 naar 2018 nam het aantal leerlingen aan deze scholen met bekostigingscategorie laag en midden toe met 236, respectievelijk 170 leerlingen, het aantal leerlingen met bekostigingscategorie hoog nam af met 55 leerlingen.

Hierboven is beschreven dat het aantal so-leerlingen in 2018 steeg op scholen gericht op zeer moeilijk lerende kinderen en dat deze groei met name te zien was in leerlingen met bekostigingscategorie laag. Onderstaande figuur 11 laat zien waar so-leerlingen op scholen gericht op zeer moeilijk lerende kinderen vandaan komen.

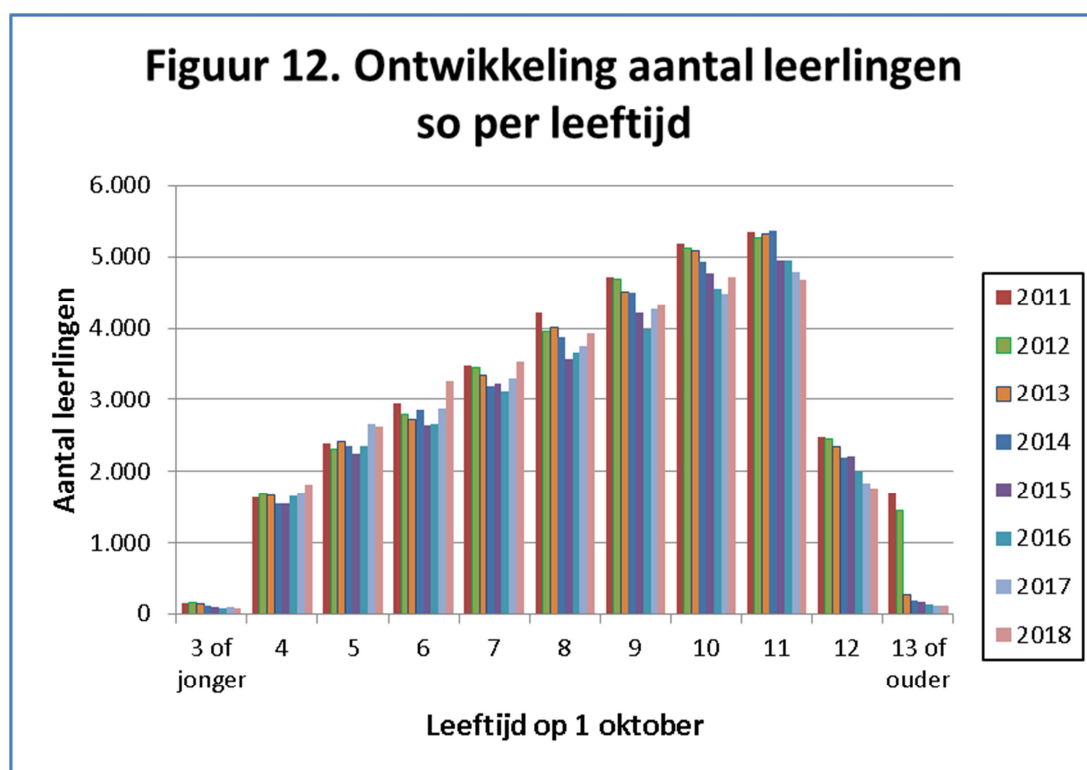

Sinds 2015 is er een groei aan instroom vanuit basisonderwijs en van kinderen die voor het eerst onderwijs volgen (vanuit 'buiten onderwijs'). Ook het aantal leerlingen dat vanuit sbo komt naar scholen gericht op zeer moeilijk lerende kinderen stijgt in 2018 licht. In 2018 heeft 96% van de leerlingen die uit bo zijn verwezen en 94% die uit sbo zijn verwezen bekostigingscategorie laag. Van de leerlingen die van buiten het onderwijs instroomden in 2018, heeft 82% bekostigingscategorie laag, 6% bekostigingscategorie midden en 12% bekostigingscategorie hoog.

Over het algemeen valt dit te zeggen over het stijgende aantal leerlingen met bekostigingscategorie laag op scholen voor zeer moeilijk lerende kinderen: er is een stijgende instroom van deze leerlingen vanuit zowel buiten het onderwijs, bo als sbo.

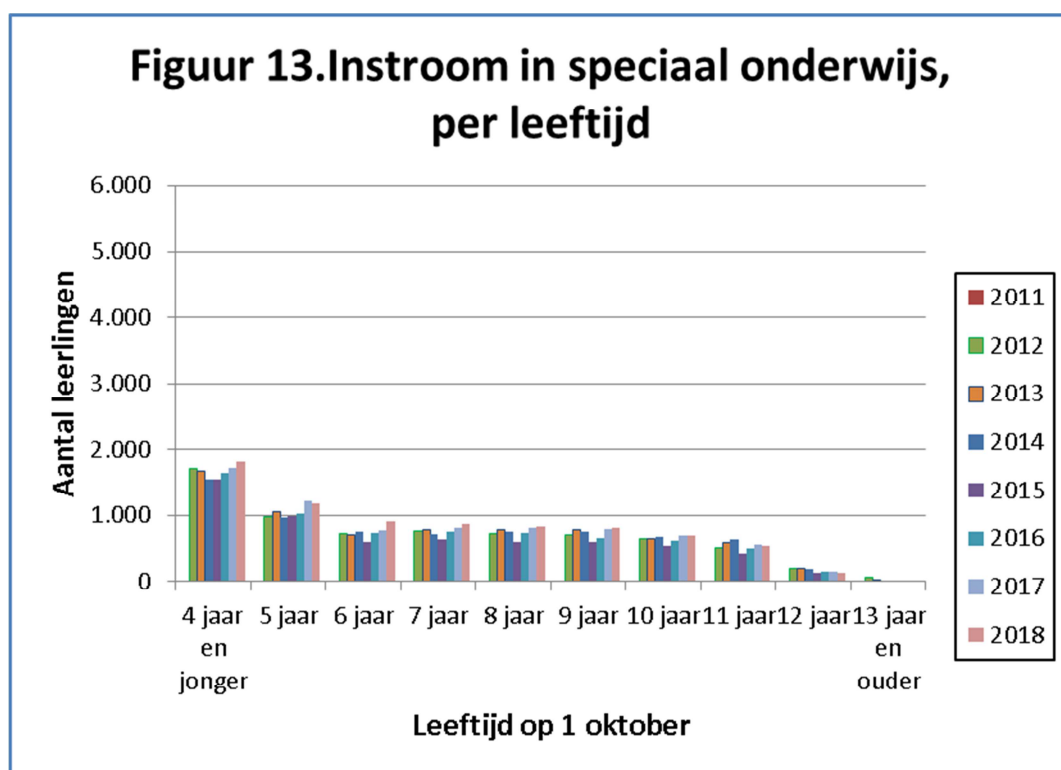
3.3.5 Trends so naar leeftijd

Het aantal leerlingen van 4 tot en met 7 jaar in het so is het laatste jaar gestegen en in 2018 hoger dan in de zeven jaar daarvoor. Dit is te zien in figuur 12 hieronder. In 2018 zijn er minder leerlingen van 10 jaar en ouder dan in 2014. Na een daling vanaf 2011 is er in elke leeftijd tot en met 10 jaar een groei zichtbaar. Globaal gezien groeit het aantal 4 tot en met 8-jarigen groeit sinds 2015. Sinds 2016 groeit het aantal 9-jarigen en sinds 2017 het aantal 10-jarigen. Het aantal leerlingen van 11 jaar en ouder is tot 2018 gedaald. Het aantal leerlingen van 3 jaar of jonger is in 2017 ook lager dan in 2014. De populatie in het so wordt dus jonger, maar naarmate het so blijft groeien, stijgt de gemiddelde leeftijd mee.

Het totaal aantal so-leerlingen nam af tot 2016 en is na 2016 toegenomen (zie figuur 1, paragraaf 3.1.1). Net als in het sbo (zie paragraaf 3.2.1) is dus het beeld per leeftijdsgroep in het so verschillend. Ook in het so heeft dat deels te maken met een verhoogde instroom vanaf 2015 en met het effect van opschuivende instroomcohorten. De instroom in het so per leeftijdsgroep is weergegeven in onderstaande figuur 13. De meeste leerlingen gaan het so in op vierjarige leeftijd, gevolgd door op vijfjarige leeftijd. De meeste leerlingen verlaten het so als zij elf of twaalf jaar oud zijn (data niet getoond).

Globaal gezien neemt het aantal vier- tot en met achtjarigen in het so toe vanaf 2015, het aantal negenjarigen neemt toe vanaf 2016, het aantal tienjarigen groeit sinds 2017 en het aantal leerlingen van elf jaar en ouder daalt nog steeds. Dit is het effect van de opschuivende instroomcohorten dat voor sbo uitgebreid is beschreven in paragraaf 3.2.1. De verhoogde instroom is te zien in de jongere leeftijdsgroepen in het so, in de oudere leeftijdsgroepen is deze steeds een jaar later zichtbaar.

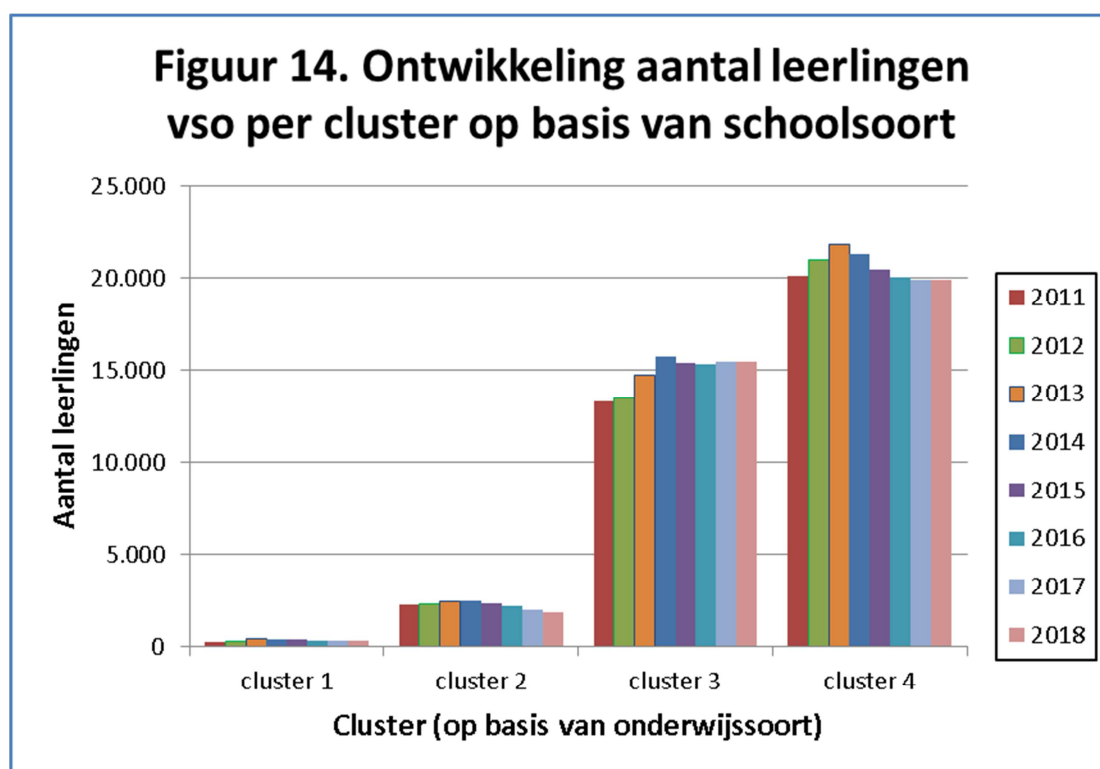

De toename van het aantal leerlingen tot 9 jaar en de afname van leerlingen vanaf 10 jaar geldt het sterkst bij cluster 3/4, maar hetzelfde patroon is zichtbaar voor cluster 2. Daarnaast wijst de afname van het aantal leerlingen vanaf 10 jaar erop dat leerlingen mogelijk op jongere leeftijd doorstromen van het so naar het vso. Dit wordt besproken in paragraaf 4.1.5.

3.4 Trends in voortgezet speciaal onderwijs 2011-2017

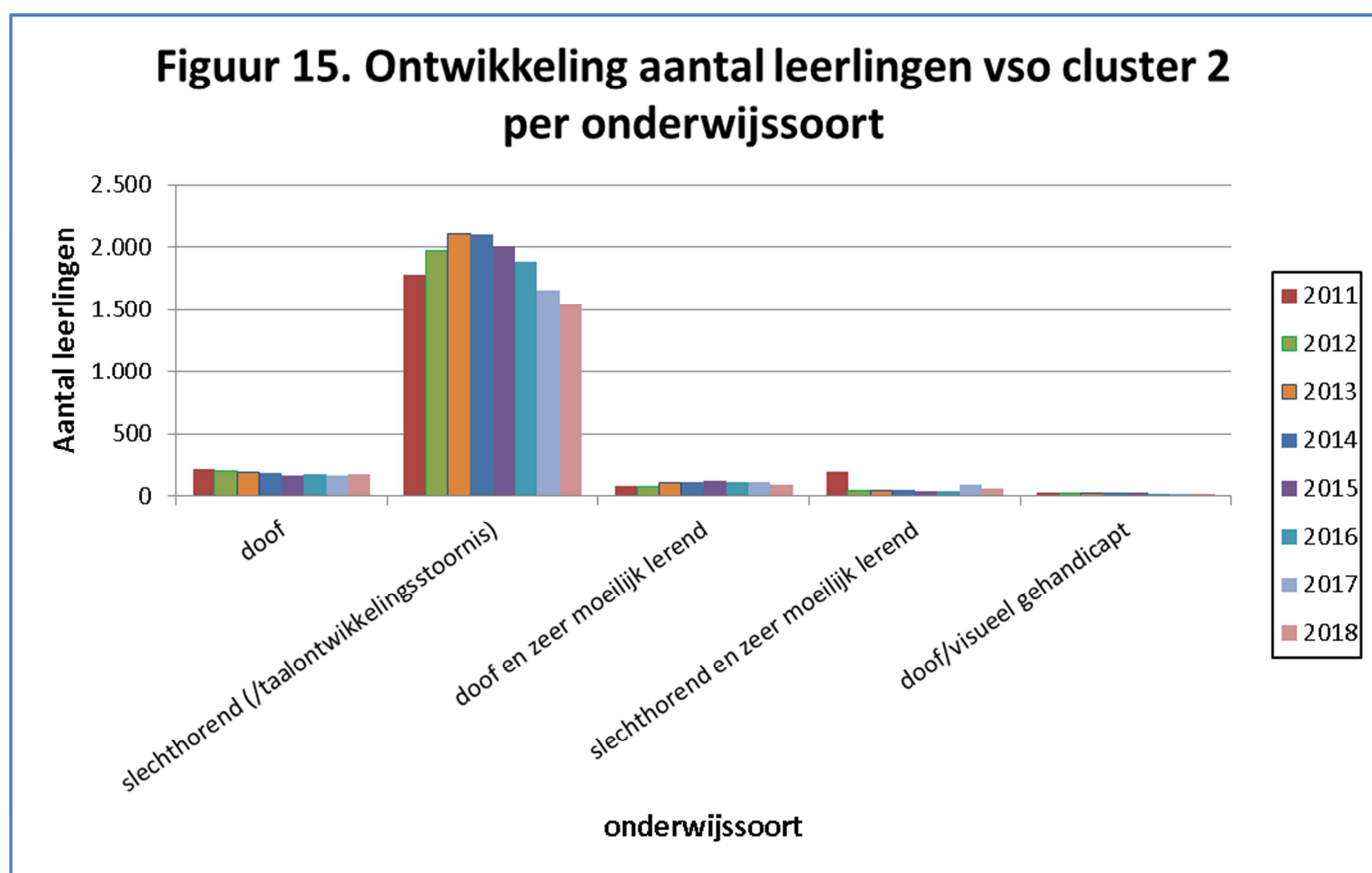
3.4.1 Trends vso naar cluster

In 2018 zit 1% van de vso-leerlingen in cluster 1 (305 leerlingen), 5% in cluster 2 (1.881 leerlingen), 41% in cluster 3 (15.452 leerlingen) en 53% in cluster 4 (19.929 leerlingen). In het vso zijn leerlingaantallen in cluster 2 van 2014 tot 2018 geleidelijk gedaald van 2.466 in 2014 naar 1.881 in 2018. In de clusters 3 en 4 zijn de leerlingaantallen de laatste jaren ongeveer gelijk gebleven. In 2015 waren er 15.398 leerlingen in cluster 3, in 2018 15.452. In cluster 4 waren er in 2015 20.429 leerlingen en 19.929 in 2018. Dus vso toont niet de stijgingen van cluster 2 en 3 die in het so zichtbaar zijn (zie figuur 14 hieronder). Opvallend in het vso is de afname van cluster 4 vanaf 2013, hoewel deze de laatste paar jaar is gestabiliseerd.

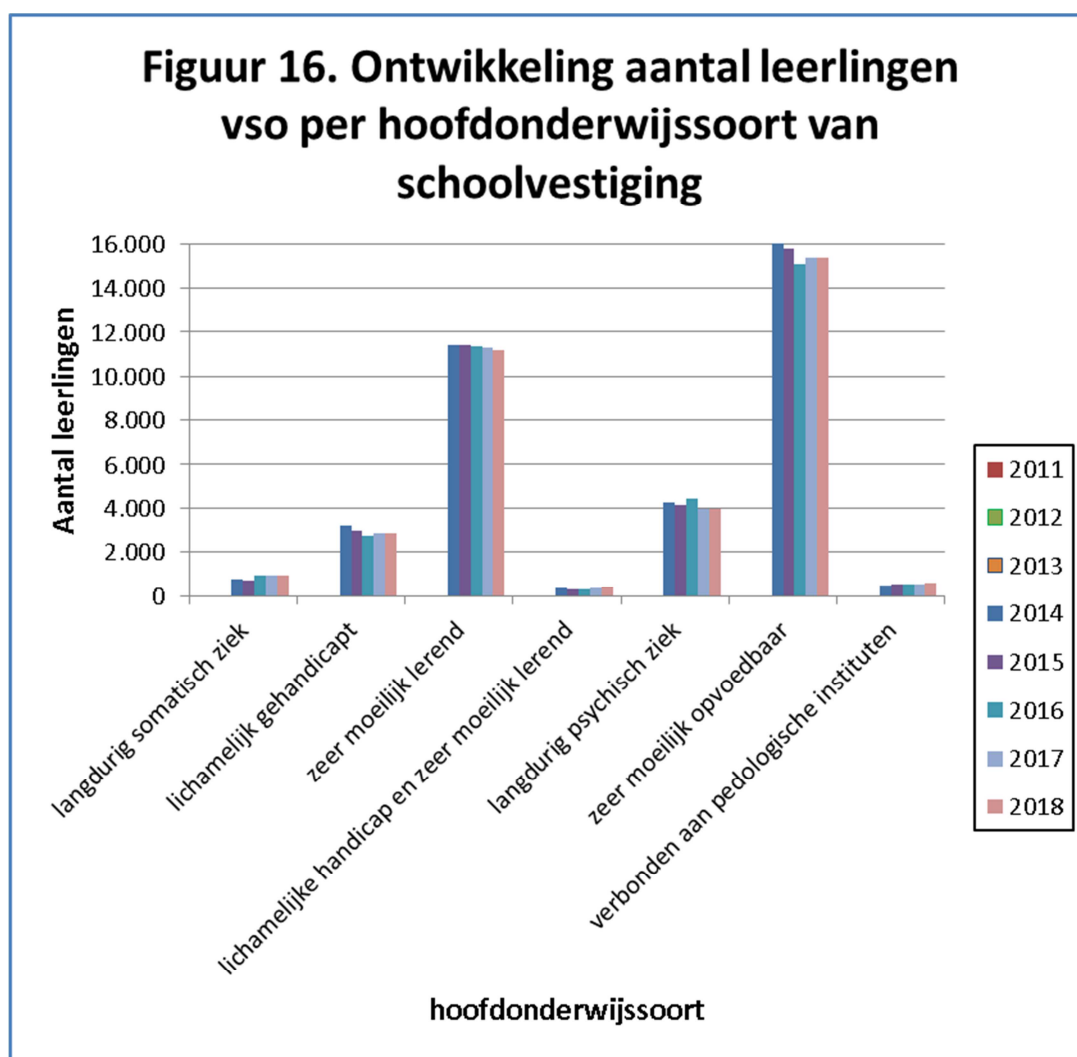
3.4.2 Trends vso cluster 2 naar onderwijssoort

De meeste leerlingen in het vso cluster 2 zijn slechthorend (82%, 1.542 leerlingen in 2018). In de vo-leeftijd worden leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis geregistreerd bij de slechthorende leerlingen. In het vso zet de sterke daling door van het aantal leerlingen. In 2014 waren er 2.106 vso-leerlingen die slechthorend zijn of met een taalontwikkelingsstoornis, in 2018 waren dat er een kwart minder: 1.542 leerlingen. Zie figuur 15 hieronder.

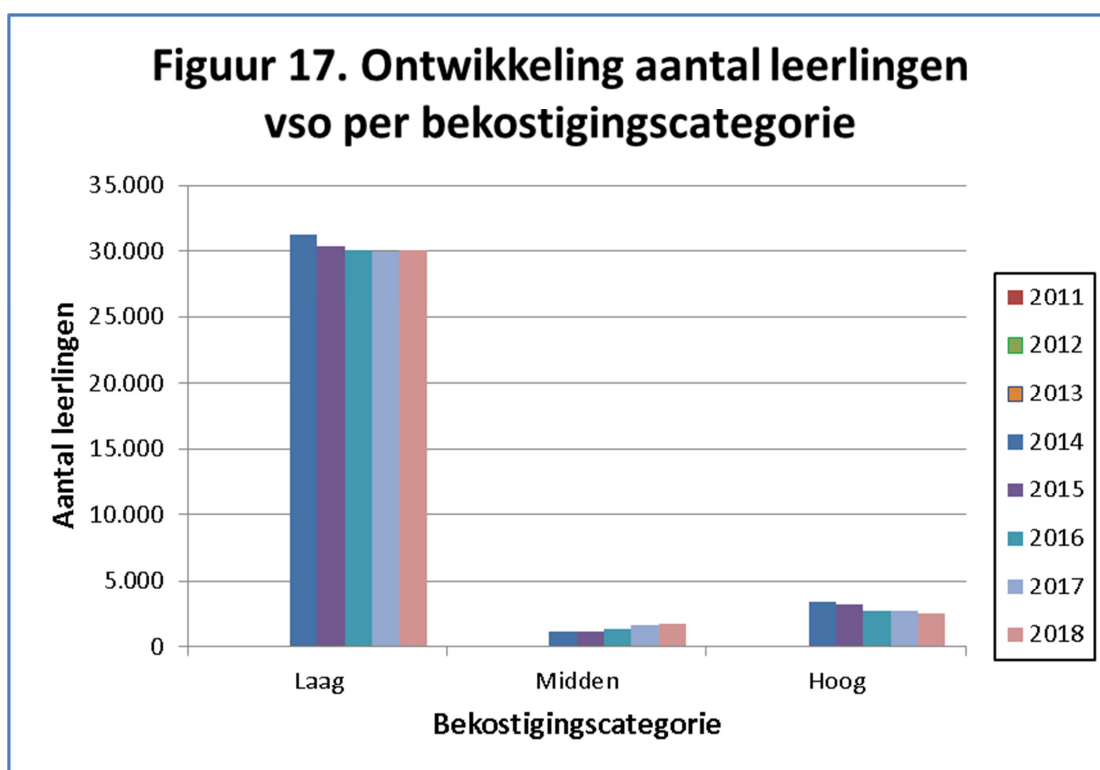
3.4.3 Trends vso naar hoofdonderwijssoort

Figuur 16 toont de trend van de hoofdonderwijssoorten van cluster 3 en 4-schoolvestigingen. Figuur 16 weerspiegelt de stabilisatie of afname die de clusters hierboven laten zien, op één uitzondering na. Scholen met hoofdonderwijssoort onderwijs aan zeer moeilijk opvoedbare kinderen hadden in 2016 15.099 leerlingen en in 2018 15.387 leerlingen.

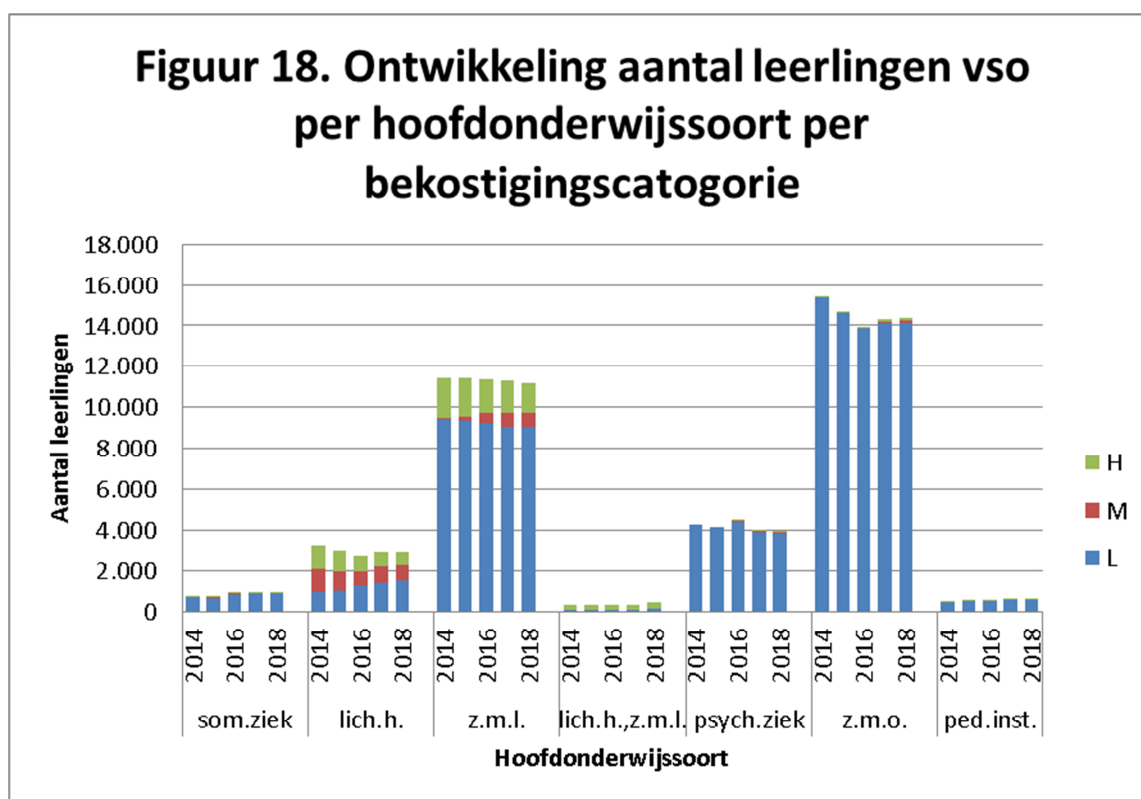
3.4.4 Trends vso cluster 3 en 4-scholen naar bekostigingscategorieën

De hoogte van bekostiging door samenwerkingsverbanden van een cluster 3 of 4-leerling wordt vastgesteld met een bekostigingscategorie laag, midden of hoog. Vanaf 2014 stijgt het aantal vso-leerlingen met bekostigingscategorie midden licht en daalt het aantal vso-leerlingen met bekostigingscategorieën laag en hoog licht, zie figuur 17 hieronder. Wel is de daling van bekostigingscategorie laag gestabiliseerd sinds 2016. In alle jaren heeft in het vso een groter aandeel van de leerlingen bekostigingscategorie laag dan in het so.

Vso cluster 4 toont dezelfde trend als bekostigingscategorie laag. Bijna alle leerlingen in cluster 4 hebben bekostigingscategorie laag. De lichte stijging van bekostigingscategorie midden en de lichte daling van categorie hoog zit dus in cluster 3. Cluster 3 toont ook een zeer lichte toename van bekostigingscategorie laag van in 11.112 leerlingen in 2015 naar 11.521 leerlingen in 2018.

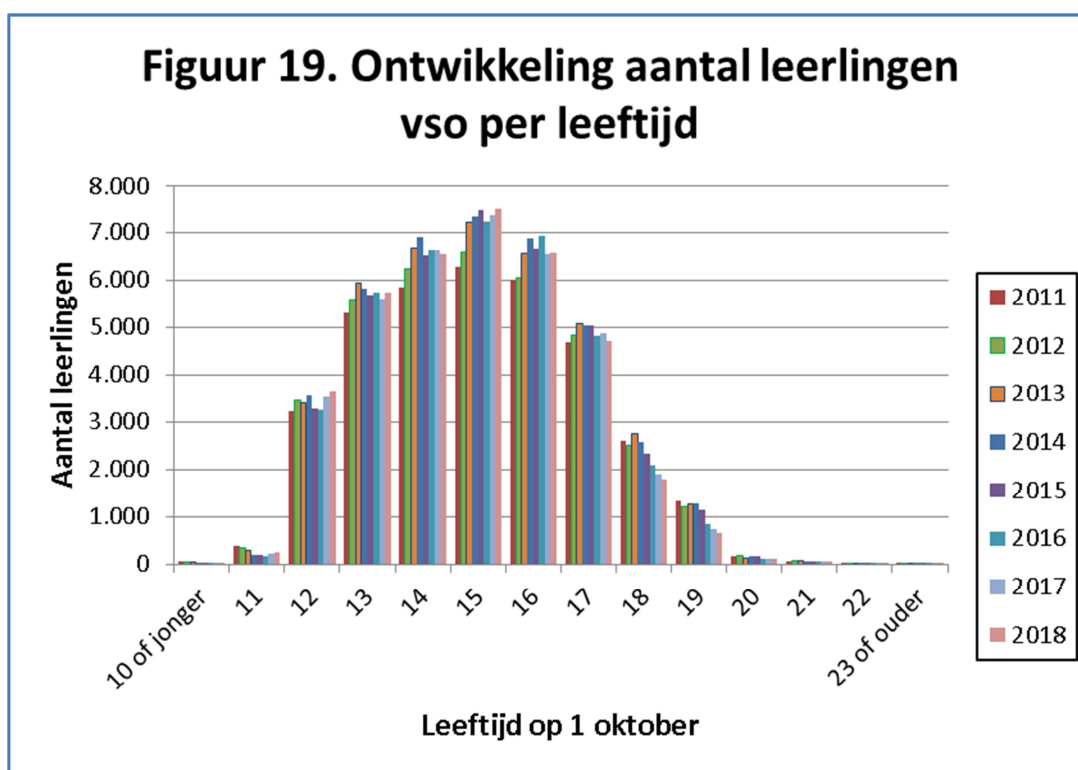
Hieronder geeft figuur 18 de ontwikkeling van het aantal vso-leerlingen per bekostigingscategorie per hoofdonderwijssoort van de school. Hierboven zagen wij al dat de meeste hoofdonderwijssoorten dezelfde ontwikkelingen laten zien als de clusters waartoe zij behoren. Wij gaan verder in op cluster 3. Hierin zien wij dat binnen de hoofdonderwijssoorten wel een ontwikkeling te zien is van bekostigingscategorieën. De meeste leerlingen zitten aan scholen met hoofdonderwijssoort onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen, in aantal zijn deze de laatste jaren min of meer stabiel. Binnen deze groep krijgen steeds minder leerlingen bekostigingscategorie laag en en hoog; in 2014 kregen 9.412 leerlingen categorie laag, in 2018 nog 9.023 (zie ook figuur 18). Bekostigingscategorie hoog kregen in 2014 1.939 leerlingen en in 2018 1.450 leerlingen. Het aantal leerlingen met categorie midden steeg van 73 leerlingen in 2014 naar 708 in 2018.

Scholen met hoofdonderwijs gericht op lichamelijk gehandicapte kinderen hadden in 2014 ongeveer evenveel leerlingen in alle 3 bekostigingscategorieën. In 2018 had meer dan de helft van deze leerlingen bekostigingscategorie laag.

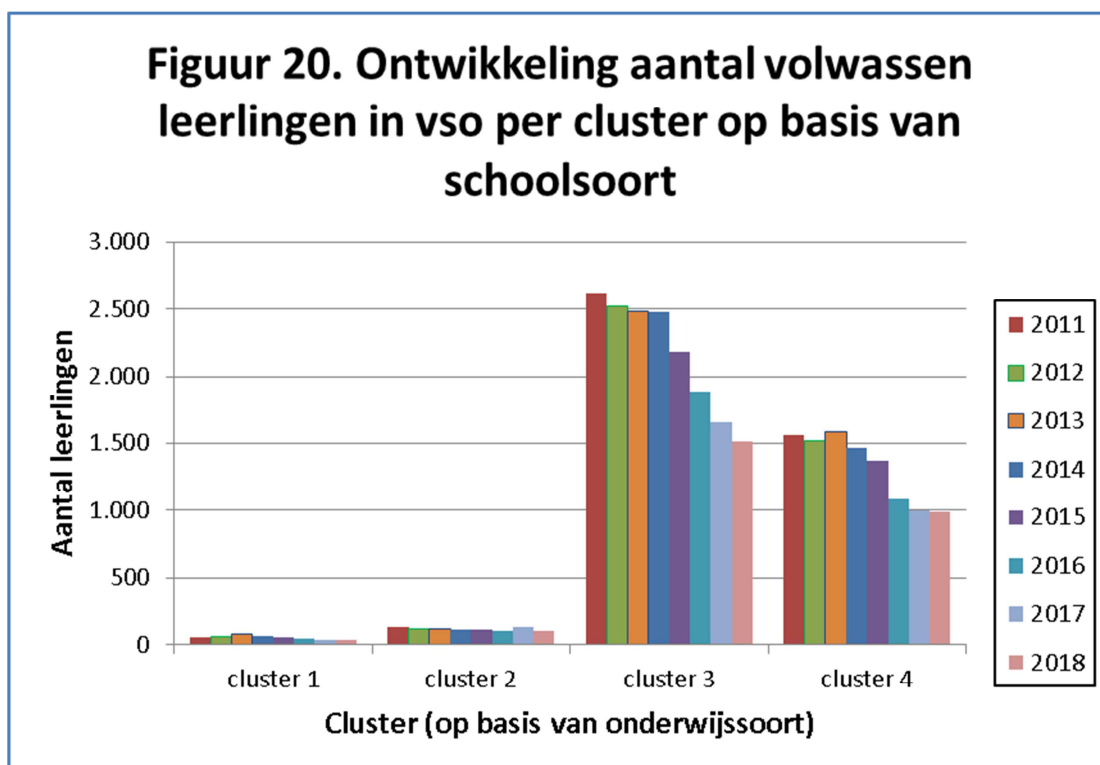
3.4.5 Trends vso naar leeftijd

In 2017 zijn er in bijna alle leeftijdsjaren minder leerlingen dan vlak na de invoering van passend onderwijs in 2014. Het aantal 15-jarigen is in 2018 ongeveer gelijk aan dat in 2014. Zie figuur 19 hieronder. Voor de leerlingen die 18 jaar of ouder zijn is er een sterke daling zichtbaar vanaf 2014. In 2018 is er een lichte stijging zichtbaar in het aantal jonge leerlingen (tot en met 13 jaar) ten opzichte van een (paar) jaar eerder. Dit wijst net als de afname van het aantal oudere leerlingen in het so op een eerdere doorstroom van so naar vso en een gemiddeld genomen jongere leerlingpopulatie in het vso. Later wordt meer verteld over de leeftijd van leerlingen die van so naar vso stromen.

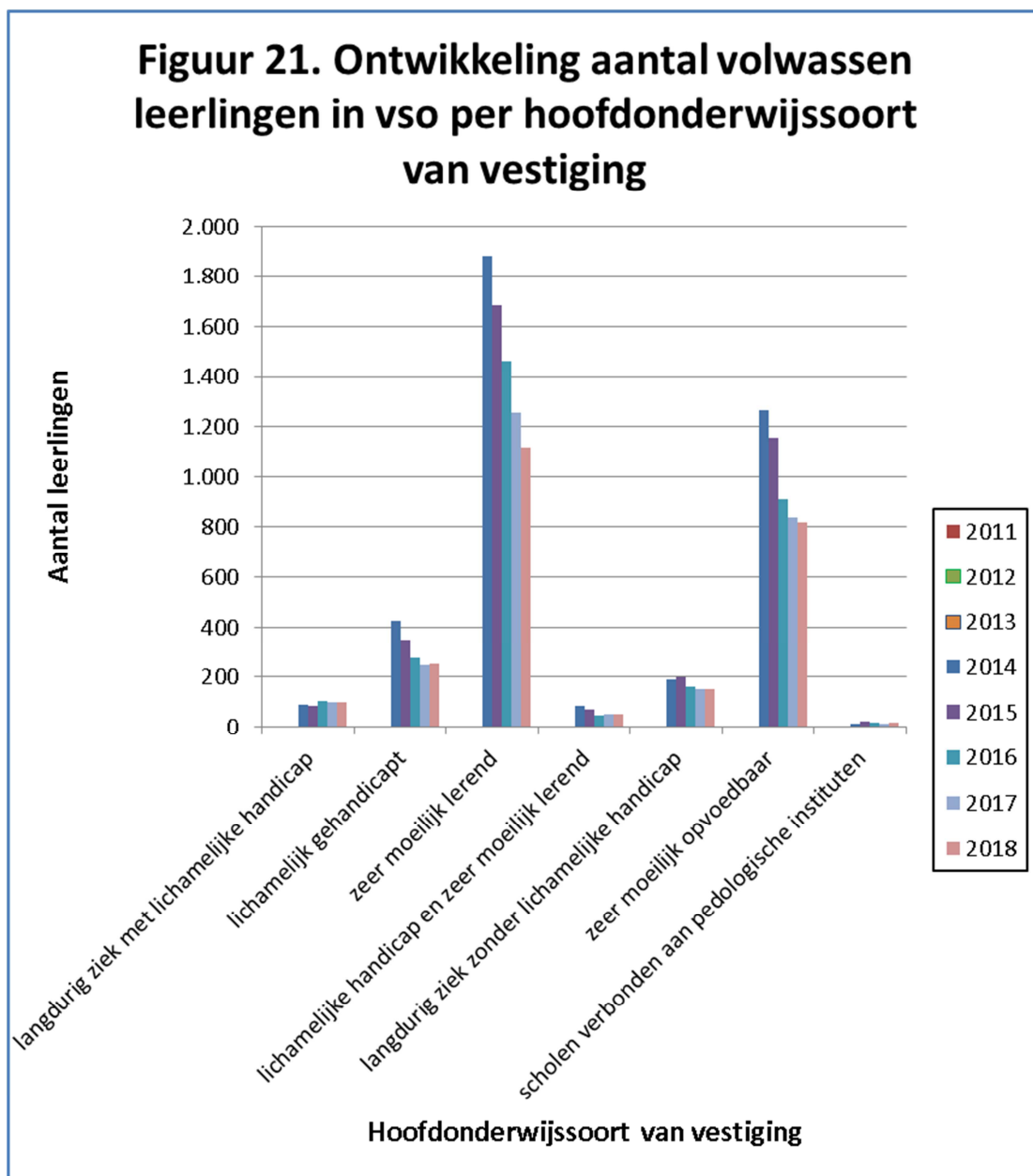

3.4.6 Trends in volwassen leerlingen in vso

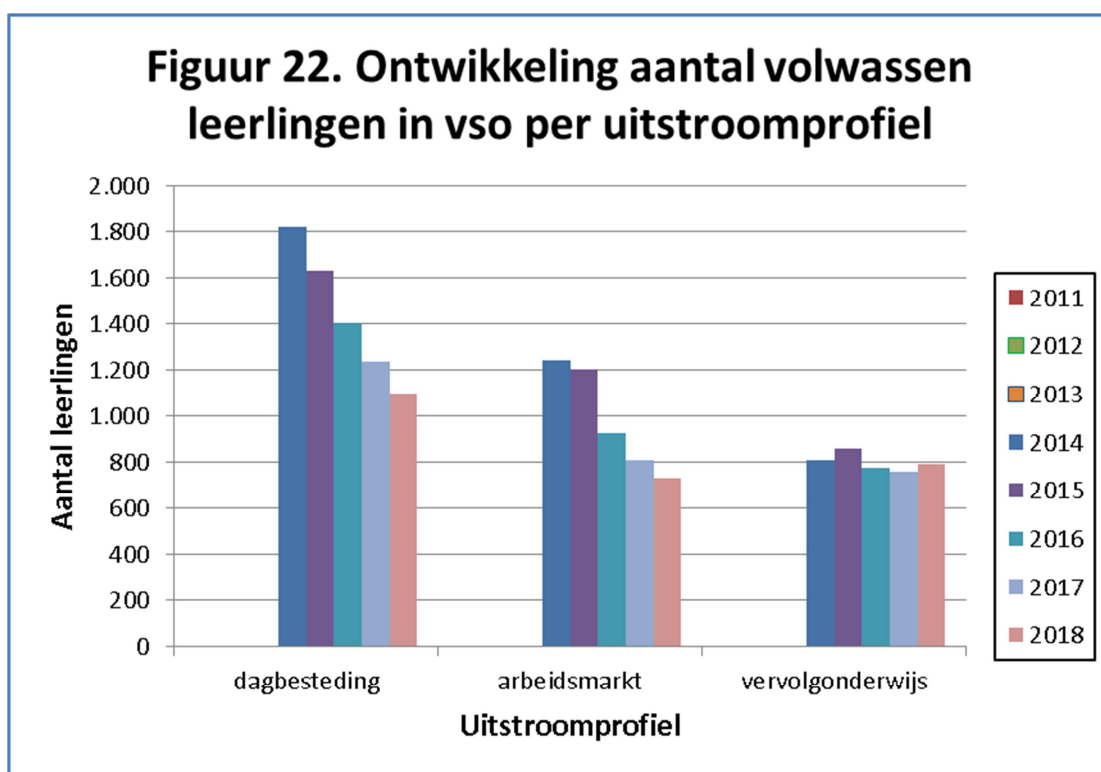
Er is een opvallende daling vanaf 2013 van vso leerlingen vanaf 18 jaar. Vooral in cluster 3, maar ook in cluster 4 neemt het aantal volwassen leerlingen sterk af vanaf 2014 (zie figuur 20 hieronder). In 2018 zit 57% van de volwassen vso-leerlingen in cluster 3 en 37% in cluster 4.

De grootste groep volwassen leerlingen zit op een school hoofdzakelijk gericht op zeer moeilijk lerenden (42% in 2018, 1.115 leerlingen), gevolgd door scholen hoofdzakelijk gericht op zeer moeilijk opvoedbaren (31% in 2018, 820 leerlingen). Zie onderstaande figuur 21.

Sinds 2014 is het aantal volwassen leerlingen in vso met uitstroomprofiel dagbesteding gedaald van 1.822 leerlingen in 2014 naar 1.096 in 2018, een afname van 40%. Zie onderstaande figuur 22. In 2014 hadden 1.242 volwassen leerlingen uitstroomprofiel arbeidsmarkt, in 2018 was dat afgenomen tot 729 leerlingen. In 2018 was het uitstroomprofiel van 42% van de volwassen leerlingen dagbesteding, 28% was arbeidsmarkt, 30% was vervolgonderwijs.

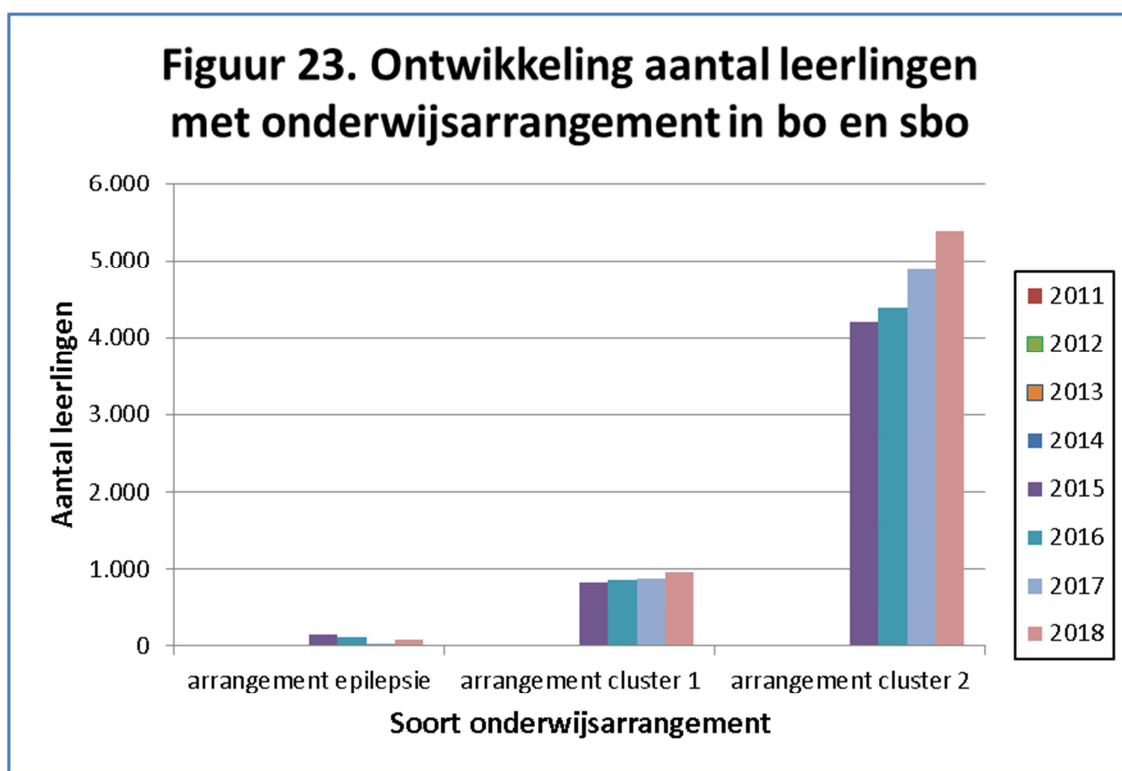

3.5 Trends passend onderwijs in regulier onderwijs 2014-2018

3.5.1 Trends onderwijsarrangementen in bo en sbo

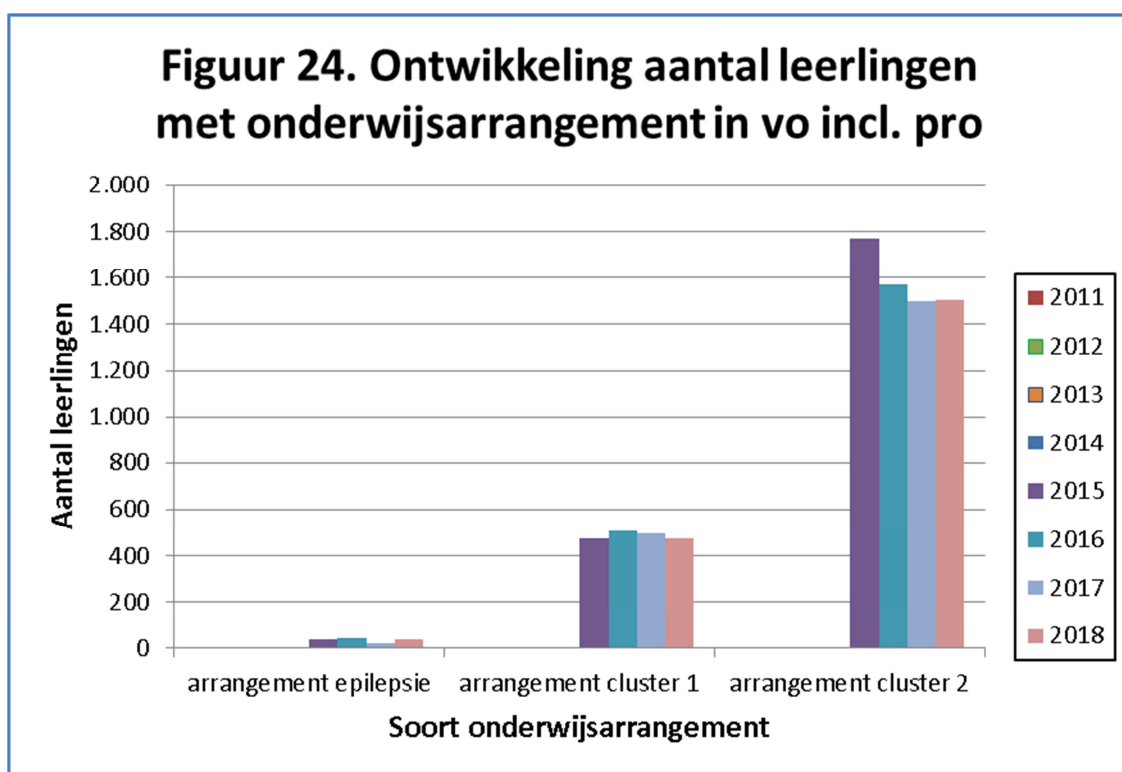
Met de invoering van passend onderwijs hebben cluster 1- en 2-scholen een ondersteuningsplicht gekregen. Dat betekent dat deze scholen leerlingen ondersteunen die niet op een cluster 1- of 2-school zitten maar wel ondersteuning nodig hebben. Denk bijvoorbeeld aan ondersteuning voor een slechthorende leerling die naar het basisonderwijs gaat. Deze ondersteuning wordt geregistreerd in de vorm van een onderwijsarrangement. Onderwijsarrangementen komen voor op alle typen scholen, dus ook op andere (v)so-scholen. Hier wordt gekeken naar onderwijsarrangementen van leerlingen in bo en sbo. Bij de beschrijving van trends in het vso wordt gekeken naar onderwijsarrangementen in het vo inclusief het pro.

Onderwijsarrangementen zijn bij DUO geregistreerd vanaf 2015. Sinds deze registratie krijgen meer leerlingen in bo en sbo een onderwijsarrangement vanuit cluster 2, zie figuur 23 hieronder. Dit is zowel in absolute aantallen als in aandeel leerlingen met een onderwijsarrangement. In 2018 had 0,07% van de leerlingen in bo en sbo een onderwijsarrangement cluster 1 (967 leerlingen) en 0,37% een onderwijsarrangement cluster 2 (5.393 leerlingen). De verdere stijging in 2018 van het aantal so leerlingen in cluster 2 gaat dus samen met een stijging van het aantal arrangementen waarbij leerlingen in een ander type onderwijs ondersteund worden vanuit so cluster 2.

3.5.2 Trends onderwijsarrangementen in vo

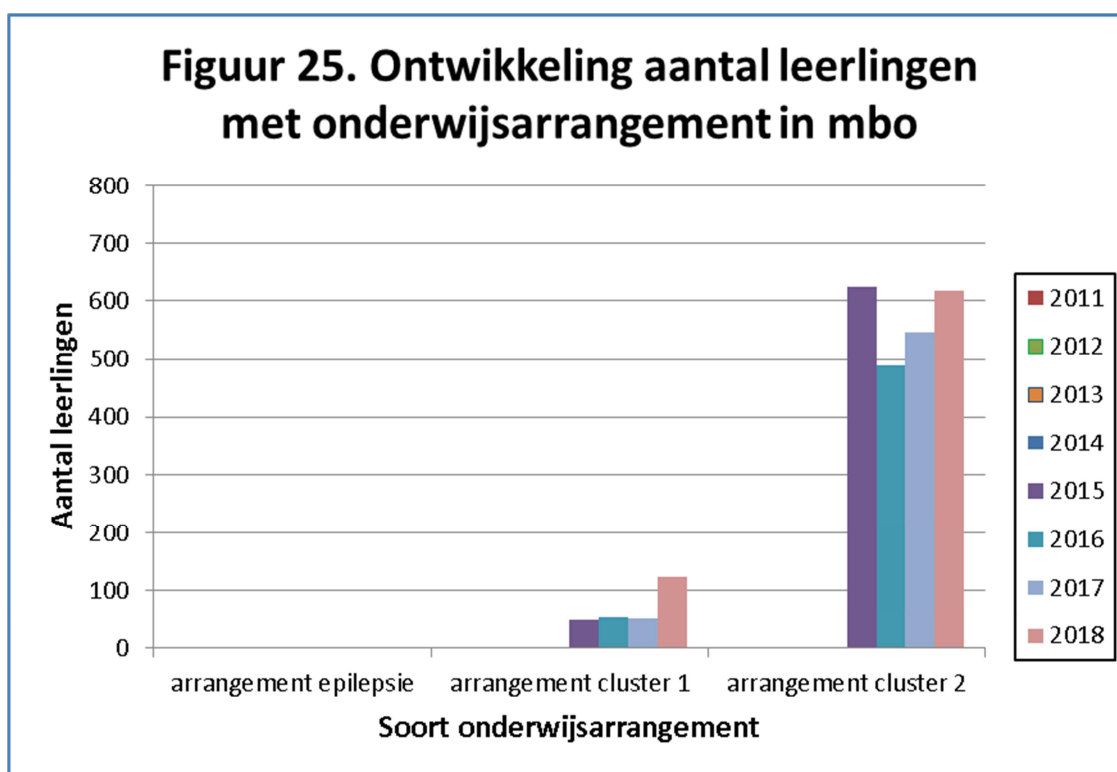
In 2018 krijgt 0,05% van de vo-leerlingen een onderwijsarrangement vanuit cluster 1 (474 leerlingen) en 0,15% een onderwijsarrangement vanuit cluster 2 (1.505 leerlingen). De daling van de onderwijsarrangementen vanuit cluster 2 is daarmee in 2018 gestabiliseerd (zie onderstaande figuur 24). Dit geldt zowel absoluut als relatief. De daling van vso cluster 2 zet in 2018 nog licht door.

Wij zien dus dat onderwijsarrangementen in het bo en sbo stijgen en in vo dalen en dat het aandeel leerlingen met een onderwijsarrangement in het bo en sbo ruim driemaal hoger is dan in het vo. De onderwijsarrangementen in het bo en sbo en in het vo gaan dus steeds meer uiteen lopen.

3.5.3 Trends onderwijsarrangementen in mbo

Opvallend zijn de arrangementen van leerlingen in het mbo. Sinds 2016 kregen steeds meer leerlingen in het mbo een arrangement vanuit cluster 2 (zie figuur 25 hieronder). Het laatste jaar is ook het aantal mbo-leerlingen gestegen met een onderwijsarrangement vanuit cluster 1.

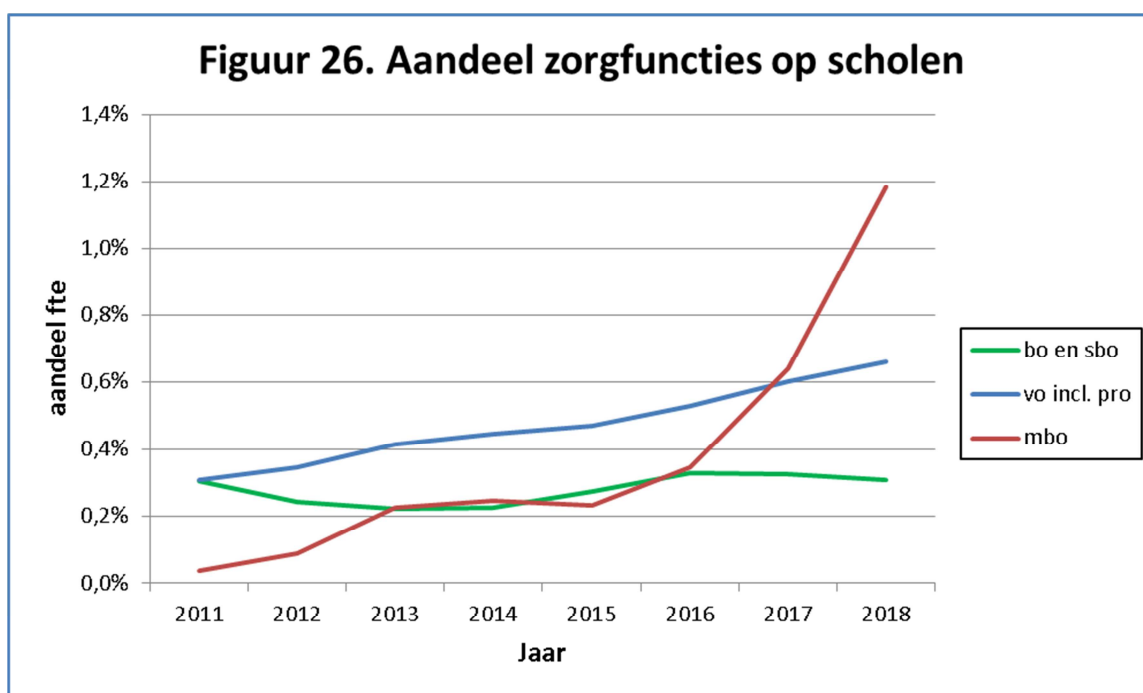

In 2018 heeft 0,02% van de leerlingen in mbo een onderwijsarrangement vanuit cluster 1 (124 leerlingen) en 0,12% een onderwijsarrangement vanuit cluster 2 (617 leerlingen). Daarmee groeit het aandeel leerlingen met een onderwijsarrangement in mbo naar het aandeel met een onderwijsarrangement in vo.

3.5.4 Trends aandeel zorgfuncties

Bovenstaande figuren geven een blik op de organisatie van passend onderwijs op reguliere scholen. Er is nog iets dat een aanvullend beeld kan geven op hoe passend onderwijs in reguliere scholen georganiseerd is, namelijk personeel in zorgfuncties dat verbonden is aan reguliere scholen, dus in bo en sbo, in vo inclusief pro en in mbo. Onderstaande figuur 26 geeft hier een indicatie van.

De gepresenteerde gegevens van zorgfuncties moeten met voorzichtigheid beschouwd worden. De zorgfuncties per sector kunnen namelijk niet worden bepaald als besturen de zorgfuncties bovenschools hebben georganiseerd, en niet hebben geadministreerd aan scholen. Dit zou kunnen spelen bij besturen met (veel) kleine scholen. Daardoor is het mogelijk dat vooral in bo en sbo, en in mindere mate in vo, het aandeel zorgfuncties per sector (sterk) onderschat is. Deze resultaten geven waarschijnlijk wel enig beeld van ontwikkelingen van zorgfuncties op reguliere scholen.

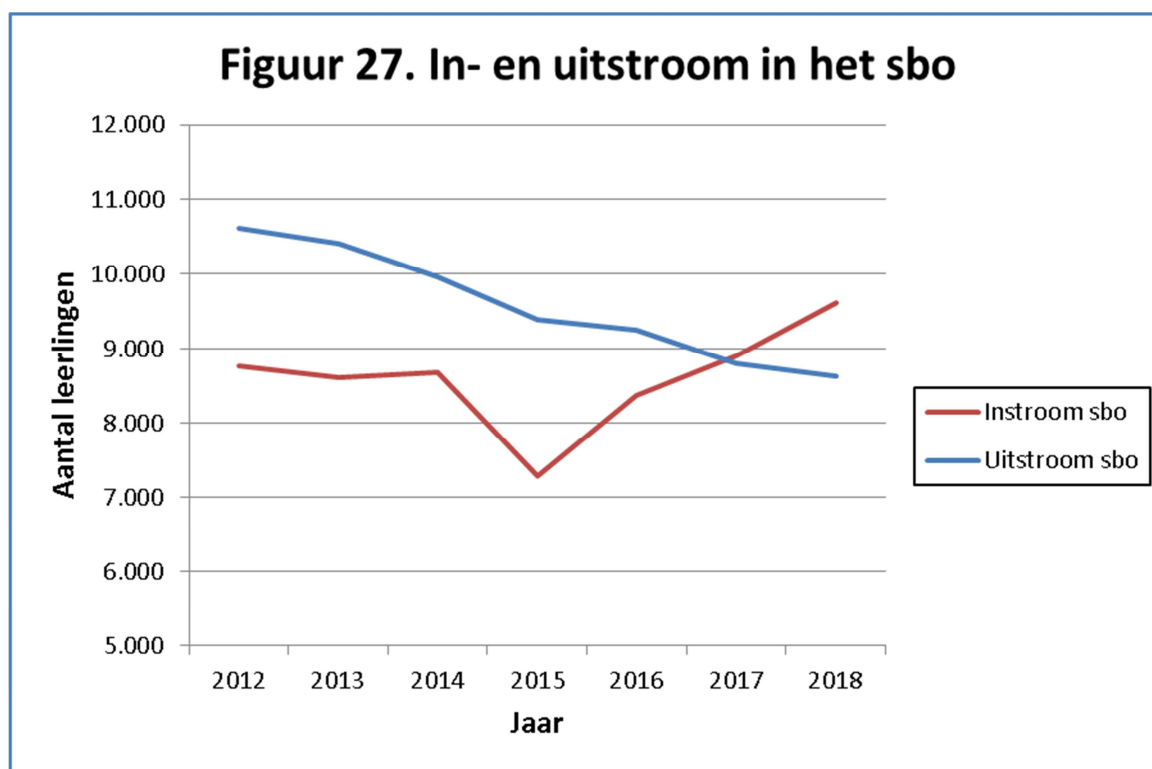
De relatieve formatie aan zorgfuncties op mbo-scholen is sterk gestegen van 2015 tot 2018. Ook op vo-scholen is het aandeel zorgfuncties aan een school toegenomen sinds 2011 tot 2018. Op bo en sbo-scholen zijn sinds 2011 geen sterke veranderingen te zien in het aandeel zorgfuncties aan scholen.

4 Ontwikkelingen in- en uitstroom (voortgezet) speciaal (basis)onderwijs

4.1 In- en uitstroom speciaal basisonderwijs

4.1.1 In- en uitstroom voor het gehele sbo

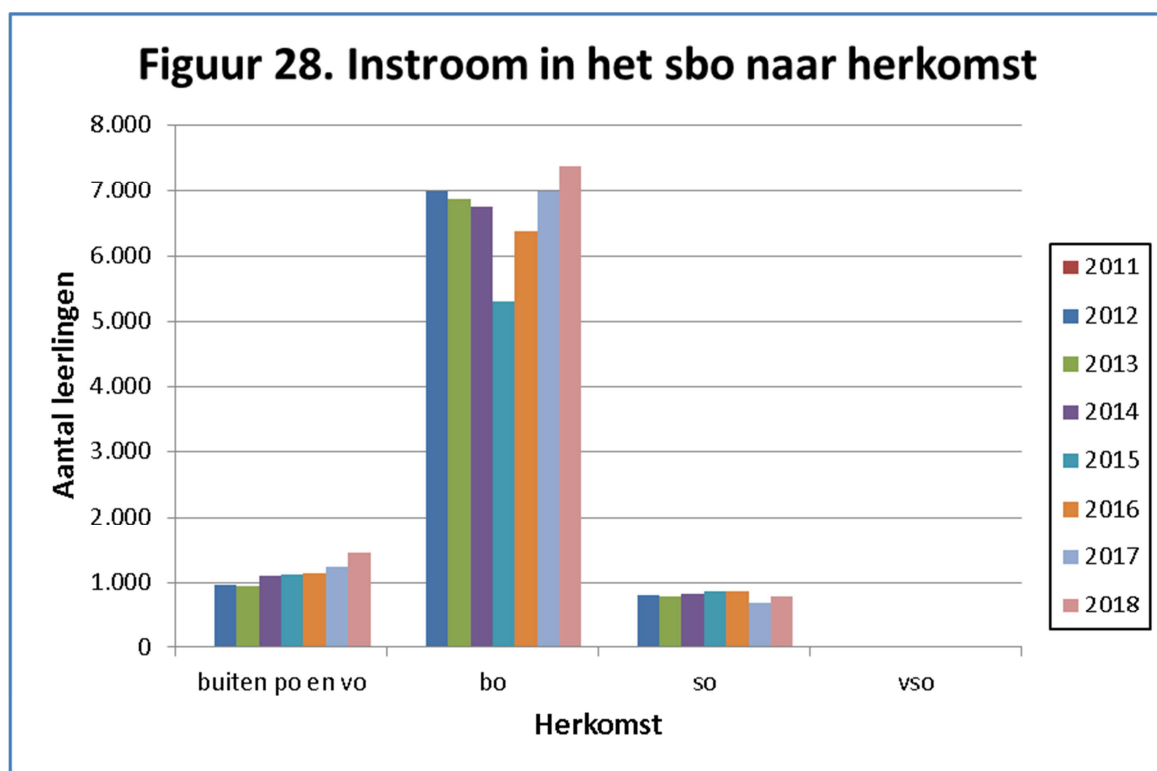
Het aantal leerlingen in het sbo is afgenomen vanaf 2011, is in 2017 gestabiliseerd en in 2018 toegenomen (paragraaf 3.1.1. figuur 1). Dit is terug te zien in de in- en uitstroom van leerlingen in het sbo. Instroom in sbo zijn leerlingen die op 1 oktober van een bepaald jaar in het sbo zitten en het jaar daarvoor niet in het sbo zaten. Uitstroom uit sbo zijn leerlingen die op 1 oktober niet meer in het sbo zitten en het jaar ervoor wel. Tot en met 2016 was de uitstroom uit sbo groter dan de instroom, in 2017 waren deze ongeveer even groot. In 2018 was de instroom in sbo groter dan de uitstroom. Van 2012 tot en met 2018 daalde de uitstroom uit sbo. De instroom in sbo was het laagst in 2015; van 2015 tot en met 2018 steeg de instroom in sbo sterk. Dit is weergegeven in figuur 27 hieronder.

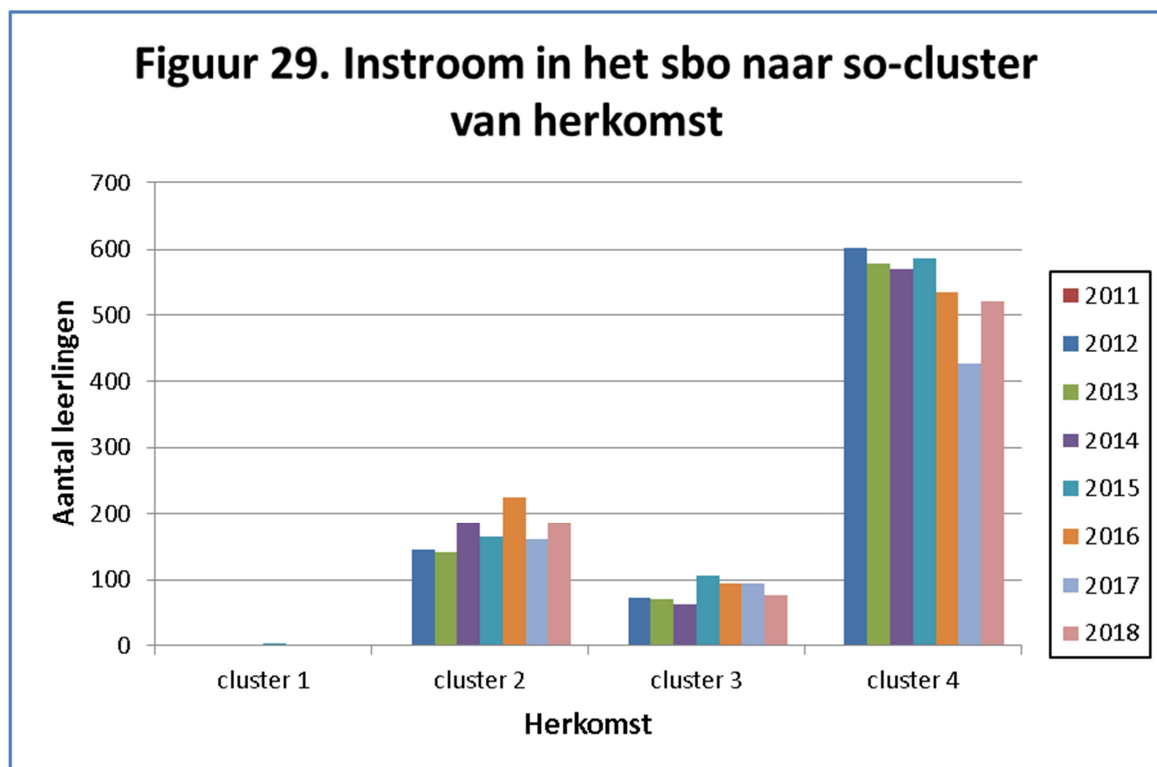
Om meer inzicht te krijgen in de in- en uitstroom is gekeken naar respectievelijk de herkomst en bestemming van leerlingen. Oftewel: waar komen instromende leerlingen vandaan en waar gaan uitstromende leerlingen naartoe. Vanaf 2015 steeg vooral het aantal leerlingen dat vanaf het bo het sbo instroomde, dit is de grootste groep die het sbo in komt (zie figuur 28 hieronder). Een veel kleinere groep stroomt het sbo in vanuit buiten het onderwijs⁶. Dat zijn dus leerlingen die dat jaar voor het eerst naar school gaan en dus meteen naar het sbo gaan en niet worden doorverwezen vanuit bijvoorbeeld het bo. De instroom van buiten het onderwijs naar sbo is sinds 2013 licht

⁶ Buiten het onderwijs betekent dat de leerling in het jaar voor instroom niet in het primair (bo, sbo, so) of voortgezet onderwijs (vo, pro, vso) ingeschreven was.

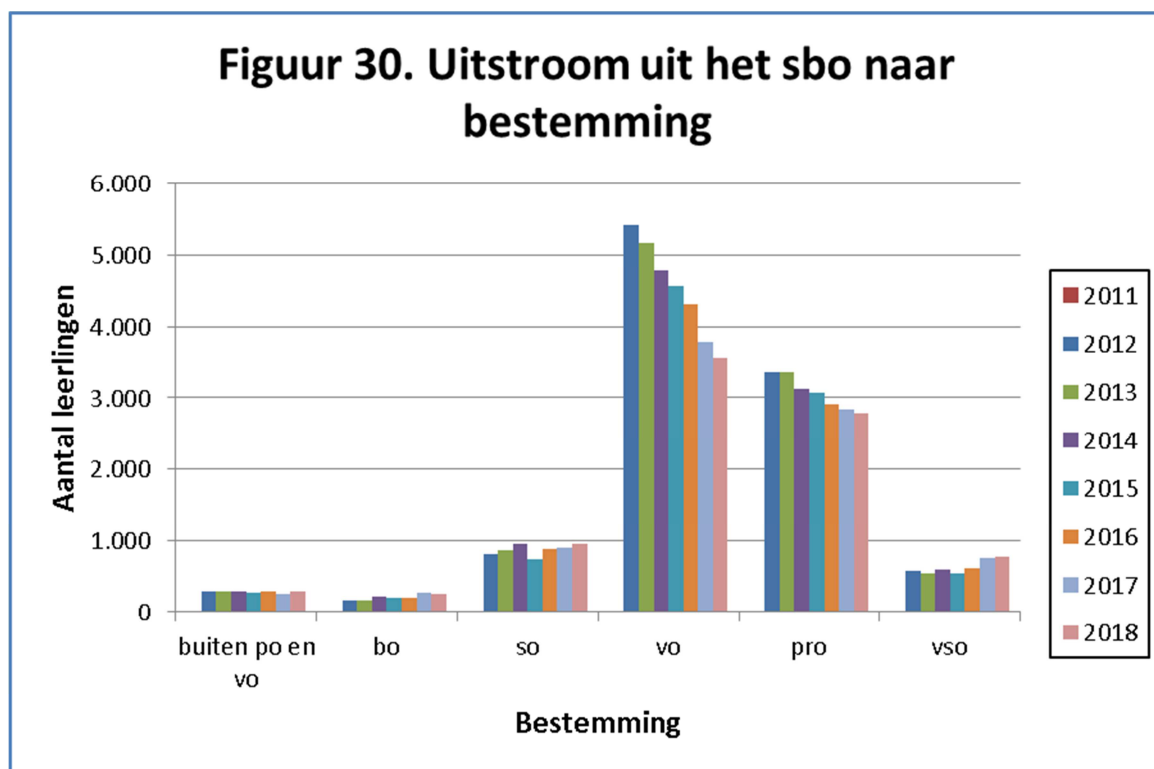
gestegen. In 2018 stromen iets meer leerlingen van het so het sbo in dan in 2017, maar minder dan in 2016.

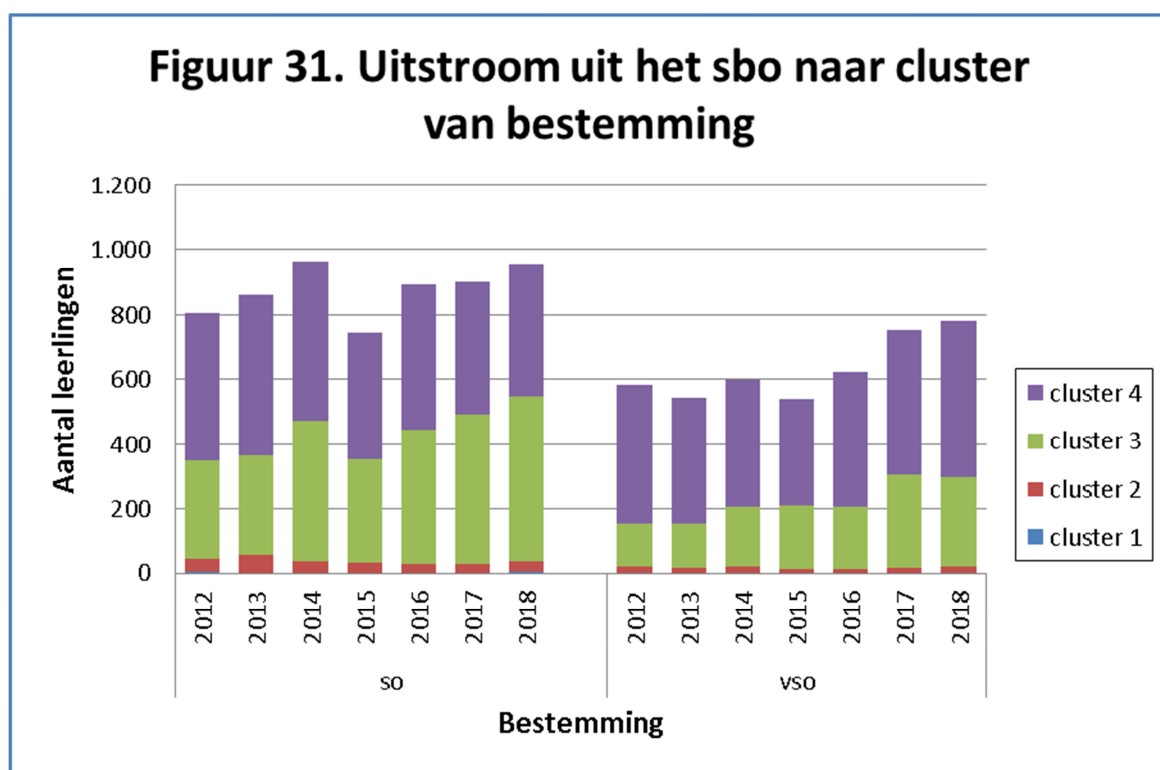
Leerlingen die van so het sbo instromen komen vooral uit cluster 4 en in mindere mate uit cluster 2. Zowel uit cluster 4 als uit cluster 2 zijn in 2018 meer leerlingen opgenomen dan in het jaar ervoor. Zie onderstaande figuur 29.

De uitstroom uit sbo neemt dus af (figuur 27). Deze afname staat in verband met de dalende leerlingaantallen in sbo tot 2016: als het sbo krimpt, zijn er ook minder sbo-leerlingen die kunnen uitstromen. Waar gaan sbo-leerlingen naartoe en waar is die afname het duidelijkst zichtbaar? Dit wordt getoond in figuur 30. De meeste sbo-leerlingen gaan daarna naar het vo, een kleiner gedeelte gaat van sbo naar pro. Vooral het aantal sbo-leerlingen dat naar vo is gegaan is afgenomen, in mindere mate geldt dat ook voor het pro. Sinds 2015 zijn er iets meer leerlingen van sbo naar so en naar vso gegaan. Hoewel dus de afgelopen jaren minder sbo-leerlingen uitstromen naar een vorm van het voortgezet onderwijs, stijgt het aantal sbo-leerlingen dat naar het vso uitstroomt.

Hoewel een kleine groep van sbo naar (v)so gaat, is wel interessant hier nader op in te gaan omdat dit een groeiende groep is. Zie figuur 31. Van leerlingen die van sbo naar so gaan, gaat een groeiende groep naar cluster 3-scholen. Van degenen die van sbo naar vso gaan, stromen steeds meer leerlingen uit naar vso cluster 4. De uitstroom van sbo naar vso cluster 3 neemt ook toe, maar in mindere mate.

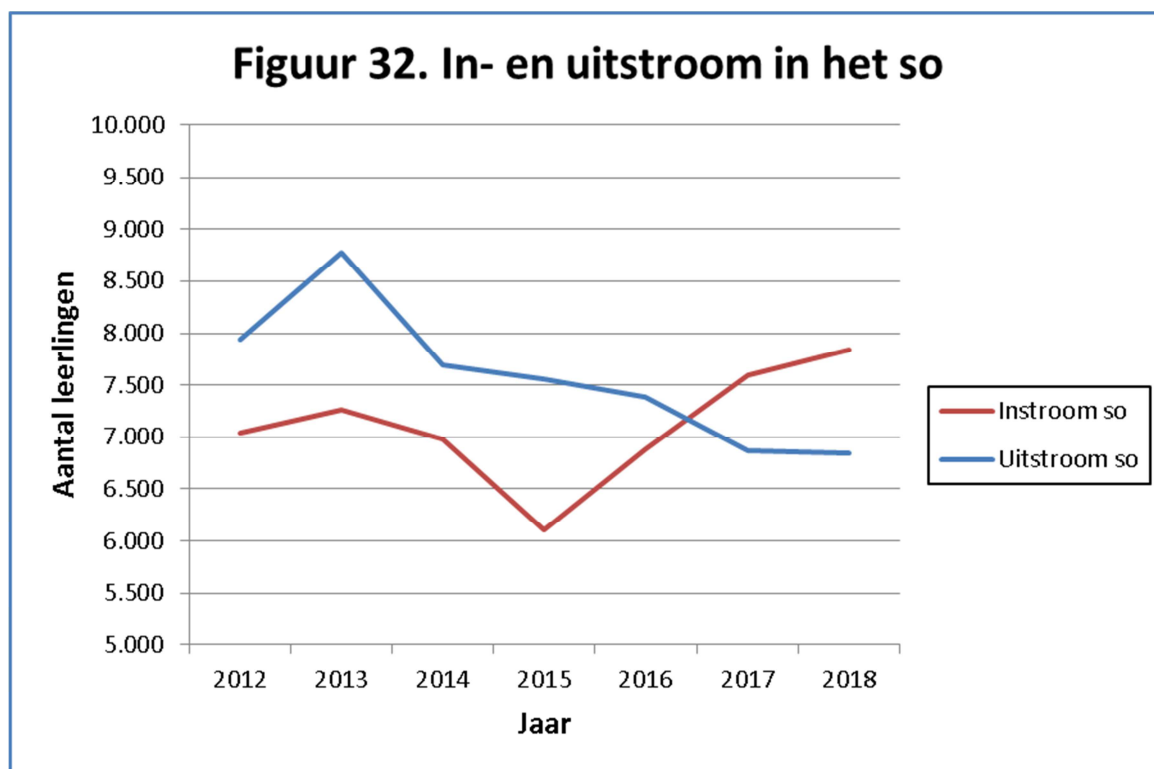

Dus sbo leerlingen zijn vaker afkomstig van cluster 4 dan van cluster 3, maar gaan vanuit sbo vaker naar so cluster 3 dan naar so cluster 4. In vso gaan sbo leerlingen daarentegen weer vaker naar cluster 4 dan naar cluster 3.

4.2 In- en uitstroom speciaal onderwijs

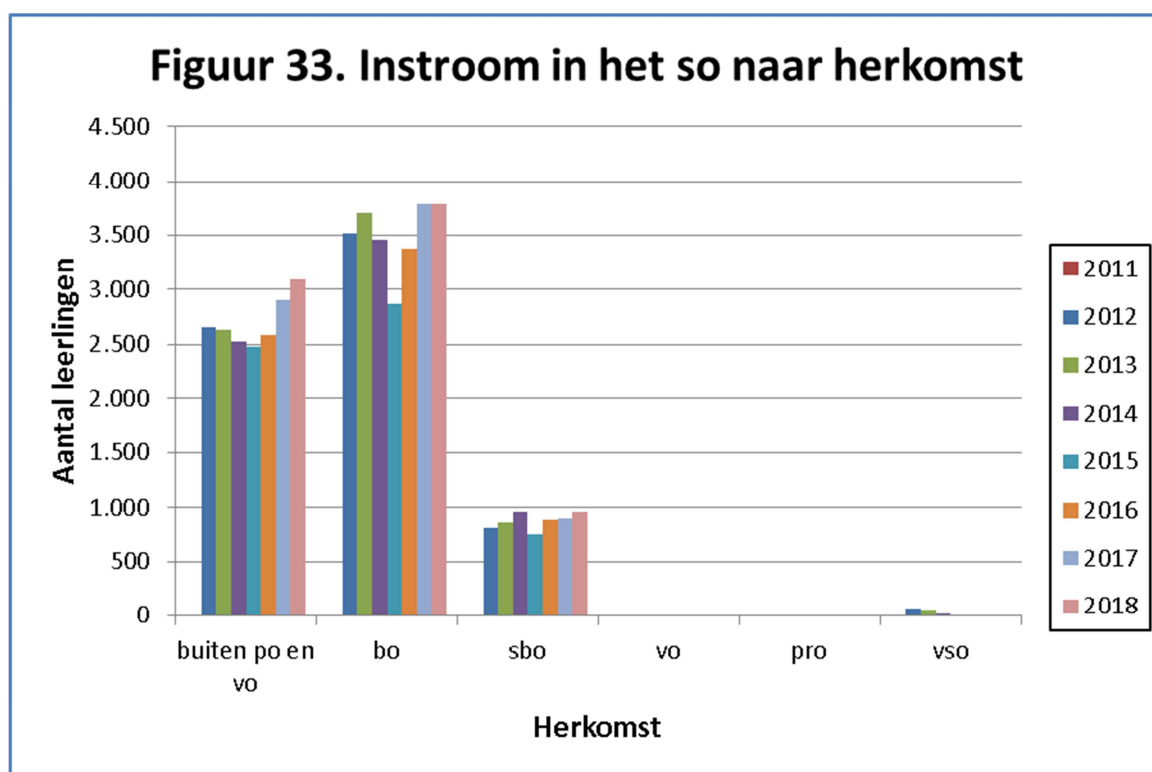
4.2.1 In- en uitstroom voor het gehele so

Het aantal leerlingen in het so is afgenomen van 2011 tot 2016 en is in 2017 en 2018 toegenomen (paragraaf 3.1.1. figuur 1). De uitstroom uit so was tot 2016 hoger dan de instroom in so (zie onderstaande figuur 32). De uitstroom uit so was in 2013 op de top en daalde vanaf 2013 tot 2018. In 2018 is de daling afgevlakt: in 2017 stroomden 6.866 leerlingen het so uit, in 2018 waren dat er 6.846. In 2015 was de instroom in so het laagst, vanaf 2015 steeg de instroom in so. In 2017 en 2018 was de instroom hoger dan de uitstroom en steeg het aantal leerlingen in so.

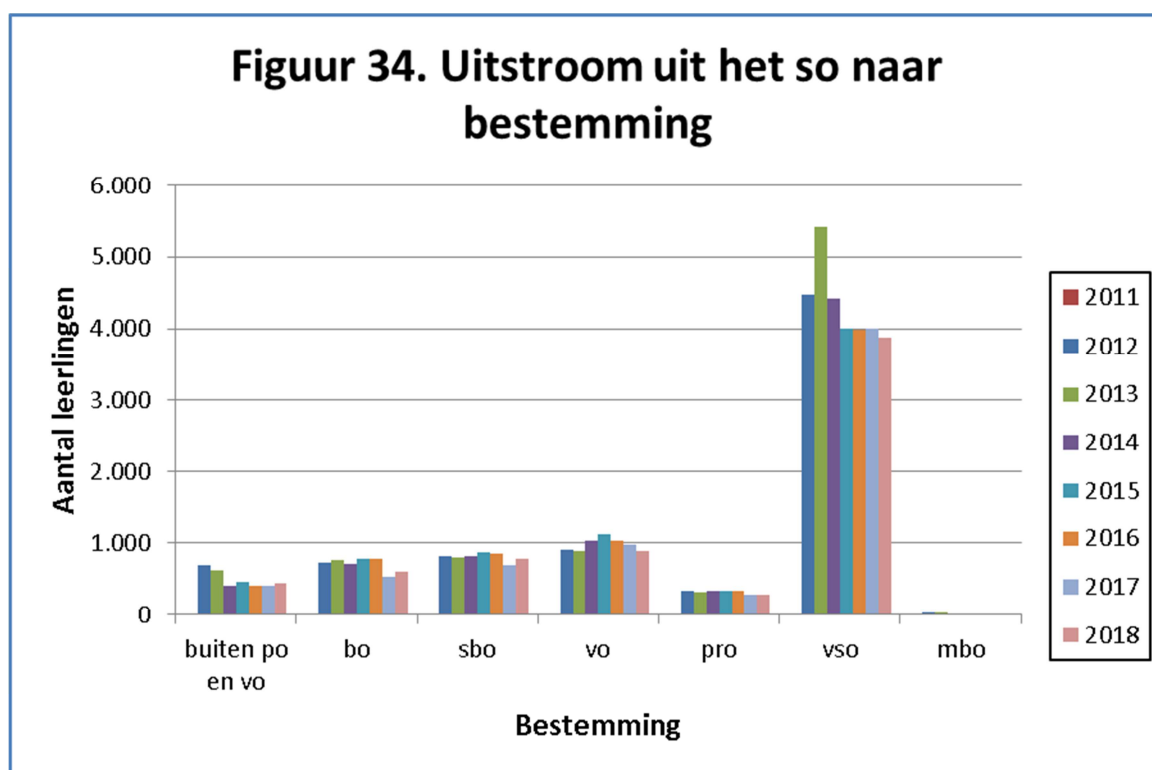

Hieronder staat waar de leerlingen vandaan komen die so instromen (figuur 33). Bijna de helft (48%) van de leerlingen die so instromen, komen uit het bo. Ongeveer vier op de tien (39%) leerlingen die so in gaan komen van buiten het onderwijs⁷, een tiende (12%) komt vanuit sbo het so in. Bij al deze groepen was de instroom naar so het laagst was in 2015 en steeg daarna tot 2018. In 2018 stroomden evenveel leerlingen vanuit bo naar so als in 2017 (3.784 vs 3.786).

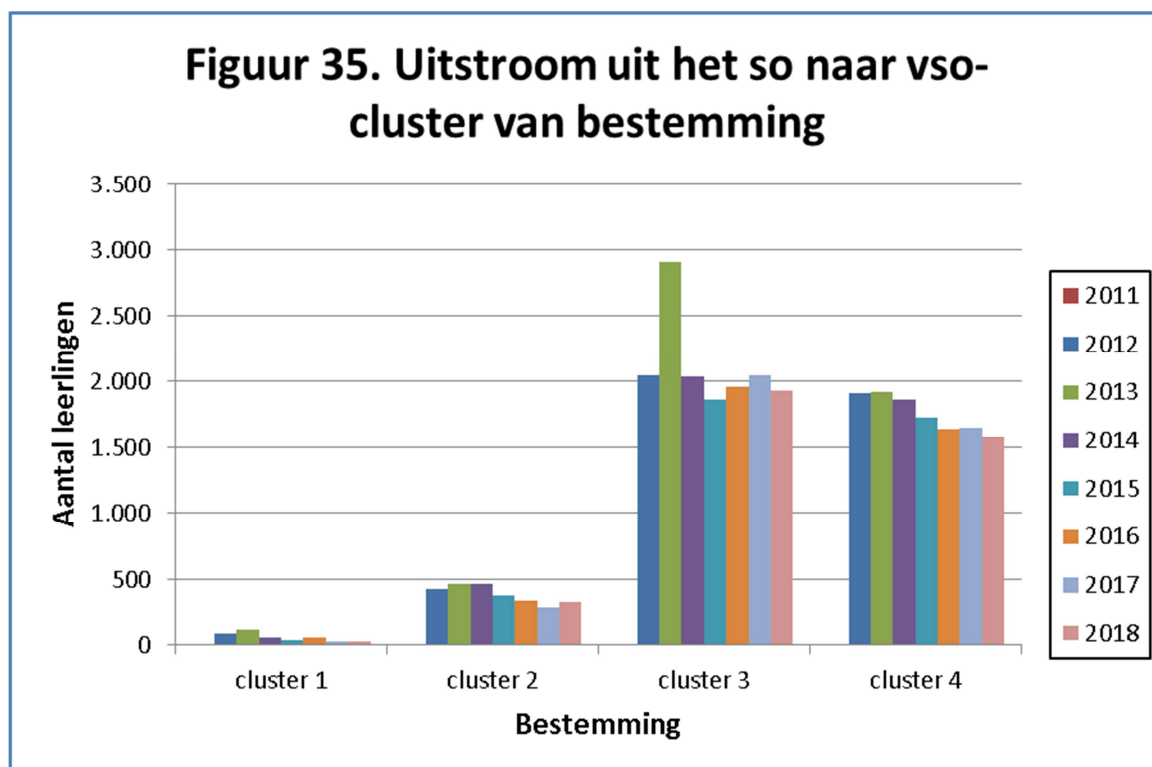
⁷ Buiten het onderwijs betekent dat de leerling in het jaar voor instroom niet in het primair (bo, sbo, so) of voortgezet onderwijs (vo, pro, vso) ingeschreven was.

De uitstroom is gedaald van 2013 tot 2017 en vlakke af in 2018 (figuur 32). De meeste leerlingen die so verlaten, gaan naar vso (57%). Een veel kleiner gedeelte gaat van so naar vo (13%) en pro (4%). In 2018 gingen iets minder leerlingen van so naar vso dan in 2017, dat geldt ook voor leerlingen die naar vo gingen (vso: 3.870 vs 4.004 leerlingen; vo: 879 vs 973 leerlingen). Dit is te zien in onderstaande figuur 34. Er gingen in 2018 evenveel leerlingen van so naar pro als in 2017 (281 vs 282 leerlingen). Daarentegen gingen in 2018 iets meer leerlingen van so naar bo (9%) en sbo (11%) dan vorig jaar. In 2018 gingen 595 so-leerlingen naar bo en 783 naar sbo, in 2017 waren dat nog 530 en 682 leerlingen.

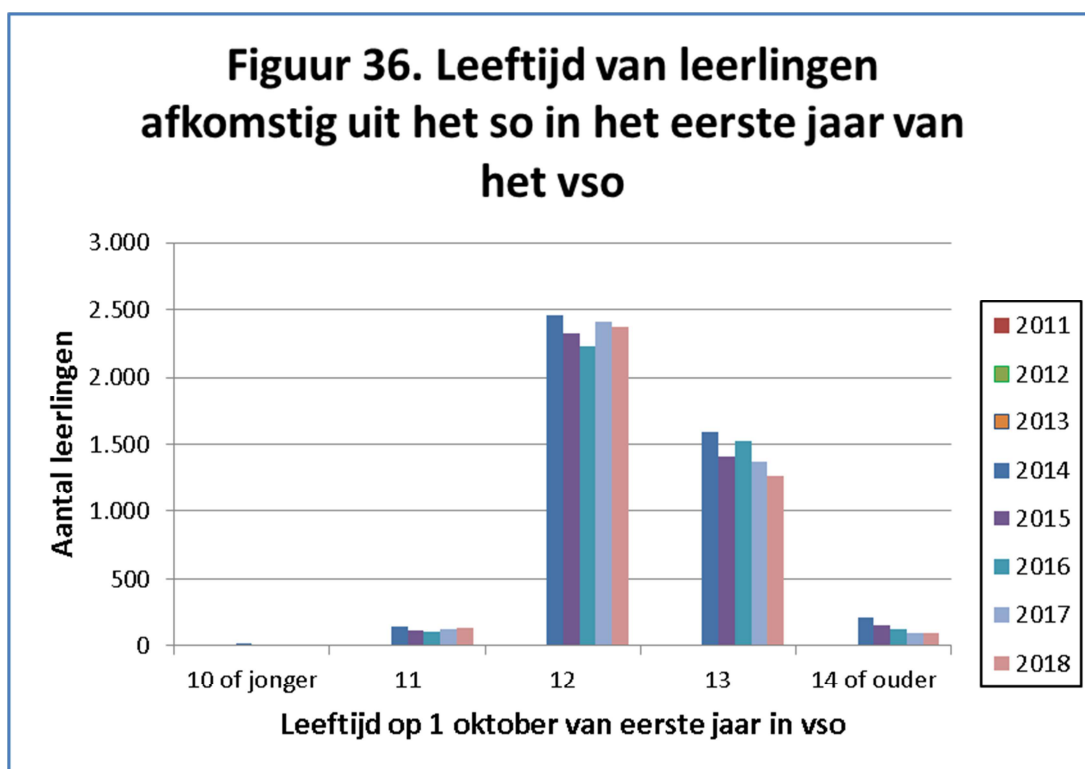

Hieronder staat in figuur 35 van leerlingen die van so naar vso gaan naar welk cluster zij gaan. In het so zitten de meeste leerlingen in cluster 3 (41%), gevolgd door cluster 4 (37%) en 2 (21%). Van de so-leerlingen die doorstromen naar vso, gaat 50% naar cluster 3; 41% naar cluster 4 en 8% naar cluster 2. Bij de overgang van so naar vso is het dus vooral cluster 2 dat leerlingen verliest. Hierna wordt nader ingegaan op de overgang van so naar vso per cluster.

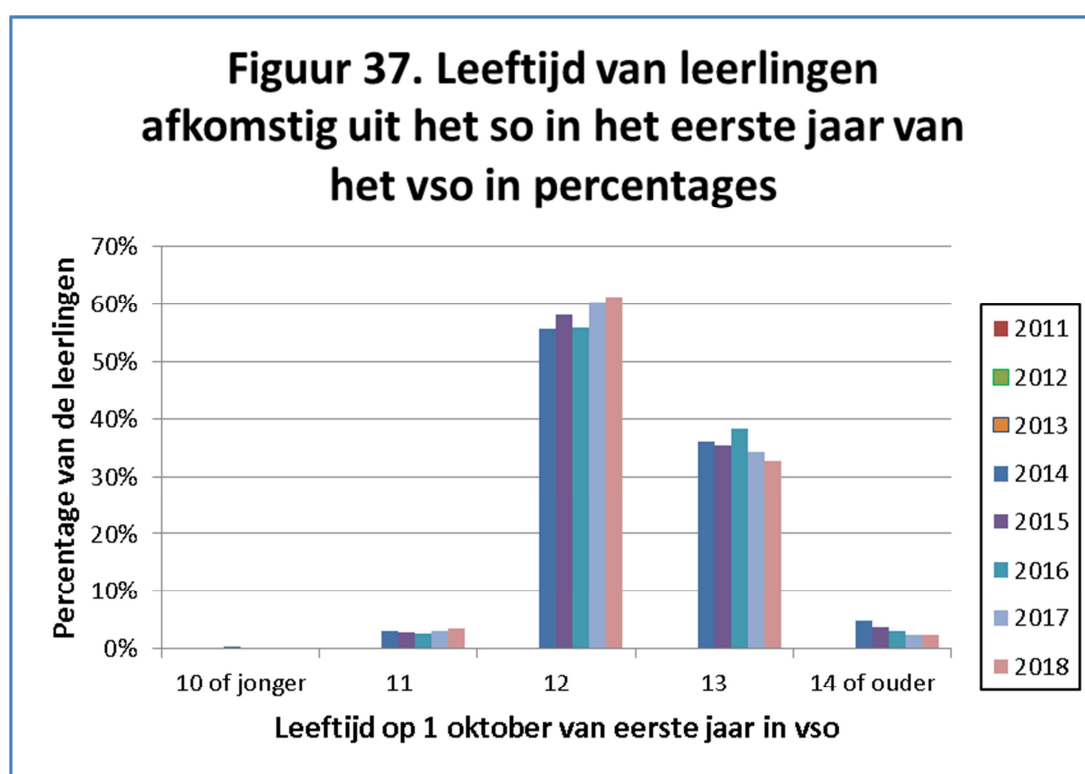

4.2.2 Leeftijd van leerlingen die doorstromen van so naar vso

De laatste paar jaar daalt het aantal leerlingen in het so dat 11 jaar en ouder is (zie paragraaf 3.3.5, figuur 12), tegelijkertijd komen in het vso meer leerlingen die 13 jaar en jonger zijn (paragraaf 3.4.5, figuur 19). Inderdaad blijkt de laatste jaren dat leerlingen gemiddeld op iets jongere leeftijd van so naar vso gaan. Figuur 36 toont de leeftijd van vso-leerlingen die het jaar ervoor in het so zaten. In 2018 waren minder vso-leerlingen 13 of ouder toen zij net van het so waren gekomen, vergeleken met het jaar ervoor. In 2017 gold hetzelfde. Er zijn dus vooral minder oudere leerlingen van so naar vso gegaan, meer nog dan dat leerlingen over de hele linie op jongere leeftijd van so naar vso gaan dan vorige jaren. In Figuur 36 is duidelijk te zien dat het aantal oudere doorstromers (13 jaar of ouder bij binnenkomst) afneemt. Het aandeel leerlingen van 12 jaar of jonger is gestegen van 59% in 2016 naar 65% in 2018.

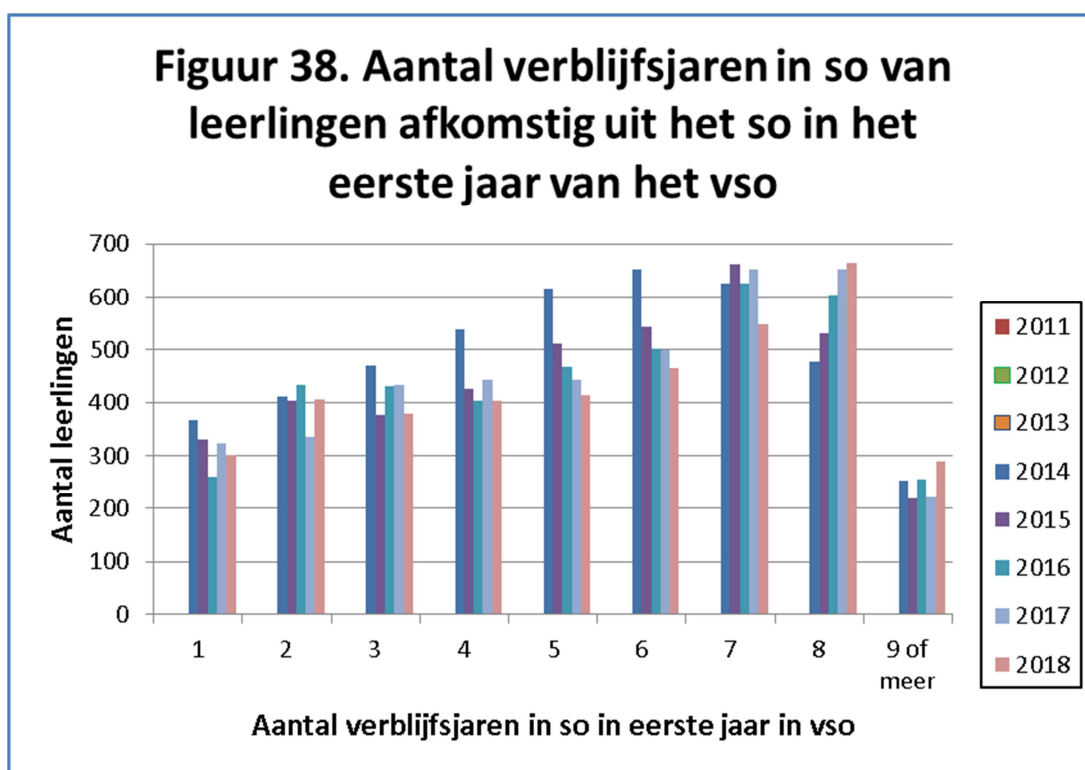
De afname van het aandeel veertienjarigen dat doorstroomt lijkt te zijn gestabiliseerd (onderstaande figuur 37), terwijl de afname van het aandeel dertienjarigen dat doorstroomt doorzet, hetgeen we terugzien in de toename van het aandeel twaalfjarigen en, in beduidend mindere mate, het aandeel elfjarigen.

4.2.3 Verblijfsduur in so van leerlingen die doorstromen van so naar vso

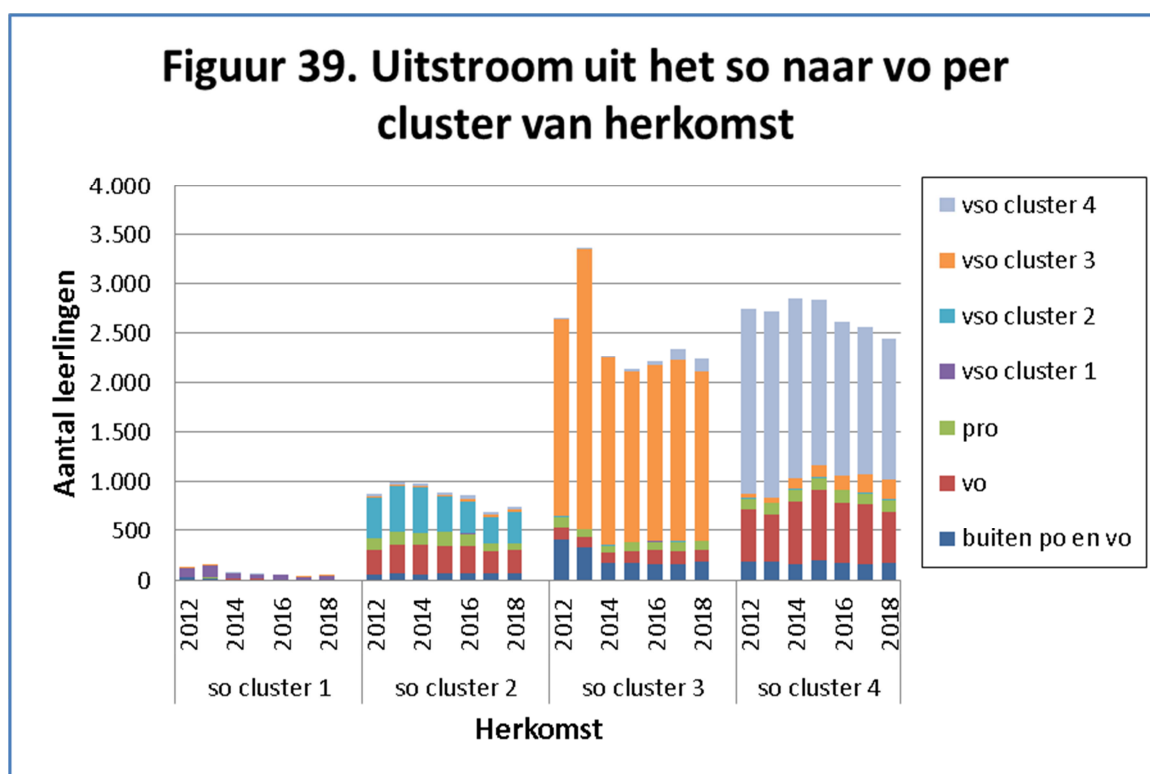
Sinds 2015 neemt de instroom in het so jaarlijks toe bij een afnemende uitstroom (figuur 32, paragraaf 4.2.1). Sinds 2015 neemt ook het aantal so-leerlingen toe dat 8 jaar of jonger is (figuur 12, paragraaf 3.3.5). Dit suggereert dat leerlingen langer in het so verblijven. Figuur 38 laat zien dat dat waarschijnlijk is. Op het moment dat leerlingen het so hebben verlaten en in het vso zitten, is bepaald hoeveel jaren zij in het so hebben gezeten. Leerlingen die zijn terug- of doorgestroomd naar bo, sbo of buiten het onderwijs zijn hierin dus niet meegenomen, evenmin als leerlingen die nog in het so zitten.

Deze trend van langere verblijfsduur in het so is niet overal zichtbaar. Van leerlingen die van so naar vso zijn gegaan, heeft 38% 4 jaar of korter in het so gezeten. Dat geldt van 2015 tot en met 2018. De groep leerlingen die 6 jaar of langer in het so hebben gezeten, verblijven daarentegen steeds langer in so. Zo is in 2018 51% van de vso-leerlingen die uit so komen meer dan 6 jaar in so geweest, in 2015 was dat 49% van de leerlingen. In 2018 had 25% van de nieuwe vso-leerlingen het jaar daarvoor 8 jaar in het so gezeten, in 2015 was dat nog 19% van de leerlingen.

4.2.4 Overgangen van leerlingen die doorstromen van so naar vo en vso

Waar gaan so-leerlingen heen als zij naar het (v)so gaan? Figuur 39 laat dat zien per cluster van het so. Als so cluster 3-leerlingen naar v(s)o gaan, gaat bijna 80% van hen naar vso cluster 3. Het aantal leerlingen dat van so cluster 3 naar vso cluster 3 ging is redelijk constant met 1.715 leerlingen in 2018 en 1.731 in 2015. Weinig, maar steeds meer leerlingen gaan van cluster 3 naar cluster 4 in de overgang van so naar vso: in 2018 waren dat 128 leerlingen, in 2015 nog 24. Relatief weinig leerlingen zijn van so cluster 3 naar pro (86 leerlingen in 2018) en regulier vo (114 leerlingen) gegaan, deze aantallen zijn sinds 2014 ongeveer vergelijkbaar.

Leerlingen uit so cluster 4 laten meer mobiliteit zien in de overgang van so naar vso. Ongeveer 60% van hen gaat naar vso cluster 4, een aandeel dat sinds 2015 min of meer gelijk is gebleven. Ook so cluster 4-leerlingen gaan steeds vaker naar cluster 3 bij de overgang van so naar vso: dit liep op van 118 in 2015 en 193 leerlingen in 2018. Een ander groot deel gaat van so cluster 4 naar regulier vo, maar dit aantal is de laatste vier jaar kleiner geworden: van 721 leerlingen in 2015 naar 517 in 2018.

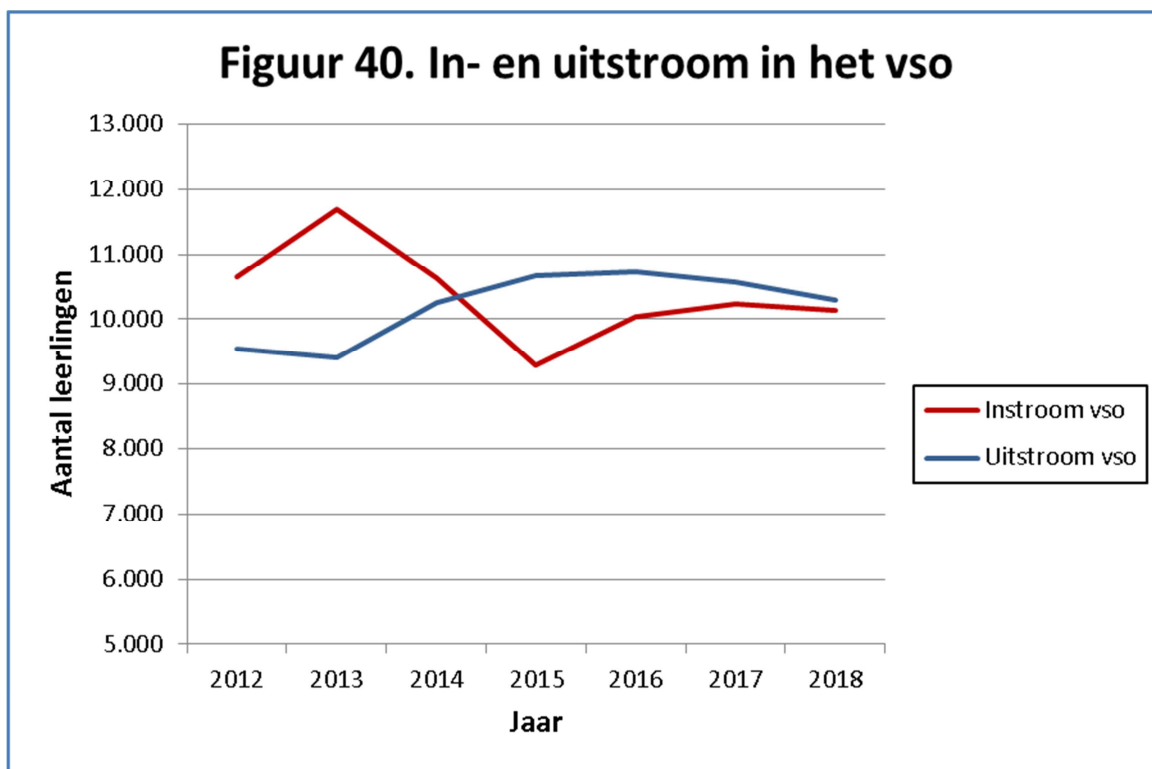
So cluster 2-leerlingen gaan het vaakst naar een ander type onderwijs bij de overgang naar voortgezet onderwijs. Ruim 40% van hen gaat naar vso cluster 2 (318 leerlingen). Ruim 30% (240 leerlingen) zijn van so cluster 2 naar regulier vo gegaan in 2018. Ongeveer 10% van de leerlingen (71) gaat van so cluster 2 naar pro; in 2015 waren dit nog 138 leerlingen.

Van so cluster 1 zijn in 2018 31 leerlingen naar vso cluster 1 gegaan, dat is ongeveer 70%.

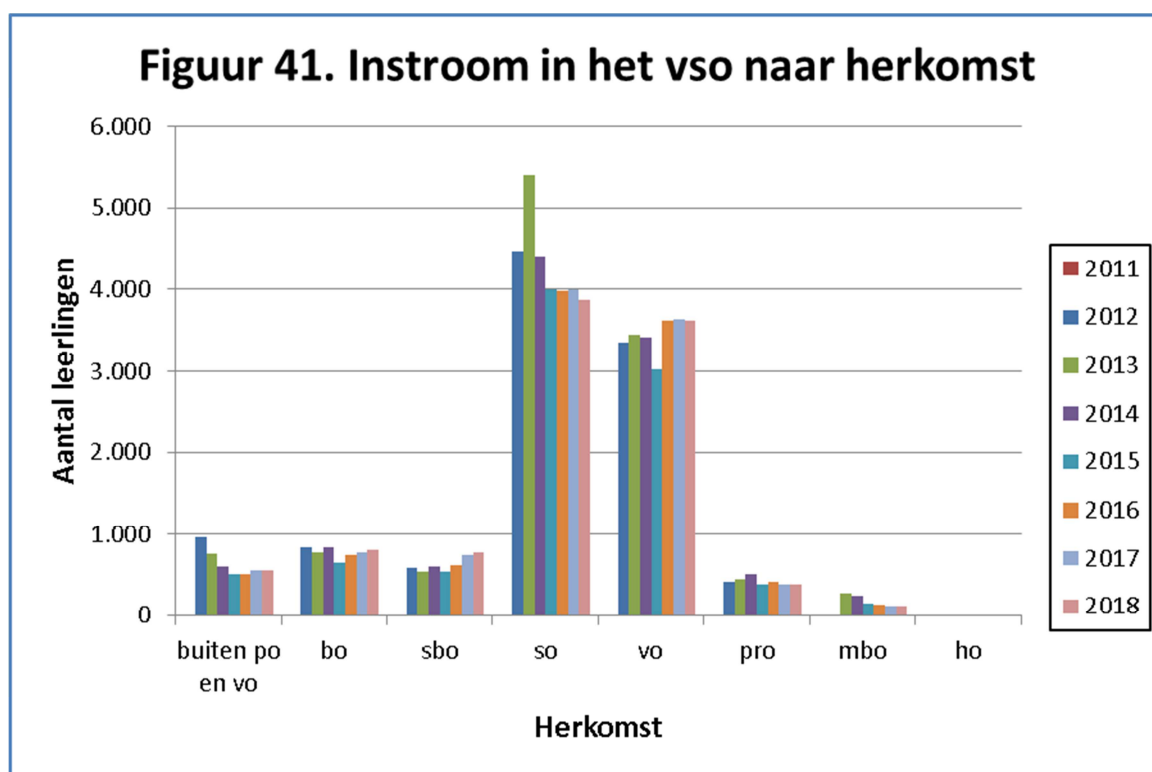
4.3 In- en uitstroom voortgezet speciaal onderwijs

4.3.1 In- en uitstroom voor het gehele vso

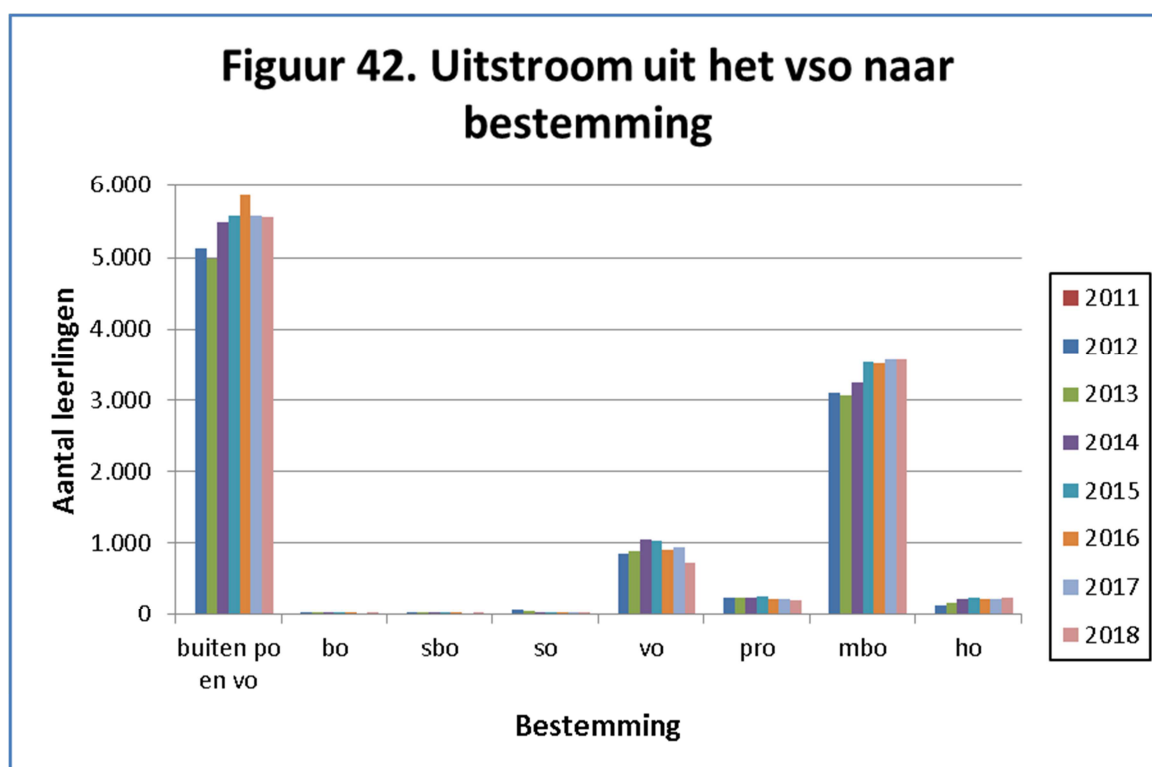
Het aantal leerlingen in het vso is sinds 2014 geleidelijk afgenomen (paragraaf 3.1.1. figuur 1). Dit komt doordat de instroom lager is dan de uitstroom, zie figuur 40 hieronder. De instroom naar vso is de laatste jaren toegenomen terwijl de uitstroom licht zakt. In 2018 is de instroom de uitstroom bijna genaderd, daardoor is de daling van het aantal leerlingen in het vso bijna afgevlakt.

Het grootste deel van de leerlingen in het vso komt uit het so (38% in 2018) en het regulier vo (36%). In 2018 kwamen iets minder leerlingen uit het so dan in het jaar ervoor: 3.870 in 2018, 4.004 in 2017. Zie hiervoor onderstaande figuur 41. In 2018 kwamen ongeveer evenveel vso-leerlingen uit het regulier vo als in het jaar ervoor (3.624 leerlingen in 2018, 3.641 leerlingen in 2017). Ongeveer 8% van de leerlingen die instroomt in vso komt uit bo en 8% komt uit sbo. Zowel vanuit bo als vanuit sbo is het aantal leerlingen dat naar vso gaat zeer licht gestegen: 778 leerlingen uit bo in 2017 en 811 leerlingen uit bo in 2018, 753 leerlingen uit sbo in 2017 en 782 leerlingen uit sbo in 2018.

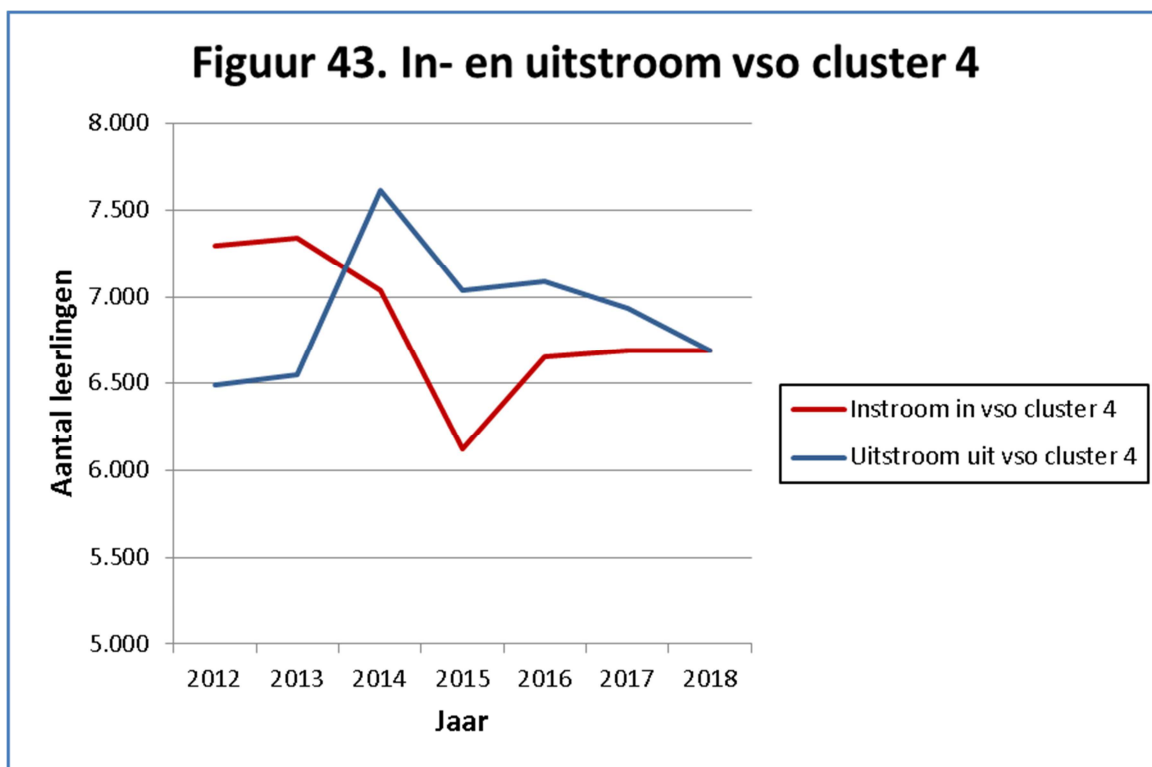

De meeste leerlingen die het vso verlaten, verlaten ook het onderwijs; in 2018 waren dat 5.559 leerlingen (54%). Ruim een derde (35%) van de leerlingen is na het vso naar het mbo gegaan. In 2018 waren dat 3.566 leerlingen, in 2015 3.534 leerlingen en in 2012 3.102 leerlingen. In 2018 waren 726 leerlingen van vso naar regulier vo gegaan (7%), in 2017 waren dat 942 leerlingen. Na het vso zijn 240 leerlingen in 2018 naar het ho gegaan en 203 naar het pro (beide 2%). Zie onderstaande figuur 42 voor leerlingen die zijn uitgestroomd uit het vso.

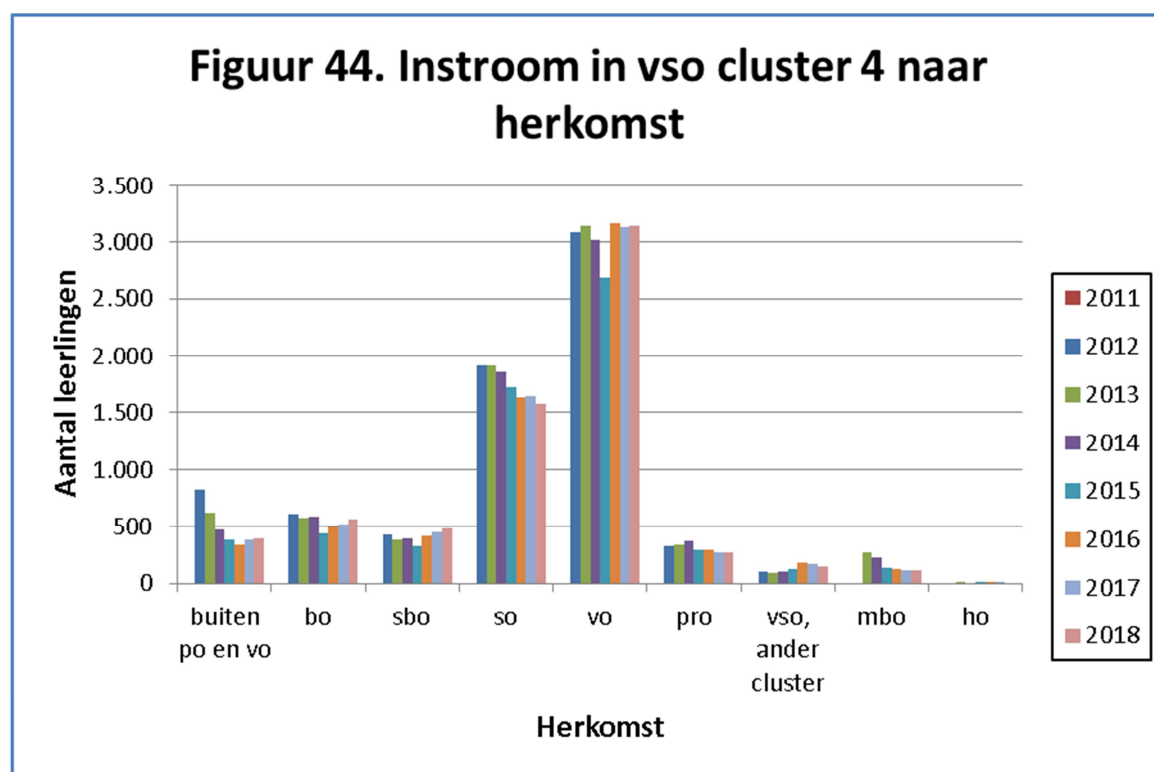

4.3.2 In- en uitstroom vso cluster 4

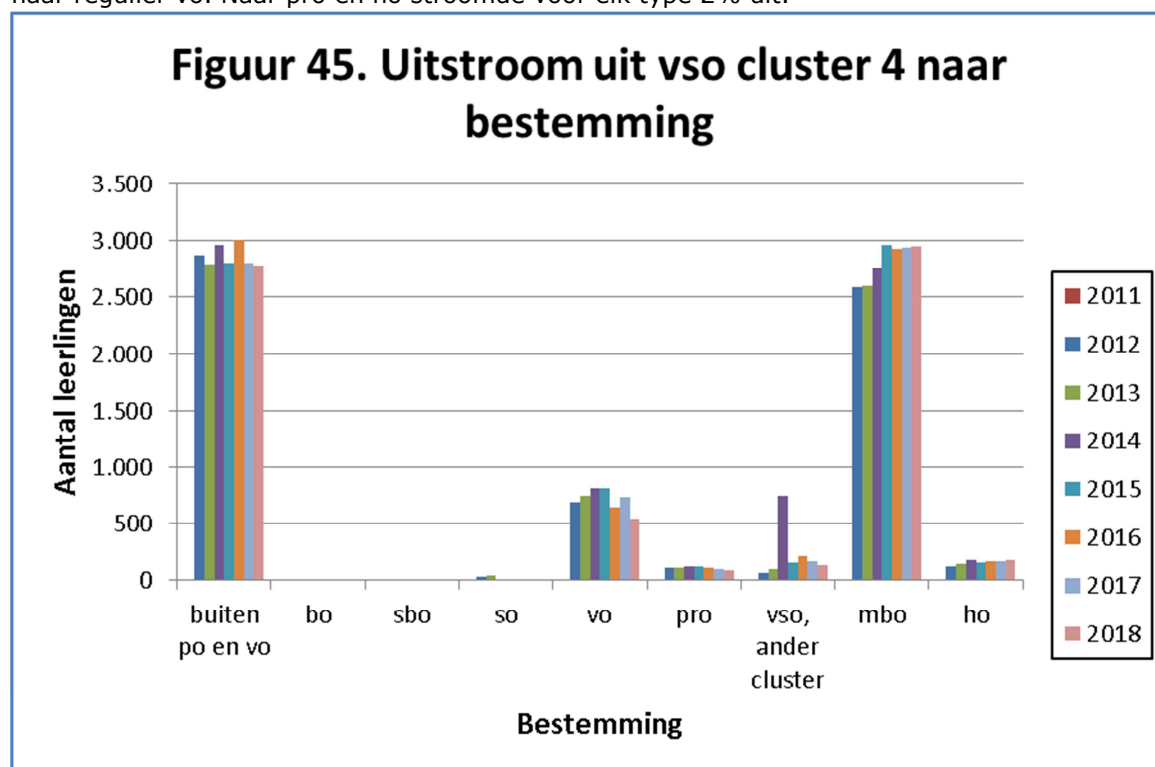
Van 2013 tot en met 2017 gingen steeds minder vso-leerlingen naar cluster 4-scholen (paragraaf 3.4.1, figuur 14). In 2018 is deze daling gestopt. Vanaf 2014 stroomden meer leerlingen uit vso cluster 4-scholen dan er in stroomden (figuur 43 hieronder). De uitstroom in vso daalde tot 2018. Vanaf 2015 stroomden steeds meer leerlingen vso cluster 4 in. In 2018 was de instroom in vso cluster 4-scholen even groot als de uitstroom, namelijk 6.689 leerlingen. Daarom is in 2018 de daling van vso cluster 4 gestopt.

De meeste leerlingen die instromen in cluster 4-scholen op het vso, komen van het reguliere vo (47%). Zie onderstaande figuur 44. Dit aantal is gestegen vanaf 2015 tot 3.164 leerlingen in 2016 en daarna heel licht gedaald tot 3.145 leerlingen in 2018. Er stroomt ook een grote groep leerlingen in vanuit het so (24%). Dit aantal is vanaf 2013 gedaald: in 2018 gingen er 1.579 leerlingen van so naar vso cluster 4, in 2017 waren dat 1.648 leerlingen. Iets meer leerlingen stroomden vso cluster 4 in vanuit bo en sbo in 2018 vergeleken met 2017 (uit bo 563 leerlingen in 2018 en 522 leerlingen in 2017, uit sbo 484 leerlingen in 2018 en 447 leerlingen in 2017).

De uitstroom uit cluster 4-scholen is vergelijkbaar met het beeld van de totale uitstroom uit het vso (figuur 45 hieronder). Het merendeel van de leerlingen stroomt uit naar buiten het onderwijs (54%). Ongeveer een derde (35%) is in 2018 naar het mbo uitgestroomd, 7% is uitgestroomd naar regulier vo. Naar pro en ho stroomde voor elk type 2% uit.

5 Regionaal beeld van passend onderwijs

Sinds 1 augustus 2014 wordt passend onderwijs decentraal, op regionaal niveau georganiseerd door samenwerkingsverbanden. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het regionale beeld van de samenwerkingsverbanden PO (hoofdstuk 5.1) en samenwerkingsverbanden VO (hoofdstuk 5.2). De onderzoeksvragen zijn:

- Zijn er regionale verschillen in hoe deelname verandert aan (voortgezet) speciaal (basis)onderwijs?
- Hangen regionale deelnameveranderingen samen met mate van verevening?
- Zijn hierin regionale patronen zichtbaar?

In de bijlage zijn de samenwerkingsverbanden PO (figuur A1) en samenwerkingsverbanden VO (figuur A2) weergegeven.

5.1 Verevening en leerlingaantallen in samenwerkingsverbanden PO

5.1.1 Verevening in samenwerkingsverbanden PO

Vóór de invoering van passend onderwijs werd de ondersteuning voor leerlingen landelijk bekostigd. Dit budget werd gebaseerd op het aantal leerlingen in het speciaal onderwijs en/of het aantal leerlingen met een persoonsgebonden budget ("rugzak"). Daardoor kwam het tot 1 augustus 2014 voor dat in de ene regio in Nederland meer ondersteuningsbudget beschikbaar was dan in de andere regio. Na de invoering van passend onderwijs krijgt elke regio, elk samenwerkingsverband, evenveel ondersteuningsbudget in verhouding tot het totale aantal leerlingen in een samenwerkingsverband. Dit wordt verevening genoemd.

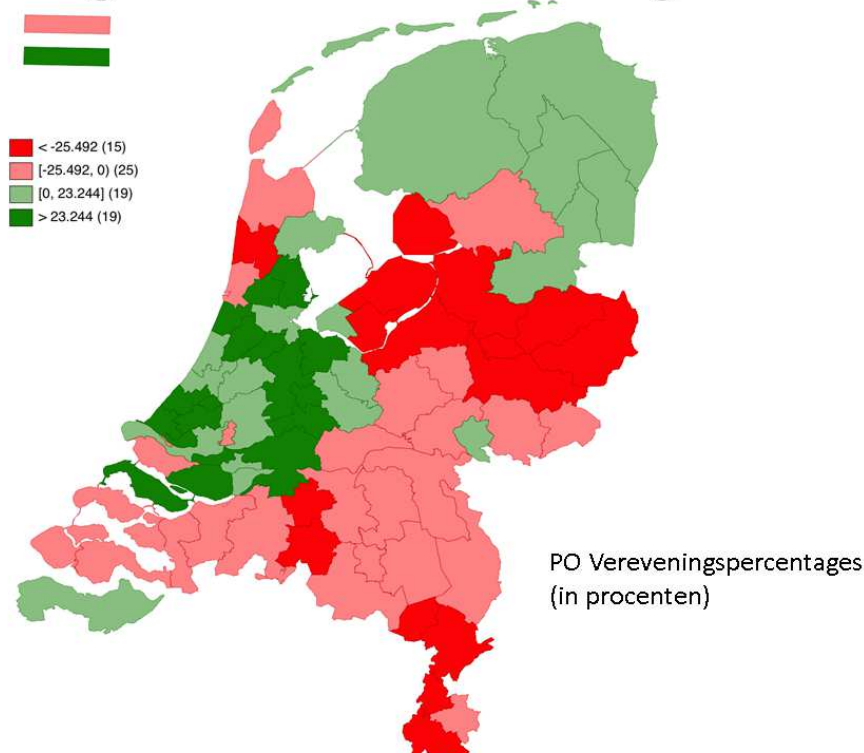
Samenwerkingsverbanden met een ondergemiddelde ondersteuningsdeelname krijgen meer te besteden, zij hebben een positieve verevening. Andere samenwerkingsverbanden met een bovengemiddelde deelname hebben een negatieve verevening en krijgen minder te besteden.

De verevening is sinds 2016 trapsgewijs ingevoerd. In 2016 is 10% van het te verevenen budget doorberekend, in 2017 25%, in 2018 40%. In 2019 zal 70% worden doorgevoerd. Vanaf 2020 zullen de samenwerkingsverbanden 100% verevend zijn.⁸

Figuur 46 toont de verevening van samenwerkingsverbanden PO. Samenwerkingsverbanden PO met een positieve verevening zijn groen gekleurd. Deze regio's kregen in 2011 minder ondersteuningsbudget dan landelijk gemiddeld en daarom kunnen deze samenverbanden na invoering van het passend onderwijs meer ondersteuningsbudget verwachten. Positieve verevening in PO, de groene gebieden, is te vinden in noord Nederland, westmidden Nederland en Zeeuws Vlaanderen. Donkergroene samenwerkingsverbanden hebben een positieve verevening die meer dan één standaarddeviatie afwijkt van het gemiddelde. Deze samenwerkingsverbanden hebben de grootste positieve verevening, van hen groeit het ondersteuningsbudget dus het meest. Deze gebieden met sterk positieve verevening (donkergroen) zijn te vinden in verschillende samenwerkingsverbanden in Utrecht en in Noord en Zuid-Holland.

⁸ Koopman, P, Ledoux, G. (2018) *Trends in verwijzingen speciaal onderwijs 2011-2017*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Rapport 1000, publicatie nr. 44 in de reeks Evaluatie Passend Onderwijs. <https://evaluatiepassendonderwijs.nl/publicaties/trends-in-verwijzingen-speciaal-onderwijs-2011-2017/>

Figuur 46. PO Verevening

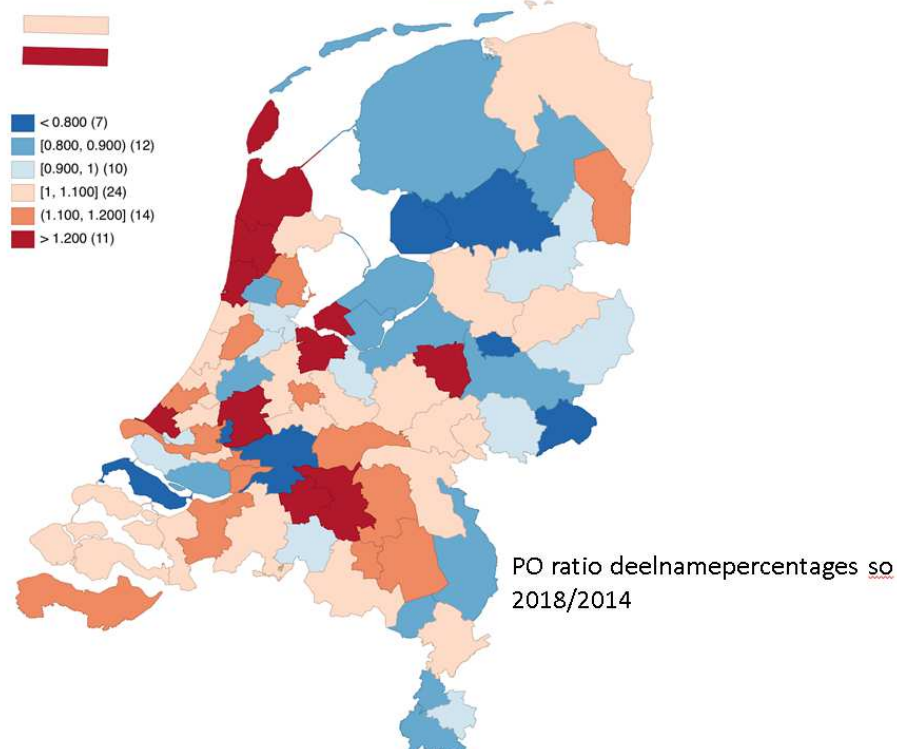
Samenwerkingsverbanden PO met een negatieve verevening zijn te zien in de rode gebieden in zuid Nederland, oost midden-Nederland en het noorden van Noord-Holland. Donkerrood zijn de samenwerkingsverbanden met een verevening die meer dan één standaarddeviatie lager zijn dan de gemiddelde verevening. Samenwerkingsgebieden met een sterk negatieve verevening, en dus een sterk krimpend budget, zijn te vinden in zuidoost Nederland, midden Brabant, Overijssel, noord Gelderland en een noordelijk deel van Noord-Holland (donkerrood op de kaart).

5.1.2 Zwak verband tussen verevening en verandering van so-deelname

Op 1 augustus 2014 werd passend onderwijs ingevoerd, met de vastgestelde verevening van de samenwerkingsverbanden. Sommige samenwerkingsverbanden hebben (financiële) ruimte meer leerlingen aan het speciaal onderwijs te laten deelnemen en andere zijn genoopt tot minder verwijzingen naar speciaal onderwijs of het anders organiseren van de ondersteuning. De verwachting is daarom dat in regio's met negatieve verevening (rode gebieden in figuur 46) in 2018 minder leerlingen in so (en/of sbo) zullen deelnemen dan in 2014. Andersom verwachten wij dat in gebieden met positieve verevening (groene gebieden) meer deelname in so (en/of sbo) zal groeien. Onderstaande figuur 47 geeft aan in welke gebieden van 2014 tot 2018 de deelname aan het so is gegroeid en waar de deelname aan het so is afgenomen in deze periode. In roodachtige gebieden is er sprake van groei en in blauwachtige gebieden is er een afname; hoe intenser de kleur, des te sterker de mate van af- of toename. Voor elke 10% extra daling of stijging (in 2018, t.o.v. 2014) is de schakering blauw of rood donkerder.

Figuur 47 toont dat er sterke regionale variatie is in af- en toename van deelname aan het so. In ongeveer de helft van Nederland, met name gebieden in het noordoosten en in het zuidoosten, daalt deelname in het so in 2018 ten opzichte van 2014; maar binnen dat gebied is in Groningen en delen van Drenthe en Overijssel de so-deelname gestegen. De zuidwestelijke helft van het land is grotendeels gegroeid in deelname in so, uitgezonderd verschillende verspreide gebieden zoals hierna worden genoemd.

Figuur 47. PO Deelname so 2018 t.o.v. 2014

In noord Noord-Holland, Midden-Holland, het Gooi, het Westland en rond Almere, Apeldoorn en 's Hertogenbosch is een opmerkelijk hoge stijging van het aandeel leerlingen in het so (donkerrood in figuur 47). Sterke daling van de deelname in so is onder andere te zien in de Noordoostpolder, zuidwest Drenthe, oost Achterhoek, Goeree Overflakkee en rond Gorinchem (donkerblauw).

Gebieden met een negatieve verevening worden financieel geprikkeld om minder leerlingen in het speciaal onderwijs te plaatsen en dit aandeel te verlagen richting het landelijke gemiddelde. Volgens de verwachting zullen de rode gebieden in figuur 46 (negatieve verevening) in figuur 47 blauw zijn (afname van so-deelname van 2014 tot 2018). Andersom zullen dan groene gebieden in figuur 46 met positieve verevening in figuur 47 rood zijn, duidend op een toename van deelname in so in die gebieden. Deze verwachting wordt in lichte mate waargemaakt, zoals te zien is in onderstaande figuur 48. Deze figuur toont het verband tussen verevening en toe- of afname van so. Er is landelijk een zwak verband zichtbaar tussen negatieve verevening en afname van so of tussen positieve verevening en een toename van so (zie puntenwolk in figuur 48, correlatie $r = 0,302$; $p < 0,01$).

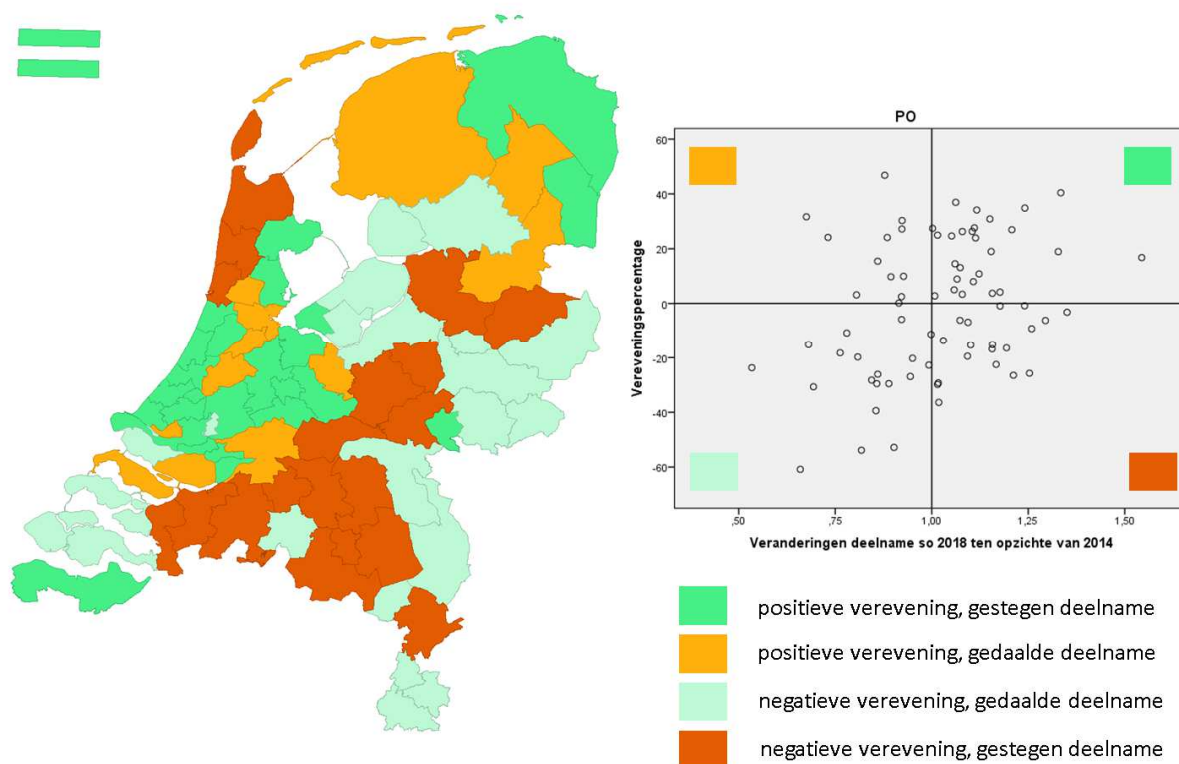
Voor het interpreteren van wat zwakke en sterke verbanden zijn hanteren wij hetzelfde schema als in het rapport van vorig jaar.⁹ Vorig jaar was er nog geen verband zichtbaar tussen verevening en

⁹ Interpretatie van correlaties:

- $0,00 < r < 0,30$: nauwelijks of geen correlatie
- $0,30 < r < 0,50$: lage correlatie, zwak
- $0,50 < r < 0,70$: middelmatige correlatie
- $0,70 < r < 0,90$: hoge correlatie, sterk
- $0,90 < r < 1,00$: zeer hoge correlatie

verandering in deelname so.¹⁰ Er is ook geen verband zichtbaar tussen verevening en verandering in so-deelname tussen 2016 en 2018 (figuur A3), maar dus wel over de langere periode 2014 tot 2018.

Figuur 48. PO Deelname so '18-'14 vs verevening

Samenwerkingsverbanden met positieve verevening en toename van so van 2014 tot 2018 zijn felgroen gekleurd (rechtsboven in puntenwolk, figuur 48), gebieden met negatieve verevening en afname van so-deelname zijn lichtgroen gekleurd (rechtsboven in puntenwolk, figuur 48). In deze gebieden komt de verwachting uit: So-deelname groeit bijvoorbeeld in regio's met positieve verevening in noordoost Nederland, Zeeuws Vlaanderen en deels in west-mid Nederland (felgroen). Deelname van so daalt in gebieden met negatieve verevening, bijvoorbeeld in overig Zeeland en delen van midden-oost en zuidoost Nederland (lichtgroen). Bij de rood en geel gekleurde gebieden komt de verwachting echter niet uit. In rode gebieden op de kaart groeit de so-deelname van 2014 tot 2018 ondanks een negatieve verevening (rechtsonder in de puntenwolk), dus ondanks dat deze samenwerkingsverbanden minder geld voor extra ondersteuning krijgen. Dit is te zien in verschillende delen van het land, zoals noord Noord-Holland, een groot deel van Brabant en samenwerkingsverbanden Gelderland en Overijssel. Tenslotte zijn er verschillende regio's (verspreid over het land) met een so-afname ondanks een positieve verevening, zoals de gele regio's in Friesland en samenwerkingsverbanden in Drenthe en in delen van west-midden Nederland (linksboven in de puntenwolk).

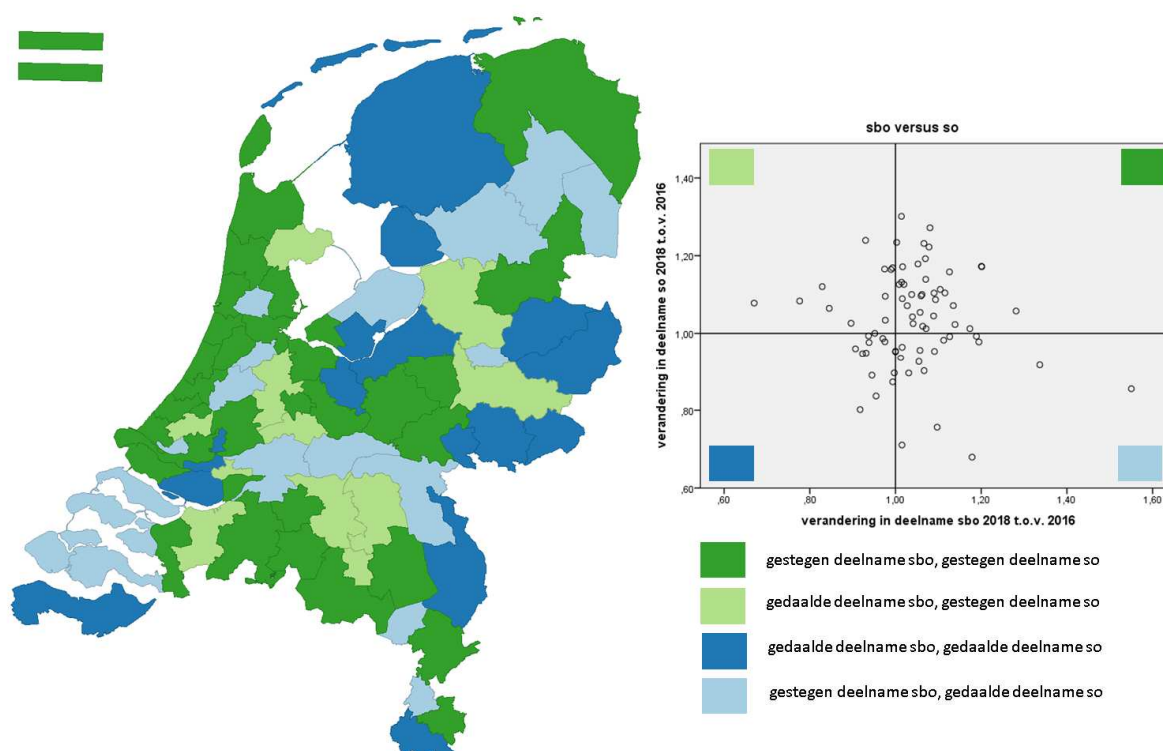
¹⁰ Koopman, P, Ledoux, G. (2018) *Trends in verwijzingen speciaal onderwijs 2011-2017*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Rapport 1000, publicatie nr. 44 in de reeks Evaluatie Passend Onderwijs.
<https://evaluatiepassendonderwijs.nl/publicaties/trends-in-verwijzingen-speciaal-onderwijs-2011-2017/>

5.1.3 Verspreiding van deelname in sbo, cluster 3 en totaal so

In vorige hoofdstukken is aan de orde gekomen dat het so (alle clusters) landelijk groeit van 2016 tot 2018 (bijvoorbeeld paragraaf 3.1.1 en 3.3). Hier gaan wij in op de vraag hoe de verspreiding over het land is van trends in so, sbo en cluster 3 en 4-scholen en of er regionale samenhangen te zien zijn. Deze groei is niet uniform verdeeld over het land: gebieden met verschillende maten van groei en van afname zijn verspreid over het land zonder dat er op de kaart een duidelijk patroon van zichtbaar is (zie bijlage voor figuur A3.). Ook voor sbo geldt dat de landelijke toename van sbo niet uniform verdeeld is maar dat er sterke regionale diversiteit is (zie bijlage voor figuur A4.). De landelijke groei van so cluster 3 is daarentegen wel grotendeels zichtbaar op de kaart van Nederland, met een groei van 5-10% in een groot deel van het land (zie bijlage voor figuur A5.).

Gaat de groei van het aandeel leerlingen in het sbo en so meestal gelijk op in samenwerkingsverbanden of is er vaak sprake van uitruil tussen sbo en so? Dit toont figuur 49. Deze toont de verandering tussen 2016 en 2018 van deelname in sbo (horizontale as) en so (verticale as). De puntenwolk tussen afname en groei van sbo en so laat niet een duidelijke richting zien (correlatie $r=0,087$, $p = 0,457$). Wel toont de puntenwolk dat groei van sbo en so in relatief veel samenwerkingsverbanden te zien is (44%). Maar ook uitruil (daling sbo én stijging so-deelname in 14%, of daling so- én stijging sbo-deelname in 21%) en gecombineerde daling van so met sbo (20%) is regelmatig te zien. Al deze varianten zijn landelijke verspreid (zie kaart in figuur 49).

Figuur 49. PO Deelname sbo vs so ('18-'16)

Als de groei van het aandeel leerlingen in het so, sbo en so cluster 3 van 2016 tot 2018 naast elkaar worden gelegd, vallen enkele samenwerkingsverbanden op. Drie samenwerkingsverbanden in noord Noord-Holland hebben zowel groei in so, sbo als in so cluster 3. In twee samenwerkingsverbanden bij de Betuwe lijkt het erop dat er een verschuiving is van so naar sbo. In één samenwerkingsverband in west Brabant lijkt er een verschuiving te zijn van sbo naar so.

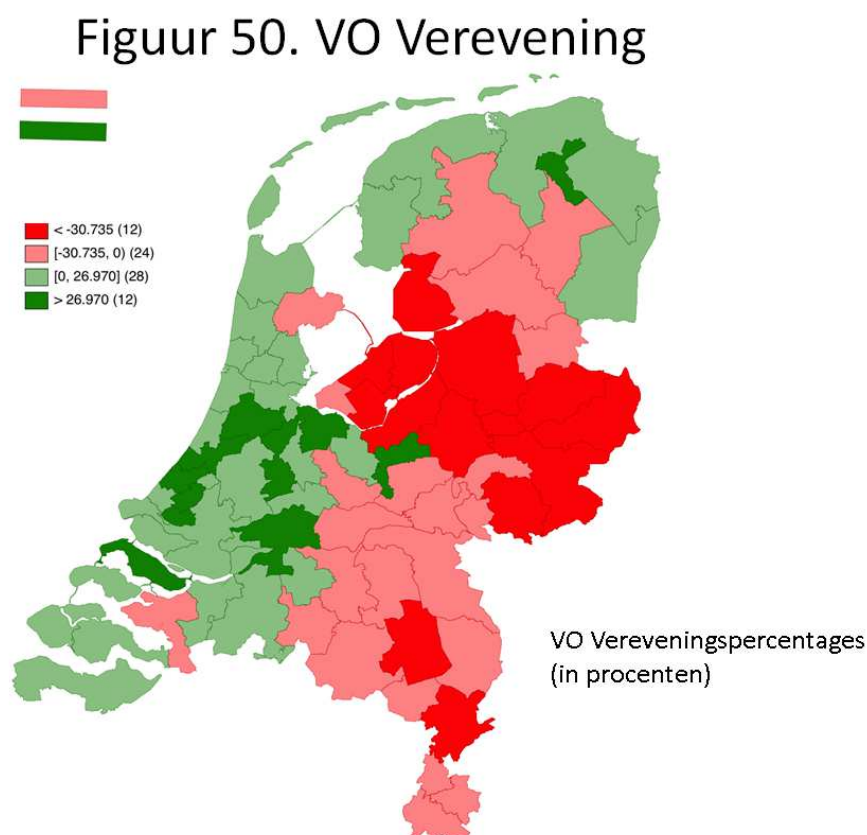
Daling en stijging van het totale so houden verband met daling en stijging van so cluster 3 (zie bijlage voor figuur A6). Dit is te verwachten. In paragraaf 3.3.1 (figuur 5) is te zien dat ruim 40% van de so-leerlingen in cluster 3 zit en dat de grootste stijging binnen so in cluster 3 zit. Het evenredige verband tussen so totaal en cluster 3 gaat bijna overal in het land op, behalve in Friesland, delen van Drenthe, oost Overijssel, Flevoland. Hier is daling van cluster 3 zichtbaar bij een stijgend aandeel leerlingen in het so, daar gaan minder leerlingen naar cluster 3 meer naar cluster 4. Bij slechts een paar samenwerkingsverbanden is stijging van cluster 3 te zien in combinatie met een afname van het aantal leerlingen van cluster 4 (bijvoorbeeld in zuidoost Limburg, oostmidden Nederland).

De toe- en afgenomen deelname van sbo versus die van so cluster 3 laat regionaal een divers beeld zien (zie bijlage voor figuur A7).

5.2 Verevening en leerlingaantallen in samenwerkingsverbanden VO

5.2.1 Verevening en in samenwerkingsverbanden VO

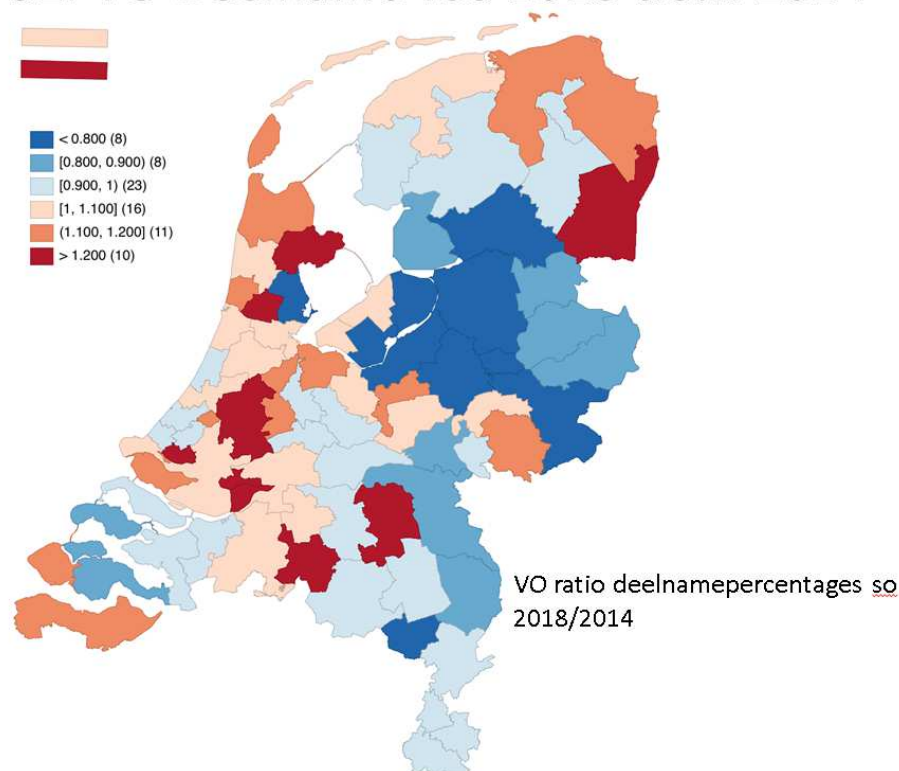
Een kaart van de samenwerkingsgebieden VO wordt getoond in de bijlage, figuur A2). Figuur 50 toont de verevening van samenwerkingsverbanden VO. Naar de rode gebieden ging in 2011 relatief veel ondersteuningsbudget, naar groene gebieden relatief weinig. Grofweg hebben samenwerkingsverbanden in het oosten een negatieve verevening en hebben dus een dalend budget, behalve in het noorden. In het midden is een sterk negatieve verevening. In het westen en noorden hebben de meeste samenwerkingsverbanden een positieve verevening en een stijgend budget, met in het westmidden en rond de stad Groningen een sterk positieve verevening.

5.2.2 Vso-deelname staat in verband met verevening

Onderstaande figuur 51 toont in hoeverre vso-deelname is veranderd tussen 2014 en 2018. Hoe roder een gebied, hoe meer vso-deelname stijgt; hoe blauwer een gebied, hoe meer afname van het aandeel leerlingen in het vso. Er is veel overlap tussen figuur 51 en 50. Veel gebieden met een negatieve verevening tonen een dalende vso-deelname; in veel gebieden met sterk negatieve verevening daalt de vso-deelname sterk. In het vo komt de verwachting dus grotendeels uit dat in gebieden met negatieve verevening de deelname van vso daalt en dat vso-deelname stijgt bij positieve verevening.

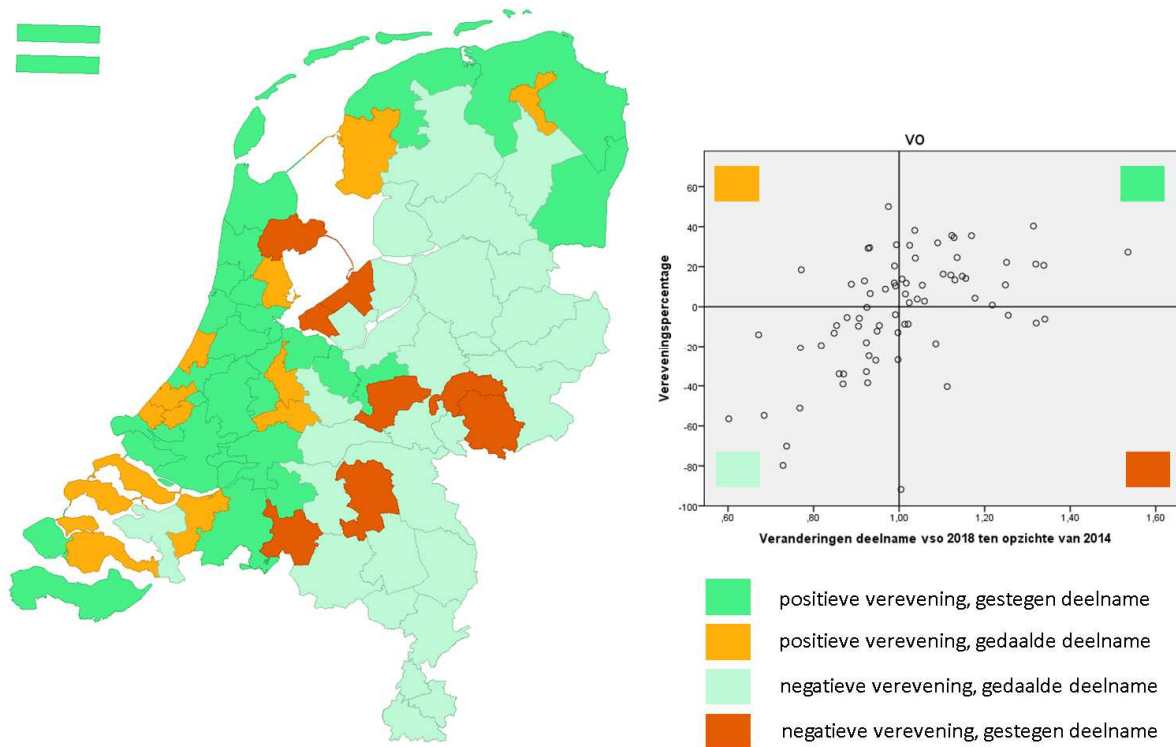
Figuur 51. VO Deelname vso 2018 t.o.v. 2014

Onderstaande figuur 52 toont in één figuur hoe de toe- en afname van vso-deelname zich verhouden tot de verevening. In VO staat een meer positieve verevening in verband met meer stijging in vso-deelname, zie de puntenwolk in figuur 51, correlatie ($r=0,535$, $p = 0,000$). Dit is een middelmatig sterk verband volgens het gehanteerde schema in §5.1.2. Dit verband is in lijn met de bevindingen van vorig jaar bij vo.¹¹ Samenwerkingsverbanden van vo voldoen in dit opzicht meer aan de verwachtingen dan po samenwerkingsverbanden. Positieve verevening bij stijgende vso-deelname is grotendeels zichtbaar in het westen en noorden van het land. Negatieve verevening met verminderde vso-deelname is te zien in het grootste deel van oost Nederland. Afwijkende gebieden liggen verspreid door Nederland. Zo liggen gebieden met toename van vso-deelname in combinatie met negatieve verevening en verminderd budget verspreid door Brabant, zuid Gelderland, west Flevoland en West Friesland (rode gebieden in figuur 52, rechtsonder in puntenwolk). Positieve verevening en stijgend budget in combinatie met verminderde deelname aan het vso is bijvoorbeeld te zien rond de stad Groningen, Zuidwest Friesland en delen van Noord en Zuid-Holland, Utrecht en Zeeland (geel op de kaart, linksboven in puntenwolk).

¹¹ Koopman, P, Ledoux, G. (2018) *Trends in verwijzingen speciaal onderwijs 2011-2017*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Rapport 1000, publicatie nr. 44 in de reeks Evaluatie Passend Onderwijs. <https://evaluatiepassendonderwijs.nl/publicaties/trends-in-verwijzingen-speciaal-onderwijs-2011-2017/>

Figuur 52. VO Deelname vso '18-'14 vs verevening

6 Bijlage 1: Tabellen

6.1 Tabellen bij hoofdstuk 3: Ontwikkelingen in leerlingaantallen

Tabel 1. Trend leerlingen sbo, so en vso, bij figuur 1.

Onderwijstype	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
bo	1.517.423	1.497.832	1.476.548	1.457.378	1.443.072	1.427.515	1.414.261	1.405.493
sbo	41.777	39.929	38.135	36.847	34.737	33.869	33.965	34.958
so	34.241	33.345	31.822	31.105	29.655	29.137	29.872	30.868
vo	930.570	942.054	951.670	962.676	972.191	972.319	962.528	945.714
pro	26.744	27.589	28.628	29.274	29.772	29.777	29.553	29.197
vso	35.919	37.077	39.411	39.884	38.550	37.917	37.660	37.567
mbo	n.b.	500.032	488.771	476.093	471.846	479.493	482.888	496.266
ho	n.b.	661.030	688.152	699.451	700.163	710.952	728.977	746.733
totaal	2.586.674	3.738.888	3.743.137	3.732.708	3.719.986	3.720.979	3.719.704	3.726.796

Tabel 2. Trend leerlingen sbo, so en vso (teldatum 1 februari), bij figuur 2.

Onderwijstype	1-2-2016	1-2-2017	1-2-2018	1-2-2019
sbo	36.327	35.682	35.911	36.825
so	30.671	30.717	31.520	32.440
vso	37.914	37.959	37.959	37.822
totaal	104.912	104.358	105.390	107.087

Tabel 3. Ontwikkeling aantal leerlingen sbo per leeftijd, bij figuur 3.

Leeftijd op 1 oktober	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
4	480	480	505	598	644	654	679	822
5	1.135	1.141	1.194	1.177	1.248	1.343	1.408	1.512
6	2.019	2.065	1.930	2.034	1.861	1.956	2.076	2.203
7	3.217	3.265	3.241	3.081	2.953	2.930	3.095	3.215
8	5.007	4.488	4.554	4.474	4.083	4.217	4.270	4.528
9	6.623	6.442	5.845	5.872	5.483	5.339	5.552	5.752
10	8.226	7.707	7.517	6.856	6.658	6.453	6.349	6.717
11	9.086	8.636	8.101	7.899	7.203	6.959	6.836	6.707
12	5.737	5.477	5.052	4.691	4.449	3.910	3.586	3.397
13 of ouder	247	228	196	165	155	108	114	105
<i>totaal</i>	<i>41.777</i>	<i>39.929</i>	<i>38.135</i>	<i>36.847</i>	<i>34.737</i>	<i>33.869</i>	<i>33.965</i>	<i>34.958</i>

Tabel 4. Ontwikkeling aantal leerlingen sbo per leeftijd, bij figuur 4.

Instroom in speciaal onderwijs, per leeftijd	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
4 jaar en jonger	1.717	1.667	1.544	1.554	1.654	1.717	1.831
5 jaar	980	1.059	963	981	1.033	1.228	1.185
6 jaar	728	706	747	609	734	782	913
7 jaar	757	784	712	644	757	819	873
8 jaar	725	779	756	600	741	821	835
9 jaar	710	787	749	606	667	800	811
10 jaar	647	653	669	536	624	701	692
11 jaar	506	594	642	428	502	563	547
12 jaar	209	210	185	139	152	160	142
13 jaar en ouder	63	21	7	10	13	9	13

Tabel 5. Ontwikkeling aantal leerlingen so per cluster op basis van schoolsoort, bij figuur 5.

Cluster	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
cluster 1	503	421	327	297	278	246	247	270
cluster 2	6.870	6.888	6.713	6.494	6.122	5.841	6.198	6.465
cluster 3	13.685	13.006	11.658	11.657	11.437	11.784	12.035	12.741
cluster 4	13.183	13.030	13.124	12.657	11.818	11.266	11.392	11.392
totaal	34.241	33.345	31.822	31.105	29.655	29.137	29.872	30.868

Tabel 6. Ontwikkeling aantal leerlingen so cluster 2 per onderwijssoort, bij figuur 6.

Onderwijssoort	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
doof	386	362	337	298	288	264	273	237
slechthorend	539	549	545	476	417	383	385	375
taalontwikkelingsstoornis	5.658	5.719	5.609	5.534	5.242	5.033	5.370	5.684
doof en zeer moeilijk lerend	207	182	144	117	108	97	100	82
slechthorend en zeer moeilijk lerend	53	52	58	58	50	42	45	62
doof/visueel gehandicapt	27	24	20	11	17	22	25	25
totaal	6.870	6.888	6.713	6.494	6.122	5.841	6.198	6.465

Tabel 7. Ontwikkeling aantal leerlingen so per hoofdonderwijssoort per schoolvestiging, bij figuur 7.

Hoofdonderwijssoort	2014	2015	2016	2017	2018
slechthorend en zeer moeilijk lerend	526	704	686	735	741
doof/visueel gehandicapt	7	0	0	0	0

langdurig somatisch ziek	807	658	579	579	568
lichamelijk gehandicapt	3.295	3.477	3.625	3.610	3.557
zeer moeilijk lerend	7.041	6.738	6.874	7.159	7.751
lichamelijke handicap en zeer moeilijk lerend	514	564	706	687	865
langdurig psychisch ziek	5.232	4.952	4.745	4.791	4.681
zeer moeilijk opvoedbaar	5.503	5.090	4.733	4.772	4.855
verbonden aan pedologische instituten	1.922	1.776	1.788	1.829	1.856
<i>totaal</i>	24.314	23.255	23.050	23.427	24.133

Tabel 9. Ontwikkeling aantal leerlingen so per bekostigingscategorie, bij figuur 9.

Bekostigingscategorie	2014	2015	2016	2017	2018
Laag	19.961	19.030	18.675	18.840	19.561
Midden	1.475	1.563	1.934	2.155	2.199
Hoog	2.852	2.638	2.417	2.400	2.342
<i>totaal</i>	24.288	23.231	23.026	23.395	24.102

Tabel 10. Ontwikkeling aantal leerlingen so per hoofdonderwijssoort per bekostigingscategorie, bij figuur 10.

Cluster	Hoofdonderwijssoort	Bekostiging categorie	2014	2015	2016	2017	2018
cluster 3	langdurig somatisch ziek	Laag	753	605	521	501	474
		Midden	7	33	35	45	60

		Hoog	47	20	23	33	34
		<i>totaal</i>	<i>807</i>	<i>658</i>	<i>579</i>	<i>579</i>	<i>568</i>
	lichamelijk gehandicapt	Laag	480	798	1.112	1.105	1.293
		Midden	1.457	1.411	1.526	1.565	1.407
		Hoog	1.358	1.268	987	940	857
		<i>totaal</i>	<i>3.295</i>	<i>3.477</i>	<i>3.625</i>	<i>3.610</i>	<i>3.557</i>
	zeer moeilijk lerend	Laag	6.014	5.755	5.731	5.903	6.432
		Midden	9	48	187	286	363
		Hoog	1.018	935	956	970	956
		<i>totaal</i>	<i>7.041</i>	<i>6.738</i>	<i>6.874</i>	<i>7.159</i>	<i>7.751</i>
	lichamelijke handicap en zeer moeilijk lerend	Laag	90	117	208	203	326
		Midden	0	44	99	112	170
		Hoog	424	403	399	372	369
		<i>totaal</i>	<i>514</i>	<i>564</i>	<i>706</i>	<i>687</i>	<i>865</i>
cluster 4	langdurig psychisch ziek	Laag	5.231	4.946	4.718	4.745	4.629
		Midden	0	3	18	28	31
		Hoog	1	3	9	18	21
		<i>totaal</i>	<i>5.232</i>	<i>4.952</i>	<i>4.745</i>	<i>4.791</i>	<i>4.681</i>
	zeer moeilijk opvoedbaar	Laag	5.471	5.036	4.638	4.606	4.668
		Midden	2	23	51	102	106

		Hoog	4	7	20	32	50
		totaal	5.477	5.066	4.709	4.740	4.824
	scholen verbonden aan pedagogische instituten	Laag	1.922	1.773	1.747	1.777	1.739
		Midden	0	1	18	17	62
		Hoog	0	2	23	35	55
		totaal	1.922	1.776	1.788	1.829	1.856

Tabel 11. Instroom in zo zeer moeilijk lerende kinderen naar onderwijstype vorig jaar en huidig bekostigingscategorie, bij figuur 11.

Bekostigingscategorie huidig jaar	Onderwijstype vorig jaar	2015	2016	2017	2018
Laag	buiten po en vo	481	511	601	669
	bo	247	359	399	463
	sbo	249	305	370	381
	so	220	396	265	307
	vso		3		
	totaal	1.197	1.574	1.635	1.820
Midden	buiten po en vo	11	22	40	52
	bo	2	4	4	11
	sbo	5	3	9	12
	so	7	7	22	32
	totaal	25	36	75	107

Hoog	buiten po en vo	84	83	120	99
	bo	5	2	7	8
	sbo	4	10	4	12
	so	42	38	54	81
	vso		2		
	totaal	135	135	185	200

Tabel 12. Ontwikkeling aantal leerlingen so per leeftijd, bij figuur 12.

Leeftijd op 1 oktober	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
3 of jonger	152	163	139	108	95	76	89	83
4	1.636	1.682	1.661	1.546	1.546	1.650	1.687	1.823
5	2.384	2.307	2.418	2.348	2.254	2.353	2.655	2.626
6	2.946	2.789	2.717	2.856	2.634	2.667	2.878	3.262
7	3.484	3.452	3.349	3.201	3.229	3.122	3.302	3.544
8	4.219	3.962	4.004	3.879	3.580	3.668	3.748	3.928
9	4.716	4.698	4.512	4.500	4.219	3.980	4.269	4.326
10	5.184	5.125	5.089	4.925	4.770	4.553	4.494	4.723
11	5.347	5.260	5.320	5.366	4.944	4.949	4.790	4.689
12	2.483	2.450	2.348	2.190	2.218	1.994	1.836	1.757
13 of ouder	1.690	1.457	265	186	166	125	124	107
totaal	34.241	33.345	31.822	31.105	29.655	29.137	29.872	30.868

Tabel 13. *Ontwikkeling aantal leerlingen so per leeftijd, bij figuur 12.*

Leeftijd op 1 oktober	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
4 jaar en jonger	1.717	1.667	1.544	1.554	1.654	1.717	1.831
5 jaar	980	1.059	963	981	1.033	1.228	1.185
6 jaar	728	706	747	609	734	782	913
7 jaar	757	784	712	644	757	819	873
8 jaar	725	779	756	600	741	821	835
9 jaar	710	787	749	606	667	800	811
10 jaar	647	653	669	536	624	701	692
11 jaar	506	594	642	428	502	563	547
12 jaar	209	210	185	139	152	160	142
13 jaar en ouder	63	21	7	10	13	9	13

Tabel 14. *Ontwikkeling aantal leerlingen vso per cluster op basis van schoolsoort, bij figuur 14.*

Cluster	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
cluster 1	249	317	409	406	375	354	318	305
cluster 2	2.283	2.305	2.457	2.466	2.348	2.214	2.026	1.881
cluster 3	13.285	13.507	14.753	15.707	15.398	15.304	15.452	15.452
cluster 4	20.102	20.948	21.792	21.305	20.429	20.045	19.864	19.929
totaal	35.919	37.077	39.411	39.884	38.550	37.917	37.660	37.567

Tabel 15. Ontwikkeling aantal leerlingen vso cluster 2 per onderwijssoort, bij figuur 15.

Onderwijssoort	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
doof	216	193	182	177	162	168	159	173
Slechthorend (/taal-ontwikkelingsstoornis)	1.780	1.976	2.102	2.106	2.004	1.885	1.654	1.542
doof en zeer moeilijk lerend	73	70	105	110	120	110	111	89
slechthorend en zeer moeilijk lerend	191	46	46	42	40	33	85	56
doof/visueel gehandicapt	23	20	22	31	22	18	17	21
<i>totaal</i>	<i>2.283</i>	<i>2.305</i>	<i>2.457</i>	<i>2.466</i>	<i>2.348</i>	<i>2.214</i>	<i>2.026</i>	<i>1.881</i>

Tabel 16. Ontwikkeling aantal leerlingen vso per hoofdonderwijssoort per schoolvestiging, bij figuur 16.

Hoofdonderwijssoort	2014	2015	2016	2017	2018
visueel gehandicapt	406	375	354	318	305
doof	286	1.020	977	975	903
slechthorend	1.623	552	470	327	298
taalontwikkelingsstoornis	0	363	368	371	352
doof en zeer moeilijk lerend	85	0	0	0	0
slechthorend en zeer moeilijk lerend	446	413	399	353	328
doof/visueel gehandicapt	26	0	0	0	0
langdurig somatisch ziek	732	693	912	957	949

lichamelijk gehandicapt	3.216	2.973	2.737	2.863	2.884
zeer moeilijk lerend	11.424	11.419	11.352	11.297	11.181
lichamelijke handicap en zeer moeilijk lerend	335	313	303	335	438
langdurig psychisch ziek	4.255	4.136	4.441	3.957	3.966
zeer moeilijk opvoedbaar	16.579	15.790	15.099	15.355	15.387
verbonden aan pedologische instituten	471	503	505	552	576
<i>totaal</i>	37.012	35.827	35.349	35.316	35.381

Tabel 17. Ontwikkeling aantal leerlingen vso per bekostigingscategorie, bij figuur 17.

Bekostigingscategorie	2014	2015	2016	2017	2018
Laag	31.226	30.376	30.127	29.976	30.076
Midden	1.164	1.153	1.390	1.602	1.712
Hoog	3.417	3.174	2.696	2.680	2.528
<i>totaal</i>	35.807	34.703	34.213	34.258	34.316

Tabel 18. Ontwikkeling aantal leerlingen vso per hoofdonderwijssoort per bekostigingscategorie, bij figuur 18.

Cluster	Hoofdonderwijssoort	Bekostigings-categorie	2014	2015	2016	2017	2018
cluster 3	langdurig somatisch ziek	Laag	703	663	804	859	866
		Midden	7	9	67	58	45
		Hoog	22	21	41	40	38

		<i>totaal</i>	732	693	912	957	949
	lichamelijk gehandicapt	Laag	976	1.040	1.235	1.408	1.522
		Midden	1.084	942	745	769	733
		Hoog	1.156	991	757	686	629
		<i>totaal</i>	<i>3.216</i>	<i>2.973</i>	<i>2.737</i>	<i>2.863</i>	<i>2.884</i>
	zeer moeilijk lerend	Laag	9.412	9.363	9.229	9.061	9.023
		Midden	73	186	519	645	708
		Hoog	1.939	1.870	1.604	1.591	1.450
		<i>totaal</i>	<i>11.424</i>	<i>11.419</i>	<i>11.352</i>	<i>11.297</i>	<i>11.181</i>
	lichamelijke handicap en zeer moeilijk lerend	Laag	50	46	55	52	110
		Midden	0	6	18	15	37
		Hoog	285	261	230	268	291
		<i>totaal</i>	<i>335</i>	<i>313</i>	<i>303</i>	<i>335</i>	<i>438</i>
cluster 4	langdurig psychisch ziek	Laag	4.255	4.136	4.427	3.906	3.863
		Midden	0	0	13	46	61
		Hoog	0	0	1	5	7
		<i>totaal</i>	<i>4.255</i>	<i>4.136</i>	<i>4.441</i>	<i>3.957</i>	<i>3.931</i>
	zeer moeilijk opvoedbaar	Laag	15.360	14.626	13.874	14.141	14.119
		Midden	0	10	27	69	127
		Hoog	14	30	62	87	111

		<i>totaal</i>	<i>15.374</i>	<i>14.666</i>	<i>13.963</i>	<i>14.297</i>	<i>14.357</i>
	scholen verbonden aan pedologische instituten	Laag	470	502	503	549	573
		Midden	0	0	1	0	1
		Hoog	1	1	1	3	2
		<i>totaal</i>	<i>471</i>	<i>503</i>	<i>505</i>	<i>552</i>	<i>576</i>

Tabel 19. Ontwikkeling aantal leerlingen vso per leeftijd, bij figuur 19.

Leeftijd op 1 oktober	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
10 of jonger	65	32	30	30	15	11	11	5
11	384	329	280	203	177	176	221	231
12	3.216	3.442	3.391	3.573	3.263	3.256	3.557	3.646
13	5.315	5.597	5.929	5.811	5.691	5.725	5.614	5.740
14	5.835	6.235	6.664	6.908	6.515	6.640	6.642	6.541
15	6.288	6.588	7.221	7.345	7.470	7.230	7.362	7.485
16	5.999	6.050	6.555	6.863	6.658	6.932	6.560	6.568
17	4.672	4.828	5.086	5.025	5.043	4.822	4.865	4.702
18	2.586	2.510	2.754	2.569	2.321	2.087	1.898	1.796
19	1.322	1.201	1.271	1.271	1.132	842	736	649
20	149	164	135	170	152	105	97	98
21	52	58	55	66	66	46	44	53

22	21	25	25	36	27	27	27	28
23 of ouder	15	18	15	14	20	18	26	25
totaal	35.919	37.077	39.411	39.884	38.550	37.917	37.660	37.567

Tabel 20. Ontwikkeling aantal volwassen leerlingen in vso per cluster op basis van schoolsoort, bij figuur 20.

Cluster	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
cluster 1	60	57	77	68	52	44	40	41
cluster 2	136	122	115	115	111	106	132	104
cluster 3	2.616	2.518	2.481	2.477	2.182	1.888	1.656	1.516
cluster 4	1.559	1.519	1.582	1.466	1.373	1.087	1.000	988
totaal	4.371	4.216	4.255	4.126	3.718	3.125	2.828	2.649

Tabel 21. Ontwikkeling aantal volwassen leerlingen in vso per hoofdonderwijssoort van cluster 3 en 4-schoolvestigingen, bij figuur 21.

Hoofdonderwijssoort van volwassen vso-leerlingen	2014	2015	2016	2017	2018
langdurig somatisch ziek	90	84	103	100	98
lichamelijk gehandicapt	424	346	276	249	254
zeer moeilijk lerend	1.879	1.684	1.465	1.257	1.115
lichamelijke handicap en zeer moeilijk lerend	84	68	44	50	49
langdurig psychisch ziek	188	198	162	149	151
zeer moeilijk opvoedbaar	1.265	1.156	910	838	820

scholen verbonden aan pedologische instituten	13	19	15	13	17
<i>totaal</i>	3.943	3.555	2.975	2.656	2.504

Tabel 22. Ontwikkeling aantal volwassen leerlingen in vso per uitstroomprofiel, bij figuur 22.

Uitstroomprofiel richting van volwassen vso-leerlingen	2014	2015	2016	2017	2018
dagbesteding	1.822	1.629	1.402	1.239	1.096
arbeidsmarkt	1.242	1.205	928	809	729
vervolgonderwijs	809	859	776	757	793
<i>totaal</i>	3.873	3.693	3.106	2.805	2.618

Tabel 23. Ontwikkeling aantal leerlingen met onderwijsarrangement in bo en sbo, bij figuur 23.

Onderwijsarrangement	2015	2016	2017	2018
geen arrangement	1.472.630	1.456.023	1.442.423	1.434.010
arrangement epilepsie	144	117	23	81
arrangement cluster 1	829	858	886	967
arrangement cluster 2	4.206	4.386	4.894	5.393
<i>totaal</i>	1.477.809	1.461.384	1.448.226	1.440.451

Tabel 24. Ontwikkeling aantal leerlingen met onderwijsarrangement in vo incl. pro, bij figuur 24.

Onderwijsarrangement	2015	2016	2017	2018
geen arrangement	999.681	999.975	990.064	972.893
arrangement epilepsie	37	42	24	39

arrangement cluster 1	475	510	495	474
arrangement cluster 2	1.770	1.569	1.498	1.505
<i>totaal</i>	<i>1.001.963</i>	<i>1.002.096</i>	<i>992.081</i>	<i>974.911</i>

Tabel 25. Ontwikkeling aantal leerlingen met onderwijsarrangement in mbo, bij figuur 25.

Onderwijsarrangement	2015	2016	2017	2018
geen arrangement	471.172	478.950	482.290	495.525
arrangement epilepsie	1	1	1	0
arrangement cluster 1	48	53	50	124
arrangement cluster 2	625	489	547	617
<i>totaal</i>	<i>471.846</i>	<i>479.493</i>	<i>482.888</i>	<i>496.266</i>

Tabel 26. Aandeel zorgfuncties op scholen (%fte), bij figuur 26.

Onderwijssoort van school	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
bo en sbo	0,3%	0,2%	0,2%	0,2%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%
so en vso	3,4%	2,8%	2,3%	2,2%	1,9%	3,4%	3,2%	3,3%
vo incl. pro	0,3%	0,3%	0,4%	0,4%	0,5%	0,5%	0,6%	0,7%
mbo	0,0%	0,1%	0,2%	0,2%	0,2%	0,3%	0,6%	1,2%
onbekend	1,4%	0,8%	0,8%	1,2%	1,4%	2,1%	2,7%	2,6%

6.2 Tabellen bij hoofdstuk 4: In- en uitstroom (voortgezet) speciaal (basis)onderwijs

Tabel 27. In- en uitstroom in het sbo, bij figuur 27.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
instroom sbo	8.777	8.611	8.681	7.284	8.378	8.903	9.622
uitstroom sbo	10.624	10.405	9.969	9.395	9.246	8.810	8.629

Tabel 28. Instroom in het sbo naar herkomst, bij figuur 28.

Instroom vanuit	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
buiten po en vo	967	947	1.102	1.128	1.132	1.231	1.450
bo	6.987	6.872	6.760	5.294	6.391	6.990	7.387
so	813	789	818	861	854	682	783
vso	10	3	1	1	1	0	2
totaal	8.777	8.611	8.681	7.284	8.378	8.903	9.622

Tabel 29. Instroom in het sbo naar so-cluster van herkomst, bij figuur 29.

Instroom vanuit	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
cluster 1	2	1	1	4	0	0	0
cluster 2	145	141	185	165	225	161	186
cluster 3	74	72	63	107	95	95	78
cluster 4	602	578	570	586	535	426	521

<i>totaal</i>	823	792	819	862	855	682	785
----------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Tabel 30. *Uitstroom uit het sbo naar bestemming, bij figuur 30.*

Uitstroom naar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
buiten po en vo	298	300	290	282	297	257	291
bo	167	175	218	211	213	282	256
so	805	861	963	744	894	901	957
vo	5.412	5.165	4.768	4.552	4.306	3.778	3.558
pro	3.359	3.361	3.130	3.065	2.914	2.839	2.785
vso	583	543	600	541	622	753	782
<i>totaal</i>	<i>10.624</i>	<i>10.405</i>	<i>9.969</i>	<i>9.395</i>	<i>9.246</i>	<i>8.810</i>	<i>8.629</i>

Tabel 31. *Uitstroom uit het sbo naar cluster van bestemming, bij figuur 31.*

Uitstroom naar schooltype	Uitstroom naar cluster	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
so	cluster 1	4	2	1	1	0	1	4
	cluster 2	41	55	35	30	28	26	32
	cluster 3	303	307	437	322	415	466	513
	cluster 4	457	497	490	391	451	408	408
	<i>totaal</i>	<i>805</i>	<i>861</i>	<i>963</i>	<i>744</i>	<i>894</i>	<i>901</i>	<i>957</i>
vso	cluster 1	1	0	1	1	1	1	1

	cluster 2	19	15	19	13	11	15	17
	cluster 3	134	139	186	196	196	290	280
	cluster 4	429	389	394	331	414	447	484
	<i>totaal</i>	<i>583</i>	<i>543</i>	<i>600</i>	<i>541</i>	<i>622</i>	<i>753</i>	<i>782</i>

Tabel 32. In- en uitstroom in het so, bij figuur 32.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
instroom so	7.042	7.260	6.974	6.107	6.877	7.600	7.842
uitstroom so	7.940	8.782	7.691	7.557	7.392	6.866	6.846

Tabel 33. Instroom in het so naar herkomst, bij figuur 33.

Instroom vanuit	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
buiten po en vo	2.653	2.638	2.523	2.482	2.592	2.905	3.096
bo	3.518	3.708	3.464	2.869	3.382	3.786	3.784
sbo	805	861	963	744	894	901	957
vo	5	1	1	0	0	1	0
pro	1	0	0	0	0	0	0
vso	60	52	23	12	9	7	5
<i>totaal</i>	<i>7.042</i>	<i>7.260</i>	<i>6.974</i>	<i>6.107</i>	<i>6.877</i>	<i>7.600</i>	<i>7.842</i>

Tabel 34. Uitstroom uit het so naar bestemming, bij figuur 34.

Uitstroom naar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
-----------------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

buiten po en vo	692	609	409	454	406	395	438
bo	717	755	700	780	774	530	595
sbo	813	789	818	861	854	682	783
vo	910	883	1.024	1.125	1.035	973	879
pro	328	319	326	334	336	282	281
vso	4.474	5.417	4.414	4.003	3.987	4.004	3.870
mbo	6	10	0	0	0	0	0
<i>totaal</i>	<i>7.940</i>	<i>8.782</i>	<i>7.691</i>	<i>7.557</i>	<i>7.392</i>	<i>6.866</i>	<i>6.846</i>

Tabel 35. *Uitstroom uit het so naar vso-cluster van bestemming, bij figuur 35.*

Uitstroom naar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
cluster 1	85	119	55	39	55	30	32
cluster 2	429	468	465	373	334	277	325
cluster 3	2.046	2.911	2.035	1.864	1.958	2.049	1.934
cluster 4	1.914	1.919	1.859	1.727	1.640	1.648	1.579
<i>totaal</i>	<i>4.474</i>	<i>5.417</i>	<i>4.414</i>	<i>4.003</i>	<i>3.987</i>	<i>4.004</i>	<i>3.870</i>

Tabel 36. *Leeftijd van leerlingen afkomstig uit het so in het eerste jaar van het vso, bij figuur 36.*

Leeftijd van leerlingen afkomstig uit het so in het eerste jaar van het vso	2014	2015	2016	2017	2018
10 of jonger	18	5	9	2	4

11	139	110	107	126	135
12	2.454	2.324	2.229	2.412	2.370
13	1.592	1.411	1.521	1.369	1.264
14 of ouder	211	153	121	95	97
<i>totaal</i>	<i>4.414</i>	<i>4.003</i>	<i>3.987</i>	<i>4.004</i>	<i>3.870</i>

Tabel 37. *Leeftijd van leerlingen afkomstig uit het so in het eerste jaar van het vso in percentages, bij figuur 37.*

Leeftijd van leerlingen afkomstig uit het so in het eerste jaar van het vso	2014	2015	2016	2017	2018
10 of jonger	0,4%	0,1%	0,2%	0,0%	0,1%
11	3,1%	2,7%	2,7%	3,1%	3,5%
12	55,6%	58,1%	55,9%	60,2%	61,2%
13	36,1%	35,2%	38,1%	34,2%	32,7%
14 of ouder	4,8%	3,8%	3,0%	2,4%	2,5%
<i>totaal</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>

Tabel 38. *Aantal verblijfsjaren in so van leerlingen afkomstig uit het so in het eerste jaar van het vso, bij figuur 38.*

Aantal verblijfsjaren in so van vso-leerlingen die het vorige jaar in het so zaten	2014	2015	2016	2017	2018
1	367	330	261	322	300
2	412	404	435	336	406

3	471	376	433	435	379
4	539	426	403	443	402
5	616	511	469	444	414
6	653	543	501	500	466
7	626	661	626	651	549
8	478	532	604	651	664
9 of meer	252	220	255	222	290
<i>totaal</i>	<i>4.414</i>	<i>4.003</i>	<i>3.987</i>	<i>4.004</i>	<i>3.870</i>

Tabel 39. *Uitstroom uit het so naar vo naar cluster van herkomst, bij figuur 39.*

Uitstroom uit	Uitstroom naar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
so cluster 1	buiten po en vo	29	19	4	7	1	2	2
	vo	6	7	10	8	7	6	8
	pro	1	2	2	0	5	2	2
	vso cluster 1	82	115	52	37	51	29	31
	vso cluster 3	2	1	2	1	0	4	1
	vso cluster 4	0	0	1	1	0	0	0
so cluster 2	buiten po en vo	63	76	61	70	70	71	65
	vo	237	282	291	277	279	225	240
	pro	123	131	125	138	118	75	71

	vso cluster 1	0	1	0	2	1	0	0
	vso cluster 2	419	463	460	361	327	271	318
	vso cluster 3	13	14	17	14	30	30	25
	vso cluster 4	23	27	26	30	40	22	22
so cluster 3	buiten po en vo	415	329	179	179	159	158	193
	vo	127	107	94	119	144	139	114
	pro	98	77	74	81	85	91	86
	vso cluster 1	3	3	3	0	2	1	1
	vso cluster 2	7	2	1	2	2	2	2
	vso cluster 3	1.994	2.840	1.903	1.731	1.783	1.831	1.715
	vso cluster 4	17	17	16	24	38	126	128
so cluster 4	buiten po en vo	185	185	165	198	176	164	178
	vo	540	487	629	721	605	603	517
	pro	106	109	125	115	128	114	122
	vso cluster 1	0	0	0	0	1	0	0
	vso cluster 2	3	3	4	10	5	4	5
	vso cluster 3	37	56	113	118	145	184	193
	vso cluster 4	1.874	1.875	1.816	1.672	1.562	1.500	1.429

Tabel 40. In- en uitstroom in het vso, bij figuur 40.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
instroom vso	10.649	11.688	10.624	9.285	10.037	10.244	10.143
uitstroom vso	9540	9411	10250	10666	10725	10561	10302

Tabel 41. *Instroom in het vso naar herkomst, bij figuur 41.*

Instroom vanuit	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
buiten po en vo	972	764	605	518	508	551	557
bo	838	785	834	654	745	778	811
sbo	585	543	600	541	622	753	782
so	4.475	5.417	4.414	4.003	3.987	4.004	3.870
vo	3.355	3.446	3.425	3.029	3.621	3.641	3.624
pro	424	454	504	389	417	392	379
mbo	0	277	242	149	134	124	120
ho	0	2	0	2	3	1	0
<i>totaal</i>	<i>10.649</i>	<i>11.688</i>	<i>10.624</i>	<i>9.285</i>	<i>10.037</i>	<i>10.244</i>	<i>10.143</i>

Tabel 42. *Uitstroom uit het vso naar bestemming, bij figuur 42.*

Uitstroom naar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
buiten po en vo	5.134	4.994	5.487	5.585	5.859	5.578	5.559
bo	8	6	1	1	1	0	1
sbo	10	3	1	1	1	0	2

so	60	52	23	12	9	7	5
vo	847	887	1.039	1.035	897	942	726
pro	238	236	238	265	221	231	203
mbo	3.102	3.070	3.247	3.534	3.511	3.579	3.566
ho	141	163	214	233	226	224	240
totaal	<i>9.540</i>	<i>9.411</i>	<i>10.250</i>	<i>10.666</i>	<i>10.725</i>	<i>10.561</i>	<i>10.302</i>

Tabel 43. In- en uitstroom vso cluster 4, bij figuur 43.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
instroom in vso cluster 4	7.293	7.338	7.039	6.119	6.656	6.693	6.689
uitstroom uit vso cluster 4	6.493	6.548	7.614	7.039	7.086	6.933	6.689

Tabel 44. Instroom in vso cluster 4 naar herkomst, bij figuur 44.

Instroom vanuit	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
buiten po en vo	824	620	474	383	336	381	392
bo	610	572	586	436	498	522	563
sbo	431	389	394	331	414	447	484
so	1.915	1.919	1.859	1.727	1.640	1.648	1.579
vo	3.085	3.141	3.020	2.681	3.164	3.129	3.145
pro	326	341	373	289	291	276	267

vso, ander cluster	102	86	107	129	182	170	143
mbo	0	268	226	141	128	119	116
ho	0	2	0	2	3	1	0
<i>totaal</i>	<i>7.293</i>	<i>7.338</i>	<i>7.039</i>	<i>6.119</i>	<i>6.656</i>	<i>6.693</i>	<i>6.689</i>

Tabel 45. *Uitstroom uit vso cluster 4 naar bestemming, bij figuur 45.*

Uitstroom naar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
buiten po en vo	2.871	2.790	2.959	2.806	3.011	2.807	2.783
bo	8	5	1	1	1	0	1
sbo	10	3	1	1	1	0	2
so	30	47	15	9	7	7	3
vo	694	749	813	814	650	738	540
pro	110	117	129	127	112	100	88
vso, ander cluster	67	98	750	157	213	165	141
mbo	2.584	2.597	2.760	2.963	2.927	2.944	2.946
ho	119	142	186	161	164	172	185
<i>totaal</i>	<i>6.493</i>	<i>6.548</i>	<i>7.614</i>	<i>7.039</i>	<i>7.086</i>	<i>6.933</i>	<i>6.689</i>

6.3 Figuren bij hoofdstuk 5: Regionaal beeld van passend onderwijs

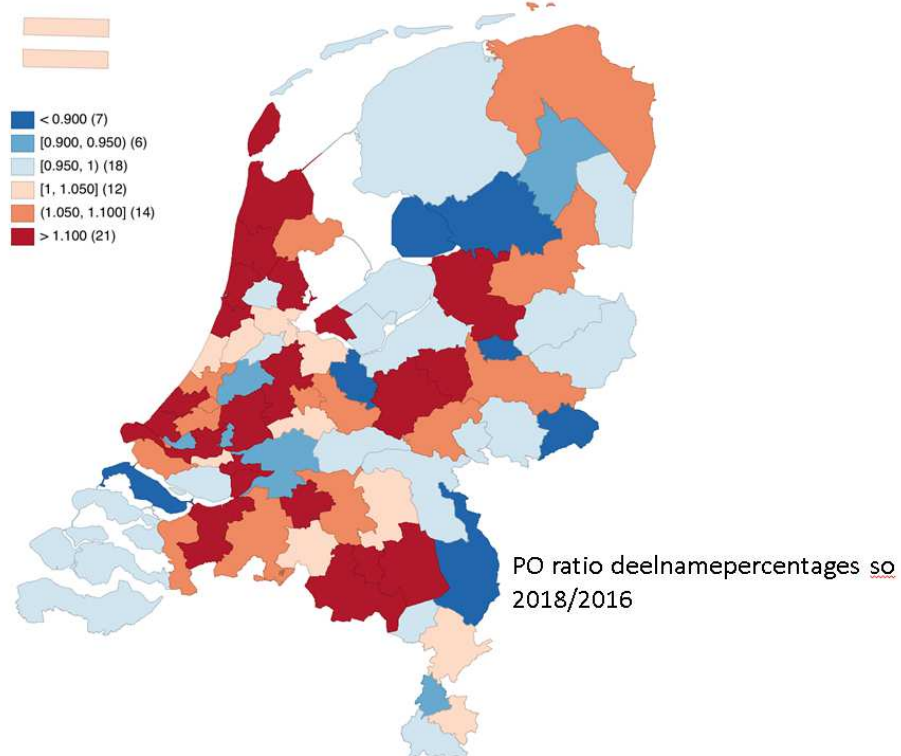
Figuur A1. Samenwerkingsverbanden PO

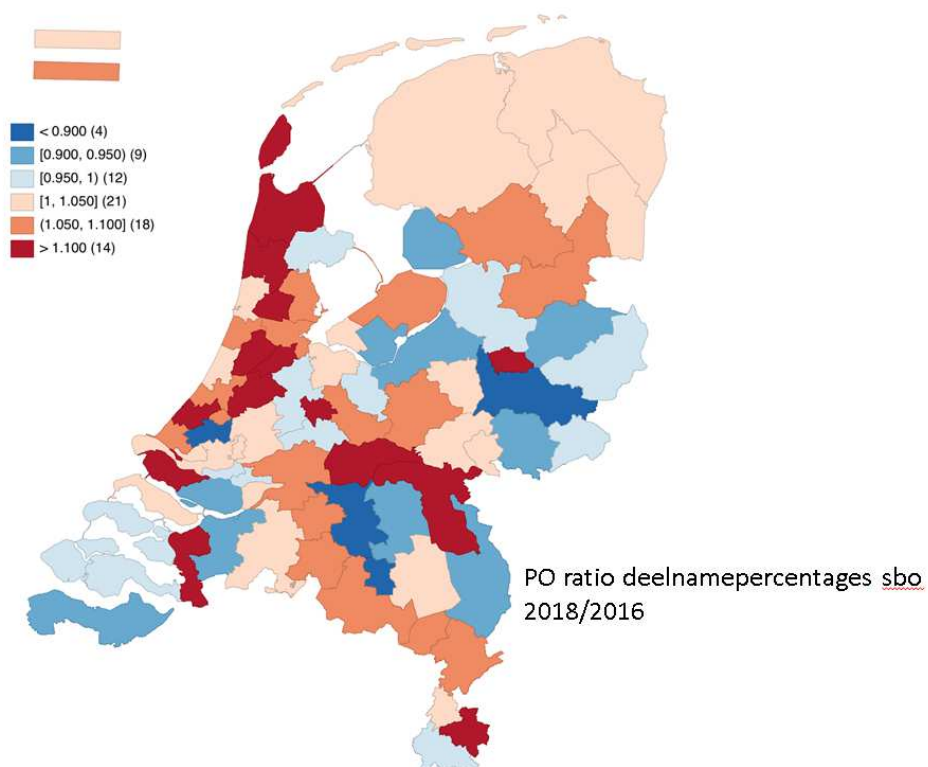
Figuur A2. Samenwerkingsverbanden VO

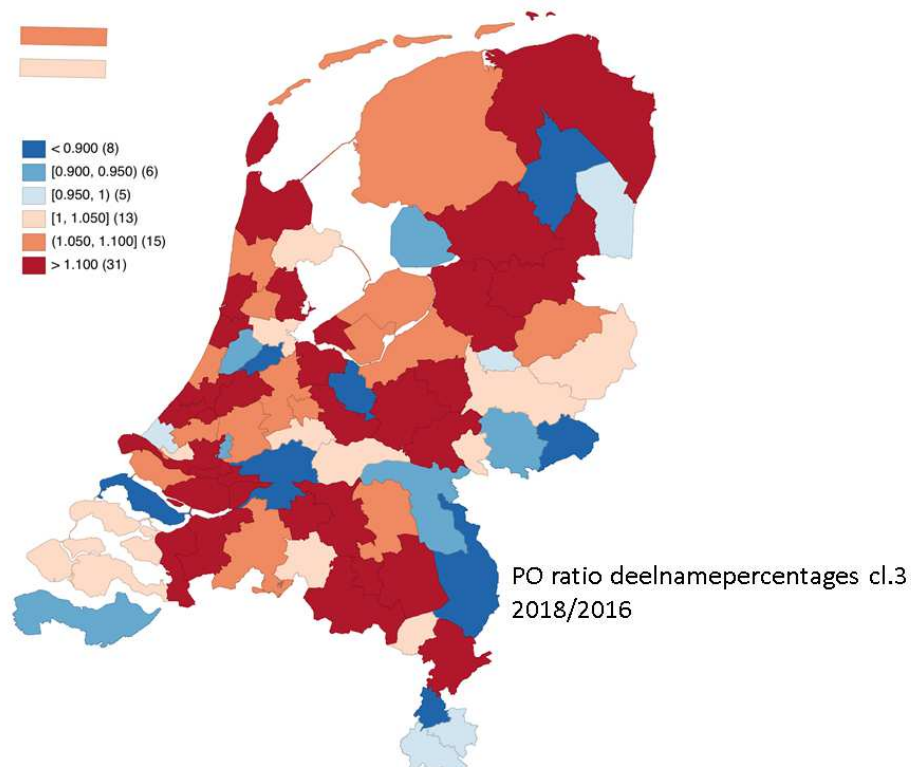
Figuur A3. PO groei so: deelname 2018 t.o.v. 2016

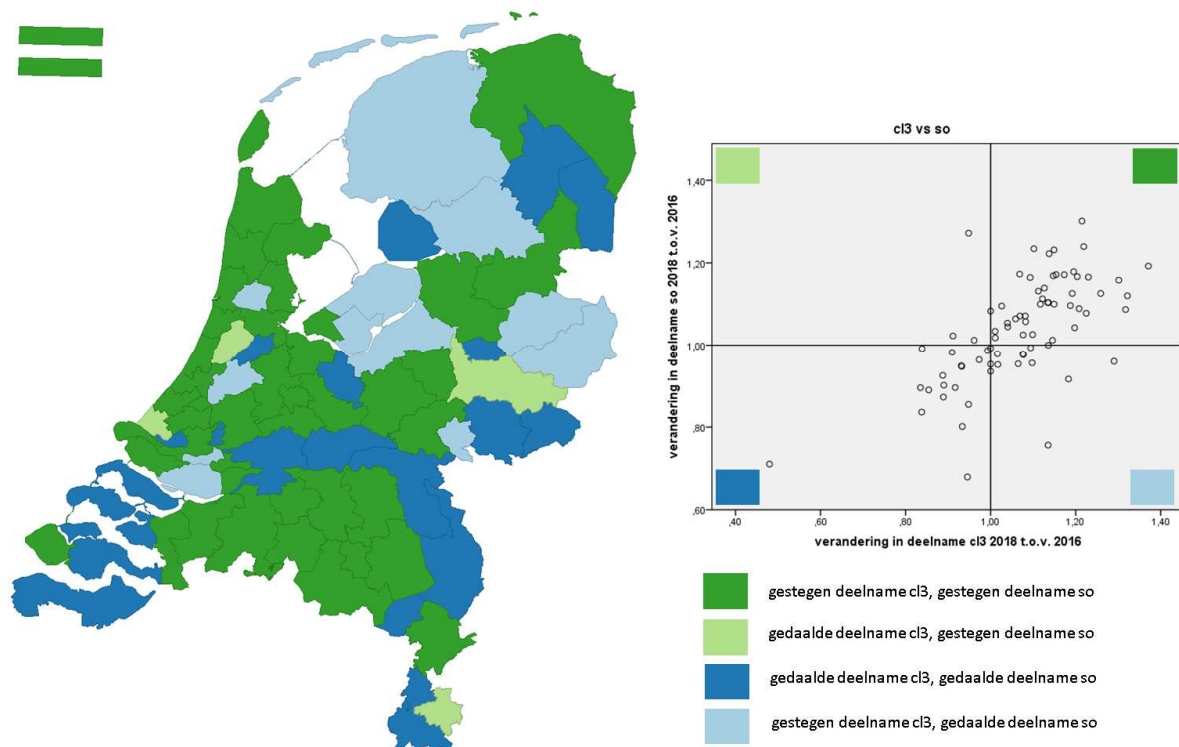
Figuur A4. PO groei sbo: deelname 2018 t.o.v. 2016

Figuur A5. PO groei cl.3: deelname 2018 t.o.v. 2016

Figuur A6. PO Deelname cl3 vs so ('18-'16)

Figuur A7. PO Deelname sbo vs cl3 ('18-'16)

